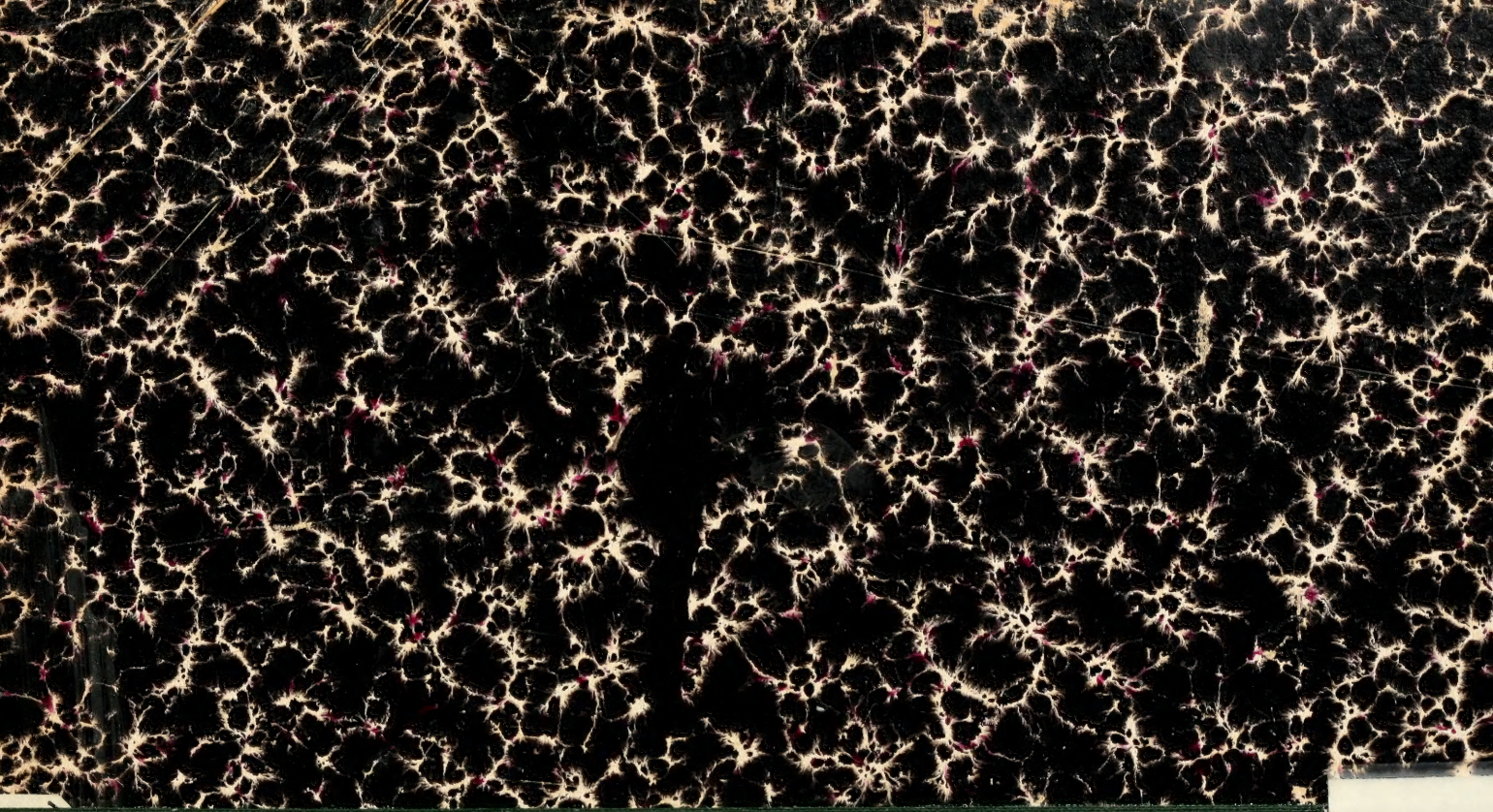

BM
95
B73

HARVARD
COLLEGE
LIBRARY

Jahres-Bericht

des

jüdisch-theologischen Seminars

Fränckel'scher Stiftung.

Zur Gedächtniss-Feier für den Stifter,
Montag, den 27. Januar 1902, Vormittags 11 Uhr, Wallstrasse 1 b, 2 Tr.

Voran geht:

Interpretation des III. Abschnittes des paläst. Talmud-Traktats Nesikin.

Heft III.

Von

Dr. J. Lewy.

Bibliothek
d. Rabb.-S.
Cost.
Nach.

BRESLAU
Druck von Th. Schatzky, Neue Graupenstrasse 5.
1902.

Jud 3280.9.24 (1901)

dtc

LIBR
NOV
11
1986
OF TORONTO

HARVARD
UNIVERSITY
LIBRARY
Jul. 1959

BM
95
B73
1901

והגה בב״מ פ״ח ה״ה על המשנה המחליף פרה בחמור וילדה וכן המוכר שפחתו וילדה זה אומר עד שלא מכרתי וזה אומר משלקחתי*) יחלוקו היו לו שני עבדים אחד גדול ואחד קטן וכו׳ הלוקח אומר וכו׳ המוכר אומר וכו׳ זה אומר גדול וזה אומר קטן יישבע המוכר שהקטן מכר זה אומר איני יודע וזה אומר איני יודע יחלוקו איתא המחליף פרה כו׳ אמר רבי יוחנן זו להוציא מידי סומכום שאמו׳ כל הספיקות יחלוקו אמר רבי לא תיפתר בשזה אומר בריא לי וזה אומר בריא לי רבי יוסי בעי אם בשזה אומר בריא לי וזה אומר בריא לי על דא אמר רבי יוחנן להוציא מדברי סומכום וכתב שם ב׳ מרה״פ (והעיר עליו כבר ב׳ יפ׳ עינ) שלבו אומר לו שעיקר מקום הסוגיא על המתני׳ שלפנינו היו המוקין שנים וכו׳ המוציא מחבירו עליו הראיה ועלה היו שונים דר׳ יוחנן אמר דמתני׳ להוציא מידי סומכום היא וכדאיתא בב׳ ל״ה: ואת אומרת הלוקין עליו חבירו על סומכום וכו׳ [א״ל ר׳ אבא בר ממל לר׳ חייא בר אבא אמר סומכום אפילו בריא ובריא וכו׳] וג׳ שדעתו נכונה אלא שנ״ק לגרום בבה״ג אמר רבי יוחנן זו להוציא מדברי סומכום שאמר וכו׳ [תמן תנינן היו לו וכו׳ זה אומר איני יודע וזה אומר איני יודע יחלוקו וכא את מר הכן] אמר רבי לא תיפתר וכו׳ רבי יוסי בעי אם וכו׳ על דא אמר רבי יוחנן [זו] להוציא מדברי סומכום ופ׳ שהקשו ששם שנינו בשזה וזה אומר שאינו יודע אם גדול או קטן שיחלוקו וכאן שנינו שבשהניזוק אומר גדול הזיק והמזיק אומר קטן וכו׳ שהמוציא מחבירו עליו הראיה אע״פ שהניזוק והמזיק אינן טוענין כן אלא מספק לטובתן ואמר ר׳ לא שיש לפרש משנתנו שהניזוק והמזיק טוענין טענת בריא והקשה עלה ר׳ יוסי אם בשטוענין טענת בריא מיירי היאך אמר עלה ר׳ יוחנן שמשנתנו באה להוציא מדברי סומכום הלא בשטוענין טענת בריא מודה סומכום שהמוציא מחבירו עליו הראיה ולפי זה נגרסה הסוגיא מעיקרא כאן ולפי שהקשו בה מן המשנה דב״מ נשנית גם שם בלשונה כאן כפי דרך תלמוי הירושל׳ (ע׳ לע׳ פ״ב ה״ז והעיר עלה ב׳ מרה״פ סיכה פ״ג ה״ה ועירובין פ״ג ה״ב) והיא חסירה לפנינו ויש להשלימה ולפי דברי ר׳ יוחנן משנתנו אינה מסכמת עם המשניות דב״מ ועם המשנה דלקמ׳ פ״ה מ״א וכן אמרינן בב׳ ע׳ שם בדף ל״ה: מ״ו. (ובתים פ״ה ה׳ י״ד) ובב״מ צ״ח: ק׳ ע״א וע״ב.

---

*) מאמר המשנה שלפנינו ק׳ דבשזה אומר בריא לי וזה אומר בריא לי תנן התם במ״ג ישבע השוכר וכן לקמ׳ במשנה זו ישבע המוכר ואם כן גם כאן בעל הפרה או המוכר הוי לו לישבע שברשותו ילדה ועוד שלעיל חשב התנא ארבעה אופנים המשאיל אומר וכו׳ והלה אומר איני יודע וכו׳ השוכר אומר וכו׳ הלה אומר איני יודע וכו׳ זה איטר שאולה וזה אומר שכורה וכו׳ זה אי איני יודע וזה אומר איני יודע יחלוקו ובה״ג לקמ׳ וכאן לא חשב אלא אופן אחד ובתוס׳ ב״מ פ״ט ה׳ כ״ג איתא המוכר פרה לחבירו וכו׳ וולדה זה א׳מר ברשותי ולדה והלה שותק זכה . . . . זה אומר איני יודע וזה אומר איני יודע יחלוקו זה אומר ברשותי וזה אומר ברשותי הרי זה נשבע וכו׳ דברי ר׳ מאיר וכו׳ וחכמ׳ אומ׳ המוציא מחבירו עליו הראיה (ובה׳ כ״ד) וכן המוכר שפחה וכו׳ זה אומ׳ ברשותי וכו׳ זכה זה אומר איני יודע וכו׳ יחלוקו זה אומ׳ ברשותי ילדה וזה אומ׳ ברשותי ילדה הרי זה נשבע וכו׳ ובכה״ג בבריתא בב׳ ק׳: ומ׳ שמשבתני חסרה לפנינו ויש להשלימה בנוסא דשאר משניות ותוספ׳ ולגרוי באופן שלפנינו זה אומר עד שלא מכרתי וזה אומר משלקחתי ישבע וכו׳ וע׳ בב׳ שם ק׳ ע״א וע״ב (ורבא אמר שם לעולם כי אמ׳ סומכום וכו׳ ותני זה אומר ש מ א עד שלא מכרתי וכו׳ ודעת סומכום כדעת ר׳ מאיר רבו).

עמדת בית דין מהו. נישמעינה מהדא שנים[א] שזרקו שתי צרורות ושברו שתי כדין אחת של יין ואחת של שמן, זה אומר של יין שברתי וזה אומר של יין שברתי שניהן משלמין של יין, אחת ריקנית ואחת מליאה זה אומר ריקנית שברתי וזה אומר ריקנית שברתי שניהן משלמין את הריקנית. שברו חבית אחת זה אומר אתה שברתה וזה אומר אתה שברתה שניהן פטורין.

א) תוס' שם

פירוש.

חבורה כמו דתנן הכא ולק' פ"ח מ"ה ובשבועו' פ"ד מ"ד שהחובל והמדליק את הגדיש בשבת חייב מיתה ופטור מן החשלומין ולא נתפרש הכא הטעם מפני מה המבעיר והעושה חבורה יוצאין מן הכלל וע' בב' שבת ק"ו.: אמר רבי יוחנן במבעיר [נ"ק שצ"ל המבעיר] אינו חייב עד שיהא צריך לאפר. ויש הגאה ותיקון להבערתו: והעושה וכו' אין. נ' שצ"ל אינו: ומקשה התלמוד על ר' יוחנן והתנינן שורו שורו צריך את האפר [נ' שצ"ל לאפר]. בתמיה כלומ' והתנינן שורו שהדליק את הגדיש בשבת חייב והוא דומיא דשורו פטור והא וודאי שורו אין צריך לאפר ואם כן הוא נמי שהדליק בשאין צריך לאפר מיירי וקתני פטור מפני שהוא נידון בנפשו הרי שחייב על ההבערה אף כשמקלקל לגמרי דאם לא כן אין לחלק בין שורו לעצמו אלא בין צריך לאפר ובין לא צריך ולא משנה הכא כלום בדרך הירוש' לפעמים כידוע אבל בשבת פ"ב ה"ה דף ה' ע"א מצינו תירוץ על דקושיא וע"ש ובב' ליה.: ר' יודן בעי הדין עמדת וכו'. ע' לעיל ה' י"א ששיך כנ' שמה וכאן נ"ק לגרו' בבה"ג עד כדון בשהיו שניהן של איש אחד היו של שני אנשים נישמעינה וכו' וקאי על המשנה היו הניזוקין שנים וכו' והמזיקים שנים וכו' שהמזיק אומר שקטן הזיק את הגדול וגדול את הקטן או תם את הגדול ומועד את הקטן ומשלם לגדול מן הקטן או מן התם ואמרו שואת ניחא כשהיו המזיקין של איש אחד ואחד משוריו בוודאי הזיק את הגדול אבל היאך הדין כשהיו השוורים של שני אנשים וכל אחד אומר ששורו הזיק את הקטן ומשיבין נישמעינה מהדא דתני שנים שזרקו וכו' ושברו שתי כדין אחת של יין שדמיה פחותין משל שמן ואחת של שמן זה אומר וכו' שניהן משלמין של יין וכן אחת ריקנית וכו' שניהן משלמין את הריקנית וכן כאן שניהן משלמין לקטן[ב]:

[ב] הברייתא שהובאה איתא בתוס' סוף פ"ג ושם איתא גם כן בפירוש הדין בשהיו השוורים של שני אנשים אלא שמשובשת לפנינו ואולי יש מקו' לתקנה בבה"ג היו הניזוקין של שניים והמזיקין של אחד ספק שהם המיתום ספק ממקום אחר מתו הרי אילו פטורין אם בידוע (שהם המיתום) [שהשחורים המיתו את הלבנים] הרי אילו משלמין בקטן ולא בגדול, בתם ולא במועד אם בידוע (שהשחורים המיתו את הלבנים) [שהשנים הנזיתו את השנים] היו שם אחד גדול ואחד קטן אחד תם ואחד מועד הרי אילו משלמין לגדול ולקטן [בגדול ובקטן??] לגדול מן הקטן ולקטן מן הגדול (ולגדול) [לגדול] מן התם ולקטן מן המועד והניזקין משמנין ביניהם זה נוטל לפי שלו וזה נוטל לפי שלו היו המזיקין של שנים והניזקין של אחד אף על פי שבידוע שהשחורים המיתו את הלבנים הרי אילו פטורין שזה אומר לו שלך המית זה אומר לו שלך המית אם בידוע שהשנים המיתו את השנים היו שם אחד גדול ואחד קטן (ואחד) [אחד] תם ואחד מועד הרי אילו משלמין לגדול ולקטן (לגדול) [לקטן] מן הקטן ולקטן מן הגדול (לגדול) [לקטן] מן התם ולקטן מן המועד (והמזיקין משמנין ביניהם זה נותן לפי שלו וזה נותן לפי שלו אולי יש למחוק ובאה הגי' ע"י בבא דלעיל כי היאך ישמנו ביניהן אם כל אחד אומר ששורו המית את הקטן ואינו משלם אלא את הקטן) וגם בבא ראשונה של התוס' יש לתקן בבה"ג ולגרו' (תהת אם בידוע שהן המיתום) [אם בידוע שהשחורים המיתו את הלבנים] (והתת אם בידוע שהשחורים המיתו את הלבנים) [אם בידוע שהשנים המיתו את השנים] וגם נ"ק שלא היתה לבעלי התלמוד הברייתא שלפנינו.

א) תוס׳ שם ה״ז

ב) שם ה״ו (ותחי אחרים שם צ״ל כני אחרון)

ג) שם

ד) שם ה״ז ובני ל״ה: ל״.

יד׳ היוא) שנים רודפין אחר אחד זה אומר שורך הזיק וזה אומר שורך הזיק שניהן פטורין. ב)ואם היו שניהן של איש אחד שניהן חייבין.

טו׳ היה ג) אחד גדול ואחד קטן הניזק אומר הגדול הזיק. והמזיק אומר לא כי אלא הקטן הזיק. אחד תם ואחד מועד. הניזק אומר מועד הזיק והמזיק אומר לא כי אלא תם הזיק המוציא מחבירו עליו הראייה.

יו׳ היוד) הניזוקין שנים אחד גדול ואחד קטן והמזיקים שנים אחד גדול ואחד קטן. הניזק אומר הגדול הזיק את הגדול וקטן את הקטן. והמזיק אומר לא כי אלא קטן את הגדול וגדול את הקטן. אחד תם ואחד מועד. הניזק אומר מועד הזיק את הגדול ותם את הקטן. והמזיק אומר לא כי אלא תם הזיק את הגדול ומועד את הקטן המוציא מחבירו עליו הראייה:

הלכה י״ב׳ יש חייב על מעשה שורו כו׳. רבי יודן בעי הדין

פירוש.

יד׳ היו שנים. של שני אנשים: רודפין אחר אחד. וידוע שהן הזיקוהו: שניהן פטורין. לא שנה הבא המוציא מחבירו עליו הראייה לפי שאין הניזק המוציא הוא הטוען אלא בעלי שוורים הרודפין הן הטוענין: שניהן חייבין. כלומ׳ שניהן ביחד חייבין וע׳ בב׳ ל״ו.

טו׳ היה אחד גדול וכו׳. בששניהם של איש אחד מירי ובתמין שאין משלמין אלא מנופן ובשהקטן אינו שוה דמי חצי נזק: הגדול הזיק וכו׳ הקטן וכו׳. במדב״מ ובשאר המקומו׳ איתא גדול קטן וכן לקמ׳ איתא מועד הזיק תם הזיק:

יו׳ הניזק אומר הגדול וכו׳. כן איתא נמי במדב״מ אבל נ׳ שצ״ל גדול כדלקמ׳ ובשאר המקומו׳: וקטן את הקטן. ויש בו כדי לשלם חצי נזק הקטן: קטון את הגדול. ואין בו כדי חצי נזק: תם הזיק את הגדול. נ׳ לגרו׳ תם את הגדול וכן איתא ברוב המקומו׳:

[תלמוד.] יש חייב וכו׳. כאן צ״ל הא דאיתא לעיל ה״ט וכבר העיר עליו ב׳ ש״י בן פדייא אמר כל המקלקלין פטורין חוץ מן המבעיר והעושה חבורה אמר רבי יוחנן במבעיר אינו חייב עד שיהא צריך לאפר והעושה חבורה אין חייב עד שיהא צריך לדם והתניין שורו שורו צריך את האפר ופי׳ בן פדייא אמר כל המקלקלין במלאכת שבת פטורין כדתנן בשבת פ׳ י״ג מ״ג חוץ מן המבעיר והעושה

וכו׳ וכי שמעיקרא נתחבר המאמר של מ״ו בראשונה היו אומרים היושבת על דם טוהר וכו׳ עם המאמרים הקודמים ע״י המאמר של התוס׳ בראשונה היו מטבילין על גב הכשים המתות וכו׳ שליתא במשנתנו ובטבול יום פ״ד מ״ב איתא האשה שהיא טבולת יום לשה את העסה וקוצה לה חלה וכו׳ ומקפת וקורא לה שם וכו׳ (ובמ״נ) עריבה שהיא טבולת יום לשין בה את העסה וקוצין ממנה חלה וכו׳ (ובמ״ד) לגין שהוא טבול יום ומלאהו מן החבית מעשר טבל אם אמר הרי זו תרומת מעשר משתחשך וכו׳ (ובמ״ה) בראשונה היו אומרים מחללין על פירות עם הארץ וכו׳ בראשונה היו אומרים היוצא בקולר ואמר כתבו גט לאשתי וכו׳ חזרו לומר וכו׳ וכי שנתחברה מ״ה בראשונה היו אומרים מחללין וכו׳ עם משניות הקודמות ע״י מ״ו וז׳ בפי׳ דנדה בראשונה היו אומרים היושבת על דם טוהר וכו׳ ומודים שהיא אוכלת במעשר וקוצה לה חלה וכו׳ שכשנו בתחילה גם בטבול יום (וידוע שהיושבת על דם טוהר נחשבה כטבולת יום) ואינן לפנינו (וע׳ בתוי״ט על מ״ה ד״ה בראשונה ועל מ״ו ד״ה ועל כולן) ואח״כ נתחברה עמה מ״ו הכדומין האשקלונים וכו׳ מפני המאמר ועל כלן אמר רבי יהושע דבר חדש חדשו הסופרים וכו׳ כמו שכתב הרמב״ם ז״ל (והובא בתוי״ט) ושוב נשנית אחריה מ״ז התורם את הבור ואמר הרי זו תרומה על מנת שתעלה וכו׳ מפני דמיונה למ״ה.

א) תוס' פ"ג ה"י

יג' שור א) שהיה רודף אחר שור אחר והוזק זה אומר שורך הזיק, והלה אומר לא כי אלא בסלע לקה המוציא מחבירו עליו הראיה.

פירוש.

והיא שחבל והדליק וכו' בשבת פטור כדתנן לק' פ"ח מ"ה (מ"ז) ובשבועו' פ"ד מ"ד והנה במשנתנו לא הוזכרו אלא דיני חבלה השייכין לפ"ח ודין הדלקת הגדיש בשבת השייך לפ"ו ולא היזכרו אלא שני איפנים יש חייב על מעשה שורו ופטור וכו' חייב על מעשה עצמו ופטור וכו' וכתוס' פ"ג ה"ד איתא יש חייב על נזקי עצמו ועל נזקי שורו והמירו פטור על נזקי עצמו יש[ל] נזקי שורו והמורו כי זה צר חייב וכו' היזק ברש' היח' חייב שורו והמורו חייבין היזק בלא מתכיין חייב שורו והמירו חייבין הדלקן גדישו של חבירו ביום הכיפורים חייב וכו' כיצד פטור וכו' היזק ברשות הרבים כדרך הילוכו פטור שורו והמירו פטורין וכו' ואולי יש מקו' לימר שמשנה ראשונה נשנית בארבעה איפנים בכתו"ג יש חייב על מעשה (נזקו) שורו ופטור וכו' חייב על מעשה עצמו ופטור וכו' חייב על מעשה שורו ועל מעשה עצמו ופטור על מעשה שורו ועל מעשה עצמו (וע' יבמו' פ"ט מ"א בכירות פ"ח מ"א ב"ב פ"ח מ"א ומנחות פ"ח מ"ג וה"ו) ובענין הגירסאות ע' כד"ס ובמרכ"מ איתא כלשנינו אלא ששם הג' מפני שהיא נידון בנפשו וכן הוא לקמ' פ"ח מ"ו ובמשנ' ד' נאפו' ושם נדון וכן ייצא מני' דפו' המשניות ומכב' וגם שם (כפ"ח מ"ה וכב' פ"ז) מפני שהיא נדון וכו' ובאו"ז הג' באן שנידון ולקמ' בפ"ח שהיא נידון ובאי"ו איתא לעיל יש חייב וכו' ויש פטור על מעשה שורו וחייב וכו' כיצד וכו':

יג' שור וכו', חיבור משנה זואת עם משניות הקודמות אין הבין כנ' אלא לפי התוס' ששם בפ"ג ה"ה איתא כי זה צר משלם במיתר חצי נזק שור ששווה מנה שגנח לשור שוה מאתים הכחישו חמשים זו חזר האחרון והכחישו וכו' ואחר כך בה"ו שור שהיה רודף אחר חבירו נהפך נרדף וחכל בו וכו' שור שהיה רועה ויצא שור אחריו וכו' פטור וכן חיבור המשנה ביבמות פ"ג מ"י שנים שקדשו שתי נשים כ' הרי אלו חייבים משום אשת איש היו אחין משום אשת אח וכו' עם המשנה שקדמה לה שני אחין נשואים לשתי אחיות וכו' הרי זו אסורה עליו עולמית וכו' אינו מובן אלא ע"י התוס' שם פ"ה ה"ח ששנית שם על הא דשני אחים וכו' אם בא עליה חייב עליה משום אשת אח ומשום אחות אשה וכו' (יהועד עליו במאמר צייטשטער בערייכט איבער דיא האכשילע פיר דיא וויסענשאפט דעם יודענטהומס צד ט"ז) וכן החיבור של המאמר בפסחים פ"ב מ"ח אין ניתנין קמח לתוך החרוסת וכו' ואם נתן יאכל מיד וכבי מאיר איסר עם המאמר שלאחריו אין מבשלין את הפסח לא במשקין וכו' אבל סכין וכו' בהן יוכן לפי התוס' שם פ"ג ה"ג שנשנית בה אין לשין את המצה בשאר המשקין ואם לש אופה מיד ר' מאיר איסר אבל מקטפין איתה בכולן[ב]) (וגם החיבור של המאמר בפסחים פ"ב מ"ג חמין שנפלה עליו מפולת דברי הוא כמבוער עם המאמר הקודם לו עבו"ם שהליה את ישראל וכו' וישראל שהליה את העבו"ם וכו' יובן לפי המכילתא בא פרש' י' בבתיכם למה נאמר וכו' יצא המצי של נכרי שהיא ברשות ישראל וחמין שנפלה עליו מפולת וכו'): והזיק, האחר: זה אומר, בעל השור הזיק: והלה, כן אית נמי במרכ"מ וברפו' נאפו' אבל בשאר מקומו' איתא וזה:

ב) והנה בנדה פ"י מ"ד איתא כל הנשים מתות נדות ובות הלל אומרים וכו' ובמ"ו איתא בראשונה היו אומרים הושבת על דם טהר וכו' חזרו לומר וכו' ובמ"ו ומודים שהיא אוכלת במישר וקוצה לה הלה ומקפת וקוראה לה שם ובתוס' שם פ"ט ה' י"ו איתא בראשונה היו מטבילין על גב הנשים המתות נדות חזרו להיות מטבילין על כל אחת ואחת בראשונה היו מוציאין מוגמר לפני חולי מיעיים והזרו להיות מוציאין וכו' בראשינה היו מוציאין עשירים בדרגש וכו' בראשונה היו מולכין לבית האבל וכו' בראשונה כל מי שיש לו מת וכו' הנהיג רבן גמליאל וכו' בראשונה היו אומרים בשר התאוה טהור

ו"ב: יש חייב על מעשה שורו ופטור על מעשה עצמו. חייב על מעשה עצמו ופטור על מעשה שורו. שורו א) שבייש פטור. והוא שבייש חייב. שורו שסימה את עין עבדו והפיל את שינו פטור. והוא שסימא את עין עבדו והפיל את שינו חייב. שורו שחבל באבין ובאמו חייב והוא ב) שחבל באבין ובאמו פטור. שורו ג) שהדליק את הגדיש בשבת חייב. והוא שהדליק את הגדיש בשבת פטור ד) מפני שנידון בנפשו.

א) לק' פ"ח מ"ב

ב) לק' פ"ח מ"ה (פ"ז) שבועות פ"ד מיד תוס' פ"ט ה' ו"ט

ג) לעיל פ"ב ה"ה

ד) לק' שם כתובות פ"ג מ"ב

פירוש.

ו"ב: יש חייב וכו'. התנא בא כנ' להשלים דיני אדם ולהורות מה בין נזקי שור לנזקי אדם. ויש לעיין למה לא סידר משנה זו אחר מ"י דוכן שני אנשים שחבלו וכו' והפסיק ביניהן במ' י"א דשור שוה מנה וכו' שמקומה הי' ראוי בכ"ק לפני פ"ד מ"א לפי שלמשנה זו שייכות לה וכיוצא בזה מצינו בגיטין פ"ח ששנה התנא במ"ד בית שמאי אומרים פוטר אדם אשתו בגט ישן ובית הלל אוסרין וכו' ובמ"ה שנה בתב לשום מלכות אחרת וכו' תצא מזה ומזה וצריכה גט מזה ומזה וכו' שנה שמו ושמה וכו' תצא מזה ומזה וכו' עד מ"ח כתב סופר גט לאיש וכו' תצא מזה ומזה וכו' ואח"כ שנה מחלוקות בית שמאי ובית הלל לעניין כתב לגרש את אשתי וגמלך יכמ"ט לעניין המגרש את אשתו ולנה עמו בפונדקי יאח"כ שכ לשעות כנסה בגט קרח תצא מזה ומזה וכו' ולא שנה מחלוקות ב"ש וב"ה ביחד וכן כל הכבות שנאמרה בהן תצא מזה ומזה אלא הפסיקן אלו באלו וכן בימות פ"ט המשניות ממ"ד עד סוף הפרק ששייכות לפני פ"ט מפסיקות החיבור שבין פ"ט מ"א וב' ובין פ"י מ"א וכן בברכות פ"ו מ"ח המאמר השותה מים לצמאו שמקומו הי' ראוי אחר מ"ג שם מפסיק בנ' חיבור ההלכות שבין פ"ו מ"א ופ"ז המדברות בברכות אחרונות וכן המאמר דשני אחין וכו' עשאן לשכר השכר לאמצע וכו' בכ"ב פ"י מ"ז שמקומו הי' ראוי בנ' בפ"ט מ"ג עד מ"ה מפסיק החיבור של הלכות שטר חוב יע' ברי"ף שם שהובא בתוי"ט וכן בע"ז פ"ח משנה השניה יין נסך יכו' זה הכלל כל שבהותאתו בניתן טעם וכו' שמקומ' הי' ראוי בנ' אצל מ"ח מפסקת בין מ"א המדברת בפועל ישראל אצל עכו"ם ובין מ"ג המדברת בפועל עכו"ם אצל ישראל וכן בחולין פ"ח המשנה השלישית טיפת חלב וכו' אם יש בה בנותן טעם וכו' עד המעלה את העוף וכו' שמקו' בנ' הי' ראוי אצל מ"ה קבת נכרי וכו' המעמיד בעור של קבה כשרה אם יש בנותן טעם וכו' מפסקת החיבור שבין מ"א (ומ"ב) כל הבשר וכו' ואסור להעליתו וכו' העוף עולה וכו' וסוף מ"ג המעלה את העוף וכו': יש חייב על מעשה שורו ופטור על מעשה עצמו וכו'. כלומ' יש מ ע ש ה שחייב עליו הבעל כששירי עשהו עצמו עשהו: שורו שבייש פטור. פתח במאי דסליק (תוי"ט) אבל ק"ק למה לא שנה גם כן שפטור מן הצער וריפוי ושבת כדתנן בפ"ח מ"ב ואין לומר שבמקום צער וכו' חייב על כל פנים בנזק דהא בשהבה אדם על ידו וצבת אינו חייב על הנזק ושייך בו צער ריפוי שבת ובושת כדאיתא לקמ' פ"ח ה"א ויותר ק' למה לא שנה שפטור מדמי ולדות כמו דאיתא במשנ' שם ובפ"ה מ"ד תנן שור וכו' פטור מדמי ולדות וארם וכו' משלם דמי ולדות ומאותה הלשון הי' יכול לשנותה הכא וגם הי' נ"ק שכל המשנה שם שייכה יותר לכאן בדיני חיובי אדם המזיק או לפ"ה בדיני החיכל כמו שנשנית בתוס' פ"ט ה"ב מלהתם וע' בתיספו' ל"ד: ד"ה שורו: והוא שבייש חייב. ע' לקמ' פ"ח מ"א (מ"ב): שסימה צ"ל שסימא: והוא שסימא וכו' חייב. לשלחו לחפשי כדכתיב בשמות כ"א פ' כ"ו: והוא שחבל וכו'. שעשה בהם חבורה (נ"י) וע' סנהדרין פ' י"א מ"א ולקמ' פ"ח מ"ג וה' (מ"ה ו"ב): מפני שנידון בנפשו. שחייב עליהן מיתת בית דין וכל הנידון בנפשו אין משלם ממון כדאיתא בבתוכו' פ"ג מ"ב והטעם מפני שנידון בנפשו קאי גם כן על שפטיר בשחבל אבין ואמו מיהו יש לדקדק למה לא נקט שורו שחבל ושהדליק יכו' בשבת חייב

דרבי מאיר אמ׳ קרא ומכרו את השור החי וחצו את כספו, ומה מקיים רבי יהודה וגם את המת יחצון. מיכן[א]) שזה מפסיד חצי נזק וזה מפסיד חצי נזק,

א) לעיל פ״א ה״ג הוס׳ פ״ג ה״ג ב׳ ל״ד. מהי״ג לשמור שם (ומכולי פ׳ י״ב פ׳ ומכרו)

פירוש.

אלא כשעת עמדתו בבית דין בלבד. בלומ׳ יש לו לניזק לתבוע ייתר כפי מה ששוה פחות בשעת עמדתו בב״ד וגקט לשון אין לי אלא וכו׳ אנב ששנה כן ברישא ומ״מ לשון בלבד ק׳ ואולי יש למחקו כמי דליתא לעיל ילקמ׳ (י״ש לימ׳ שבא ע״י ראשי התיבות בב״ד שהוכפלו) אבל אם נפרש אין לו לשור רמים אלא בשעת עמדתי בב״ד ניחא ייתר ימ״מ ניק לשמו התיב׳ בלבד יהתם שמחשבין בשהכחיש הניזק בשעת עמדתי בב״ד כי׳ היא כמי דאיתא בב׳ ראל קרי דתירך קבדרא ביה שמבין שהכחיש מיתת הנזיקה הרי החכחשה מבלל נזק הנזיקה מיהו אמיראי דאי כי׳ שברו שלעולם מחשבין כשעת הנזק אי לטובת המזיק ובאן כי׳ יש לנרום הא דלקמ׳ בה׳ י״ב רבי יודן בעי יהדין עמדת בית דין מהי שאין לו עין לקמ׳ וכבר הרגיש בזה ב׳ ש״י לקמ׳ וחשב שאפשר ששייך לעניין שלפניני בלומ׳ מדוע יתיאך נחשב בשהכחיש השור הניזק בשעת העמדה בב״ד ולטובת הניזק ישלח אמר רבי לא בניי מתניתי׳ וכי׳ שבן נשנית התתניתא: השביח המזיק, שלא ה׳ שוה בשעת הנזיקה דמי חצי הנזק ולא ה׳ לניזק לגבות אלא מנופו דמי השור כמו שהיא שוה ואח״כ השביח ישור דמי חצי הניזק (ע׳ ברש״י ד״ל שם): אם עד שלא עמד בדין ומ״ש לעיל: אין לו אלא כשעת נזקו, לפי שברשותו של מזיק השביח יאע״פ שלא עקבא הוחלט השור לניזק הייני כניזק משעמד בדין אבל ער שלא עמד בדין של מזיק הוא כדמשמע מתוס׳ פ״ה ה״א וע׳ בב׳ ל״ה: הכחיש וכו׳ כשעת עמדתו בבית דין, לפי שאינו משלם אלא מנופו): מאי טעמא דרבי מאיר אמר קרא וכו׳, קאי על בבא של שור שוה מאתים וג׳ שצ״ל מאי טעמא דר׳ יהודה אמ׳ קרא ומכרו וכו׳ וגם את המ׳ יחצון ומה מקיים רבי מאיר וגם וכו׳ ופ׳ טעמא דר׳ יהודה מפורש בגמרא במי ששנינו קיימתה ומכרו וכו׳ ולא קיימתה וגם את המ׳ יחצון אבל היאך מקיים ומפרש ר׳ מאיר הקרא וגם וכו׳ ומתרץ שהיא מפרש מיכן שזה מפסיד חצי נזק וכו׳ וע׳ לעיל לפ״א ה״ג שכאן נ׳ לגירי׳ אא מלעיל מיכן שמחצין את הנזק מיכן שזה מפסיד [משלם] חצי נזק וזה מפסיד חצי נזק כלומ׳ שר׳ מאיר מפרש וגם א׳ המת שאת דמי השור המת שנאבדו יחצין שיחצין ביניהן ההפסד של דמי השור שהומת ומכאן שמחצין את הנזק מפסיד [א׳ משלם] חצי נזק וזה וכו׳ (וע׳ לעיל פ״ב ה״ו):[*])

[*]) כן נ׳ לפרש התלמיד אבל בתוס׳ פ״ג ה״ה וכן בב׳ ל״ה. נשני שיתיקן בין בשהכחיש או הכחיש הניזק יבין בשהכחיש או הכחיש המזיק והתוס׳ שור שוה מאתים ששנה שור שוה מאתים והבל בו חמשים זו השביח הניזק היה יפה ארבע מאות זו שאולמלא לא הזיקו היה יפה שמונה מאות זו עד שלא עמד בדין והשביח אין לו אלא כשעת נזקו משעמד בדין הכחיש אין לו אלא כשעת עמידת בדין השביח את המזיק עד שלא עמד בבית דין אין לו אלא כשעת נזקו משעמד בבית דין השביח אין לו אלא כשעת עמידתו בדין הרג שורו ושל חבירו וכו׳ בין משעמד בבית דין ובין עד שלא עמד בבית דין אין לו אלא כשעת נזקו משובשת וג״ק לפי השוואת הנוסחאות להגי׳ ולגרו׳ בבה״ג שור שוה מאתים ששנה שור שוה מאתים והבל בו חמשים זו השביח הניזק וכי׳ אם עד שלא עמד בדין השביח אין לו אלא כשעת נזקו הכחיש אין לו אלא כשעת עמידתו בב״ד [אם משעמד בב״ד הכחיש אין לו אלא כשעת עמידתו בב״ד] השבח המזיק אם עד שלא עמד בב״ד השביח אין לו אלא כשעת נזקו הכחיש אין לו אלא כשעת עמידתו בב״ד אם משעמד בב״ד [השביח] [רכחיש] אין לו אלא כשעת עמידתו בב״ד ותתי׳ ב׳ לגרו׳ אין לו אלא שור בהלמל מיכח ה״ג] הרג שורו של חבירו וכי׳ בין משעמד בב״ד וכי׳ אין לו אלא כשעת נזקו.

[**]) כמכלתא פ׳ י״ב פ׳ ומכרו איתא רבי אומר נאמרה חבייה בחי׳ נאמיד חבייה בני ז הא בשיין הכתוב מדבר ולכאורה איכו מובן וכי לבאורו אלובא דר׳ מאיר שמפרש חבייה במת שיחצו הפסד דמי השור המת על ידי שיחצו את השור החי ואת לא תתכן אלא בשוון כגון בשור שוה מאתים ששנה שור שוה מאתים ואין הבבילה יפה כלום שהניזק נוטל מכח בן השור החי ומפסיד החצי והמזיק משלם מכח ומפסידה ואולי יש לגרו׳ ר׳ מאיר אומר נאמרה חבייה וכו׳.

הלכה י״א׳ שור שוה מנה כו׳. א) שור שוה מנה שנגח לשור שוה מנה הכחישו חמשים זוז נוטל את השור שאין לו אלא חצי חבלו. לפיכך אם מת השו׳ או שהכחיש אין לו אלא אותו השור בלבד. שור׳ ב) שוה מנה שנגח לשור שוה מאתים הכחישו חמשים זוז. חזר האחרון וחבל בו שלשה של זהב. הראשון משלם לשני חצי דינר זהב. שור׳ ג) שוה מאתים שנגח שיר שוה מאתים. השביח והרי הוא יפה ארבע מאות שאילו לו נגחו היה יפה שמנה מאות זוז אם עד שלא עמד בדין השביח אין לו אלא כשעת נזקו. הכחיש אין לו אלא כשעת עמדתו בבית דין בלבד. אמר רבי לא כיני מתנית׳ השביח׳ ד) המזיק אם עד שלא עמד בדין השביח אין לו אלא כשעת נזקו. הכחיש אין לו אלא כשעת עמדתו בבית דין. מאי מעמא

א) תוס׳ פ״ג ה״ג

ב) תוס׳ שם ה״ה

ג) תוס׳ שם וב׳ ל״ד.

ד) תוס׳ וב׳ שם

פירוש.

וכו׳ ה״נ ששניהם שותפין בהן הניזק בחצי החי וע׳ בב׳ ל״ד. והמזיק בחצי המת וע׳ בב׳ ל״ד ע״א וע״ב מיהו במבילתא שם איתא מוכרין את החי והמת חולקין בשוה ובעל הגבלה מטפל בגבלתו ובהשתק׳ כ״י אקמפ׳ ובלקח טוב שמות כ״א פ׳ ל״ה איתא מוכרין את החי ואת המת וחולקין בשוה ובעל הגבלה מטפל בגבלתו וק׳ (וק׳ ליכר שהמאמר ובעל הגבלה וכו׳ הוא הוספה) וע׳ בתוספ׳ שם וב׳ ט״ר:

[תלמוד.] שור וכו׳. אולי צ״ל תני שור׳: לשור שוה מנה הכחישו חמשים זוז. צ״ל לשור שוה מאתים והע״ר צ׳ למחוק ונ׳ להוסיף עוד ואין הגבלה יפה כלום וכן הניה ב׳ פ״מ וכה״ג איתא בתוס׳: שאין לו. לשור בלומ׳ שאינו שוה: אין לו. לניזק: שלשה של זהב. שלשה דינרים של זהב יתם חמשה ושבעים זוז: הראשון משלם לשני. צ״ל השני משלם לראשון וכה״ג איתא בתוס׳ וע׳ לעיל בפירוש לפ״א ה״א צר ז׳ שאולי שייך כאן הא דאיתא שם אמר רבי יוסי הדא אמרה אדם שחבל בחבירו תחילה אע״פ שהזר ונעש׳ נזק [ניזק] חייב וכנ״ל על מ״ש הובא בשם הירושלמי דאמר עלה דמתני׳ הדא אמרינן המזי׳ את חבירו והוזק בו פטור ונ׳ שנ׳ הירוש׳ היתה משובשת והיתה צ״ל הדא אמרה וכו׳ והוזק בו חייב ושייכה להכא אבל הני׳ דאיתא לעיל אמר רבי יוסי הדא אמרה אדם שחבל בחבירו תחילה וכו׳ נאותה יותר: שנגח שור. נ׳ שצ״ל לשור: השביח. הניזק אחרי הנגיחה ואולי צ״ל השביח הניזק כמו שהיא בתוס׳ פ״ג ה״ה וע׳ בד״ם לב׳ ל״ד.: ארבע מאות. נ׳ שצ״ל ארבע מאות זוז כמו שהיא להלן ובתוס׳ וב׳ שם: שאילו לא נגחו וכו׳. וטושן הניזק חציין של ארבע מאות זוז שלא השביח ע״י הנגיחה: אם עד שלא עמד בדין השביח. ק״ק לימר שפירושו אף על פי שהשביח עד שלא עמד בדין דמ״מ לשון יתירה היא נ׳ שלא נקט לה אלא בשביל הסיפא דתנא הכחיש אין לו אלא כשעת עמדתו בבית דין ואי דווקא כשהכחיש עד שלא עמד בדין חייב המזיק לשלם מה שהכחיש אחר שעת הנזק אבל כשהכחיש לאחר שעמד בדין שוב אין המזיק חייב על מה שהכחיש ולפי הצעת הכריי׳ בתוס׳ דתניא כה ואם משעמד בדין וכו׳ הלשון מיבנת יותר: עמד בדין. ולקמן איתא עמדתו בבית דין ואולי יש מקו׳ לומ׳ שכן היתה׳ דרכם להשתמש בלשון עמד בדין ועמדה בבית דין ומנוסחת התוס׳ נ׳ שלא חילקו בכך ולפי זה הי׳ נ״ק לגרו׳ כאן ולקמן עמד בבית דין: אין לו וכו׳. לניזק לתבוע אלא חצי ההפסד שהפסיד בשעת הנזק ולא חצי ההפסד שהפסיד מחמת הנגיחה בשעת עמדתו בב״ד ע״י שלא השביח השור להיות יפה שמונה מאות זוז אלא ארבע מאות כן נ׳ לפרש כאן אבל בב׳ כנ׳ לא פירשו כן וע׳ ברש״י (ובתוספ׳) שם ויותר נ׳ לפרש אין לו לשור דמים לחשב לפיהן חצי הנזק אלא כמו ששוה בשעת נזקו כמו לעיל בלשון שאין לו אלא חצי חבלו וע׳ לקמ׳: הכחיש. מחמת הנגיחה אחר הנזק עד שעה שעמד בב״ד ולא היה שוה כל כך בשעה שעמד בב״ד כמו מיד לאחר הנגיחה: אין לו

א) ברוי׳ בב׳ ל״ג.

ב) תוס׳ פ״ג ה״ב וב׳ שם

ג) ע׳ מכול׳ נזקין פ׳ י״ב והוס׳ פ״ב ה״ג וברוי׳ בב׳ ל״ד. והצפ׳ מהח״ג לשמו׳ כ״א ל״ה דוסה להצפ׳ התוס׳ וברוי׳

ד) שמות כ״א ל״ה

ה) שם

״ וכן שני אנשים שחבלו זה בזה משלמין במותר נזק שלם. אדם במועד ומועד באד״ם משלם במותר נזק שלם. אדם בתם ותם באדם. אדם בתם משלם נזק שלם ותם[א] באדם משלם במותר חצי נזק, רבי[ב] עקיבה אומר אף תם שחבל באדם משלם במותר נזק שלם.

י״א שור[ג] שוה מנה שנגח לשור שוה מאתים ואין הנבילה יפה כלום נוטל את השור. שור שוה מאתים שנגח לשור שוה מאתים ואין הנבילה יפה כלום אמר רבי מאיר עד זה נאמר[ד] ומכרו את השור החי וחצו את כספו. אמר לו רבי יהודה וכן הלכה קיימתה ימכרו את השור החי וחצו את כספו. ולא קיימתה וגם[ה] את המת יחצון ואי זה זה שור שוה מאתים שנגח לשור שוה מאתים. והנבילה יפה חמשים וזו זה נוטל חצי החי וחצי המת. וזה נוטל חצי החי וחצי המת.

פירוש.

״ אדם במועד וכו׳. משלם יש לגרו׳ משלמין ובדאיתא בכ״י ר׳ ובד׳ נאפ׳ (ד״ם) ובמרימ ובאו״ז: אדם בתם משלם נזק. צ״ל משלם במיתר: ותם. ע׳ לעיל מ״ט: רבי עקיבה אמר אף תם שחבל באדם וכי׳. ק׳ שנזה בתחילה אדם בתם ותם באדם שחבלו זה בזה וכיצד אדם בתם וכו׳ ותם באדם וכו׳ ואם כן למה שנה כאן אף תם שחבל באדם ולא ותם באדם ועיד ק״ק שדברי ר׳ עקיבא בנ׳ (ע׳ בברייתי בב׳ לג.) נאמרו מעיקרא על תם שחבל באדם שמשלם נזק שלם ואם כן למה שנה התנא דברייו בתם ואדם שחבלו זה בזה לענין התשלומין במיתר ולא שנאן בתם שחבל באדם בלבד לענין תשלומי נזק שלם ואולי יש מקו׳ לומר שנידם׳ המשנה היתה מעיקרא ר׳ עקיבה אומר אף תם שחבל באדם משלם נזק שלם וממילא נשמע שכשחבלו זה בזה אף תם באדם משלם במותר נז׳ של׳ והני אף תם שחבל וכו׳ משלם במותר באה ע״י אשנרת הלשון וכתוס׳ פ״ג ה״ב איתא ר׳ עקיבא או׳ אף תם שחבל באדם משלם במותר נזק שלם שנ׳ כמשפט הזה יכיל משלם מן העלייה תל׳ לומ׳ וכ׳ והטעם שנ׳ כמשפט וכו׳ יאית ללשון אף תם וכ׳ משלם נזק שלם (ולהניח ולגרו׳ במשנה ובתוס׳ ר׳ וכו׳ אף תם באדם משלם במותר וכו׳ לא נ׳ כל כך):

י״א שור. תם: נוטל. הניזק את השור לפי שהתם משלם חצי נזק מגופו כדתנן בפ״א מ״ה וכשאינו שוה אלא דמי חצי הנזק הוחלט לניזק וגוטלו והיינו ר׳ עקיבא בברייתי בב׳ לג. וע״ש וכן איתא גם כן בתוס׳ פ״ג ה״ג שור וכו׳ נוטל את השור מת או הבחיש אין לו אלא שור וכמכילתא מס׳ דמזקין פר׳ י״ב איתא וגם וכו׳ מבאן אמרי שור וכו׳ נוטל חציו שור יכ׳ נוטל בולו שור וכו׳ נוטל רבעו ואפשר לפרש נוטל ביולי נוטל דמי ביולו ואתיא אפילו כר׳ ישמע׳ בברייי שם[ו]) דאמר יושם השור בב״ד: עד. צ״ל על: וכן הלכה. נ״ק שאינו מדברי ר׳ יהודה אלא התנא דמתניתין אמר שכן ההלכה כמו בפאה פ״ג מ״ו יבמות פ״ד מ׳ י״ב (וע׳ בדרכי המשנה צד רע״ח) אף ששם איתא הלשון והלכה כדבריו ולאחר סיום דברי התנא שהלכה כמותו: קיימתה. כלומ׳ פירשת: ואי זה זה. שדיבר עליו הכתוב: זה נוטל וכו׳. כלומ׳ עליו אמרה התו׳ זה נוטל וכו׳ וע׳ על הני זה נוטל בד״ם וכן היא במרב״מ וברי״ף וכתוס׳פ ל״ד. ד״ה זה ומלשון זה נוטל חצי החי וחצי המת וזה

ו) ויש להסתפק אלובא דר׳ ישמע׳ דסבר המזיק כבעל חוב הוא ע׳ בב׳ אם סובר שהתם אינו משלם אלא מנוסו ע׳ בב׳ ל״ו. וברש״י שם.

ולא כן אמ' א)רב במלא כל ר"ה. וזו ממלא כל רשות הרבים. אמר מכיון שדרכו להלך בחצר כמי שהוא ממלא כל החצר.

ט' שני ב)שוורים תמים שחבלו זה בזה משלמין במותר[ג] חצי נזק, שניהם מועדין משלמין במותר נזק שלם אחד תם ואחד מועד. מועד בתם משלם במותר נזק שלם. תם במועד משלם במותר חצי נזק.

הלכה ט' שני שוורין תמים כו'. בן[ד] **פדייא אמר** ה)כל המקלקלין פטורין ו)חוץ מן המכעיר והעושה חבורה. אמר רבי יוחנן במכעיר אינו חייב עד שיהא צריך לאפר. והעושה חבורה אין חייב עד שיהא צריך לדם. והתניין שורו שורו צריך את האפר.

א) לעיל פ"ג ה"א

ב) כתובות פ' ו"ג ה"ט

ג) תוס' פ"ג ה"ה לק' ה' י"א

ד) ע' שבת פ"ב מ"ה דף ה' ע"א ורוש' שיחוכין פ"י ה' י"א דף כ"ז ע"ג ופסחים פ"ו ס' ה"א (ובעיר שלח ב' גלוי השי"ם לשבת שם) וע' ב' לד:

ה) שבת פ' י"ב מ"ג תוס' שם פ"ה (ט') ה"ד

ו) תוס' שם

פירוש.

וע' בתוס' פ"ו ה' כ"ה כ"ו וכ"ז וע' לעיל פ"א ה"כ: ולא כן אמר רב וכו'. לעיל פ"ג ה"א שאינו חייב בעל החבית שהניח כדו ברה"ר והזיק בה אחר אלא כשה' הכלי ממלא כל רה"ר וע' לעיל ה"ו: וזו ממלא כל רשות הרבים. נ' לגרום וזו ממלאה כל החצר ופ' ובקעת זו שהזיק בה הפועל הכי ממלאה היא את כל החצר ש' חייב עליה בעה"ב: אמר. ע' לעיל ה"ו: מכיון שדרכו להלך בחצר כמי שהוא ממלא כל החצר. נ' לגרו' שדרכה וכו' כמי שהיא ממלאה וכו' ופ' מכיון שדרכה של הבקעת לינתו ולהלך למרחוק בחצר עד שהנכנס אינו יכול ליזהר ממנה שלא יזוק הרי היא כמי שהיא ממלאה כל החצר מה שאין כן בכבר שמונחת במקו' אחד ברה"ר והמהלך בה יכול לנטות לצד אחרת שלא יזוק בה:

ט' לאחר ששנה התנא לעיל בפ"א מ"ד חמשה תמין וחמשה מועדין שמכללן האדם ושנה אנכ ביאור דין האדם בפ"ב מ"י קובץ הלכות המכארות דיני נזקין ברה"ר שבכללן דיני נזקי אדם מפ"ג מ"א עד כאן באומר לעיל פ"ג מ"א חזר לשנות כאן דיני שור תם ולהשלים דיני אדם המועד במ"י (ובמ' י"ב) והתחיל במשנה דשני שוורים תמים שחבלו זה בזה וכו' וכן שני אנשים שחבלו זה בזה וכו' וגם היא מתנגדת למ"ו דשנים שהיו מהלכין וכו' והזיקו זה את זה שניהן פטורין שאינן משלמין את המותר וע' במאירי שהובא בשמ"ק בראש הפרק: שני וכו' שחבלו זה בזה. ע' בד"ם וכן איתא במד"מ ובריי"ף וברמב"ם ה' נ"מ פ"ט ה' י"ד ובאו"ז וברא"ש ובאגודה וג"ק שנקט לשון חבלה בשוורים אגב ששינה במ"י וכן שני אנשים שחבלו וכו' מיהו ע' בתוס' פ"ג ה"ח ולק' ה' י"א ששנינו נמי בשוורים לשון חבלה: משלמין במותר חצי נזק. נ"ק שהלשון קצרה ופירושה שמנכין דמי תשלומי חצי נזק של זה מדמי תשלומי חצי נזק של זה ואם יש כאן מיתר משלמו מי שהזק יותר ומשלמין במותר היינו שמשלמין דרך ניכוי ושלום המיתר ושו"ר הן משלמין חצי הנזק בדרך זו ולענין הגבקותא אם משלמין במותר או לא ע' בי' כתובו' פ' י"ג ה"ט ובתוספות ל"ג, ד"ה שני: מועד בתם משלם וכו'. אולי יש לפרש מועד בתם כנגד התם בלומ' כנגד מה שאף התם חייב משלם במיתר לאחר שמנכין מדמי חיובו דמי חיובו של התם את נזק השלם: תם במועד. לקמ' כמי איתא יתם באדם משלם ובמד"מ ובריי"ף איתא כאן ולקמ' יתם ובמשניות ובכ' איתא בשני המקו' תם וכדפו' נאפ' ובאו"ז איתא כאן תם במועד ולקמ' ותם באדם כמי לפנינו: משלם במיתר חצי נזק. יש לפרשו לפי הפירוש דלעיל בין כשדמי תשלומי התם יתרין על דמי תשלומי המועד בגון שהמועד הכחיש את התם חמשים זוז ותם הכחיש את המועד מאה וחמשים שהתם חייב לשלם חמשה ועשרים יותר על מה שהמועד חייב ובין כשדמי תשלומי התם והמועד שוין או כשדמי תשלומי התם פחותין מדמי תשלומי המועד וע' בראש"ש וכנ"ל:

[תלמוד.] בן פדייא וכו' שיך לקמ' לה' י"ב:

לא פליגי מה דמר ר׳ יוסי בישראהו,א) ומה דמר רבי חייה בשלא ראהו. אם בשלא ראהו כיון שאמר לו היכנס חייב והתניב) ר׳ חייה פטור׳ כיון שאמר לו הכנס צריך לשמור עצמו, ואית דבעי מימר כיון שאמר לו היכנס נעשית כחצר השותפין דמר ר׳ יוחנן3) בשם ר׳ ינאי השותפין קונין זה מזה בחצר וחייבין זה בניזקי זה וזה בנזקי זה

א) ב׳ מ״ה.
ב) תוס׳ שם
ג) ב׳ נדרים פ״ה ה״א ב׳ ב״מ פ״ד ה׳

פירוש.

כדי לחייב בעה״ב על הוזקו ומשנה: לא פליגי מה דמר רבי יוסי בישראהו וכו׳, כלומ׳ אף ר׳ יוסי סבר שהפועל לא נחשב בנכנס ברשות כדי לחייב בעה״ב על הזוקו אבל בשראהו חי׳ לו לבעה״ב ליזהר שלא יזוק הנכנס על ידו או על ידי בהמתו ואם לא יזהר חייב בזוקו (ע׳ דברי רב פפא בב׳ מ״ח.) אף על פי כן אינו חייב אלא בזוקו אבל אינו גולה על ידו כשמת לפי שאינו בשר ומה דמר ר׳ חייה בשלא ראהו ובמכות שם איתא תני רבי חנינה [צ״ל חייה] פטור ולא פליגין מה דמר רבי יוסי בן חנינה בשלא וכו׳ ולא נאמר בלשון קושיא ותירוץ ויותר ניחא לפי שאם נאמר בלשון קושיא ותירוץ לא חי׳ לו לתלמוד לשנות בלשון לא פליגי מה דמר וכו׳ אלא בלשון מה דמר וכו׳ בלבד ע׳ לגרים גם כאן בן ומ״מ צ״ל לדעת התלמוד שדברי ר׳ יוסי בן חנינה ונכנס פועל לתביע שברו לאו דווקא הן אלא הוא הדין לאחר בשראהו בעה״ב ולפי פשיטן לא משמע כן ע׳ שר׳ יוסי בן חנינה ור׳ חייה פליגין: אם בשלא ראהו כיון שאמר וכו׳ פטור, ע׳ שנשתבש ואולי יש לגרוס בכה״ג והתני׳ר׳ חייה אם אמר לו היכנס חייב (בראיתא בתוס׳) ואם בשלא ראהו מפני מה חייב, ופי׳ שהמקשה חי׳ סבור שבשלא ראהו בעה״ב פטור בכל אופן אף בשאמר לו היכנס לפי שעל ידי נתינת רשות ליכנס לא נעשית חצירו של בעה״ב כחצר של שניהן אלא עדיין היא רשות המיוחדת למוזק לבדו ודברי ר׳ יוסי בן חנינה המחייב את בעה״ב אף בשלא אמר היכנס ובבריתא דר׳ חייה המחייבת אותו בשאמר היכנס מיירו בשראהו ואפילו הכי פטור לר׳ חייה בשלא אמר היכנס לפי שאין לבעה״ב להשגיח על הנכנס שלא ברשות כלל ומשום הכי הקשה אם ר׳ חייה מיירי בראמרת בשלא ראהו למה חייב בשאמר היכנס ומשנה: כיון שאמר לו הכנס, וחושב ומתחין לו שיבוא: צריך לשמור עצמו. ליזהר שלא יזוק על ידו אף בשעדיין לא ראהו והנה רש״י בברכות ג׳. פירש ישמר והמתין כמי לא יאמר אדם לחבירו שמור לי יכי ואולי גם כאן פירושי של לשמיר הוא להמתין ויש להגיה לשמור אותי (ע׳ לקמ׳ פ״ה מט שימרה עומדת וכמכית שם הגי׳ לישמר את עצמו) אי לו: ואית דבעי וכו׳ נעשית כחצר השיתפין, לפי שכשניתן לו רשות ליכנס נעשית חצרו באילו אינה מיוחדת לו לבדו אלא ברשותן של שניהן: דמר, בלימ׳ וחייב משום שאמר ואילו צ״ל ומר: השותפין קונין זה מזה בחצר, כמי שאחר קונה חפץ שלקח או שניתן לו במתנה כשבא לחצרו המיוחדת לו כן אחד מן השותפין קונה אותו בחצר של שותפות ואפילו כשהמוכרי הוא שיתפי ויש לו חלק במקום החצר שקונה בו הלוקח והחפץ לא יצא מרשותו של מוכר לפי שכשנה שהלוקה רוצה לקנותו בחצר השותפות נעשה מקו׳ החפץ בחצר באילו היא מיוחד ללוקח לבדו ע׳ בנדרים פ״ה ה״א: וחייבין זה בנוקי זה וזה בנוקי זה, במכות שם איתא (רבי חייה בשם רבי יוחנן) השותפין קונין וכו׳ וממחין זה על ידי זה בחצר וחייבין זה בנוקי זה וני״ק לגרום גם כאן כן לפי שהסוגיא שם מסכמת כמעט עם סוגייתנו מיהו בנדרים פ״ה היא איתא בתחילה רבי יוחנן בשם רבי בניה בכל השותפין מעכבין זה על זה בחצר וכו׳ ובתר הכי רבי יוחנן בשם רבי ינאי השותפין קונין זה מזה בחצר וחייבין זה בנוקי זה כמו כאן ומ״מ יש למחוק כאן התיבות וזה בנוקי זה שהוכפלו ופי׳ בשהנוק אחד מן השותפין בחצרן ע״י חבירו או ע״י בהמתו חייב המוזק בנוקי

הר״ב׳ והזיק ברשות היחיד. ברשות היחיד והזיק ברשות היחיד אחר חייב.

הלכה ח׳ המבקע ברשות היחיד כו׳. אמר[א] ר׳ יוסי בן חנינה היה עומד ומבקע עצים בחצירו ונכנס פועל לתבוע שכרו ונתזה הבקעת והזיקתו חייב. ואם מת אינו גולה. והתני[ב] רבי חייה פטור.

א) מכות פ״ב ה״ד ועי׳ בבי׳ ל״ב: ול״ג.

ב) תוס׳ פ״ו ה׳ ב״ז

פירוש.

ברשות היחיד וכו׳. אי אפילו לא הי׳ מבקע אלא ברשות היחיד שלו שהשאי׳ לעשות בי מלאכתו ולא הזיק אלא ברה״י של אחר שלא שבית שם הזיקא מ״מ חייב (ע׳ בבבלי וע׳ לק׳ פ״ה מ״ח) ולענין הגירס׳ ע׳ בד״ס וגי׳ המבקיע אי״צ גם כן במרב״מ ובה״ג ד׳ ברלין יבד׳ נאפולי ליתא התיבה אחר וכן ליתא שם לקמ׳ בפ״ה:

[תלמוד.] ונכנס פועל לתבוע שכרו. לפי פשוטו נ׳ שנקט פועל לפי שיש לו רשות ליכנס לרשותו של בעל הבית לתבוע שכרו כראיתא בתוס׳ פ״ו ה׳ ב״ז ובדעת אחרים בברייי׳ בב׳ ל״ג. ומשום הכי בעה״ב חייב בנזקו לפי שהצירו אינה נחשבת ברשות המיוחדת לו שאין לו רשות לניזק ליכנס לשם וחייב אף בשלא ראהו בעה״ב שנכנס אבל לקמ׳ מוקמינן לה הזיקא בשראהו: ואם מת איני גולה. במכות פ״ב ה״ד איתא אינו גולה שאינו ביער וצ״ל ביער וי״ק לגרום גם הכי בן יתוספות לב׳ ל״ב: ד״ה חייב משמע ק׳ שגרסו לפי שאין [שאינו] דומה ליער ופי׳ אי״ב שבעה״ב חייב בנזקי של פועל לפי שרשאי ליכנס לחצירו לתבוע שכרו מ״מ אינו גולה על מיתתו לפי שלענין גלות שאין חייב בה ההורג בחצירו אלא אם כן הי׳ לו לניזק רשות ליכנס לשם שנ׳ ואשר יבא את רעהו ביער (דברים י״ט ה׳) ודרשינן מה היער רשו׳ לניזק ולמויק ליכנס לשם יצא חצר בעל הבית שאין רשות לניזק ולמויק ליכנס לשם כדאיתא במכות פ״ב מ״ב צריך להיות לו לניזק רשות גמירה בחצירו של בעה״ב ש׳ לו חלק בה או שתהא קנויה ומשועבדת לו לענין כניסה כדי שיתחייב בה ולא סגי במה שיש לו רשות ליכנס לתבוע שכרו ואין לו רשות בגופה של חצר לפי שאינו דומה ליער שיש לו רשות ליכנס שמה כרצונו ומיפקרת לי לכך (ע׳ ב״ב פ״ה ה״א ובי״ק פ״א.) ואילי יש להסביר הטעם שאין להעניש בעה״ב בעונש חמור כגלות אלא אם הרג בחצר שאינה מיוחדת לו לבדו וה׳ לו לקביע נדעתו להזהר מלעשות בה מלאכה ברצונו כדי שלא ימית אחר שיש לו גם כן רשות בה אבל בשהמית בחצר המיוחדת לו והוא שולט בה בהפצו ולא הי׳ לו לקבוע בלבו להזהר מלעשות בה מלאכתו ברצונו אין לחייבו גלות על שלא העלה על דעתו שאולי יבוא בעת פועלו לתבוע שכרו ויומת על ידו וע׳ בב׳ ל״ב:[*]) ומאמרו של ר׳ יוסי ב״ח אתי כרבי במכות פ״ב מ״א: והתני ר׳ חייה פטיר. על הזיקו של פועל שנכנס לתבוע שכרו וי״ק שהיא הברייתא בתום׳ שם פועל שנכנס לחצר בעל הבית שלא ברשות אף על פי שיש לו רשות ליכנס ולהגבות את שכרו נגחו שורו של בעל הבית וכו׳ פטור ואם אמר לו היכנס בעל הבית חייב הרי שאף לענין נזקין פועל שנכנס לתבוע שכרו לא נחשב כנכנס ברשות

---

*) וקושיתו של רבא שם היא על מה שהנגר פטור מגלות כשנתן בפירוש רשות לניזק ליכנס וע׳ בברייתא שם דתניא הנכנס לחנותו של נפח ונתו׳ וכו׳ פטור ואפילו נכנס ברשות ואולי יש מקרי לומר שהברייתא נשתבשה ועיקר גורסתה היתי הנכנס לחנותו של נפח שלא ברשות ונתזי וכו׳ פטור ואם נכנס ברשות חייב כמו דאיתא בברייתי דלעיל בנכנס לחנותו של נגר וכן בתוס׳ פ״ו כ״ו נשנית גבי נכנס לחנותו של נפח כמו גבי נכנס לחנותו של נגר בה׳ כ״ה שפטור בשנכנס שלא ברשות וחייב אם הכניס ברשות ומאמרו של ר׳ יוסי ב״ח נאמר בפני עצמו מעיקרא אפועל כמו דאיתא הבא ולא על ברייתא כמו שהובא בבי׳.

הלכה ז׳ שנים שהיו מהלכין כו׳. יוסי[א] הבבלי אומר היה רץ ברשות הרבים והזיק חייב ששינה המנהג. היה ערב שבת בין השמשות פטור. אמרי הוא יוסי[ב] הבבלי. הוא יוסי בן יהודה. הוא יוסי קטנתה. ולמה[ג] נקרא שמו קטונתה שהיה קטן חסידים.

ח׳ המבקע ברשות היחיד והזיק ברשות הרבים. ברשות

א) תוס׳ פ״ב ה׳ י״א ב׳ ל״ב.

ב) ע׳ ב׳ פסחים קי״ג:

ג) סוטה פ״ט מ׳ ט״ו ע׳ בתוס׳ שם פ׳ ט״ו ה״ה ב׳ בסדי׳ המשני׳ ובתלמוי ה׳ י״ז ב׳ מ״ט:

פירוש.

[תלמיד.] היה רץ. ב׳ שמיירי׳ שאחד רץ ואחד מהלך אבל בשניהן־רצין גם יוסי הבבלי מודה: בין השמשות. בן איתא גם בב׳ ובתב הרמב״ם בה׳ חובל ומזי׳ פ״ו ה״ט ואם היה ערב שבת בין השמשות פטור מפני שברשות הוא רץ (ע׳ בב׳ שם) כדי שלא תכנס השבת והוא אינו פנוי ג׳ שפ״ר רץ לביתי׳ ואם בן ש״ש לומר שלשון בין השמשות דיקא ובתוס׳ איתא ערב שבת עם השכיה והיינו קודם בין השמשות (ע׳ שבת פ״ב מ״ו) וי״ש לפרש שרץ לקנות צרכי׳ שבת וע׳ ב״ב פ״ה מ״ח: הוא יוסי הבבלי וכו׳. וכן נשנה מאמרי שהובא כאן (ובתוס׳ על שם איסי הבבלי) בב׳ בשם איסי בן יהודה וע׳ ב׳ בפסחי׳ ק״ג: הוא יוסף איש הוצל הוא יוסף הבבלי . . . . הוא איסי בן יהודה איילי נקרא בא״י הבבלי לפי שהי׳ מהוצל בבבל ובמקו׳ איסי בר יהוד׳ בב׳ נדרים פ״א. איתא בירוש׳ שם פ׳ י״א ה״א יהודה איש הוצא וע״ק שצ״ל יוסי בן יהודה איש הוצא והיצא כמי היצל כדמוכח מב׳ קידושין ע״ח ב׳: וע׳ בספ׳ הנזהר התנאים לחכם ר׳ ב״ו. באבעי׳ ח״ב צד ע״א והלאה: הוא יוסי קטנתה. בסוטה פ״ט ה׳ י״ו איתא קטונתא וע׳ בב׳ שם מ״ט. וע׳ בתבואות הארץ דף צ״ה. ובאוצר המילין לחכ׳ פירסט ער׳ קטן ובגאגראפיע של תלמיד לחכ׳ נייבויער צד קפ״ט שנקרא בן על שם המקו׳ קטונית שהוזכר בערי׳ בבלון כי׳ מגילה פ״א ה״א דף ע׳ ע״א ואם כן נקרא הבבלי על שם ארץ מילדתו יקטינתא על שם מקו׳ מישבי׳ קטן חסידים. כלומ׳ אהרון החסידים שבשמת פסקו חסידים ע׳ סוטה שם מ׳ ט״י:

ח׳ המבקע. עציים: ברשות היחיד. שלי שרשאי בי לעשות מלאכתו וכל שכן ברשות היחיד של אחר או ברה״ר: והזיק. על ידי בקעות שנתזו: ברשות הרבים. לפי שהי׳ רשות היחיד קרוב לו והי׳ לו להעלות על דעתו שבקל יכול להזיק ע״י ביקועו בני אדם ששביתי ברחוב: ברשות הרבי׳ וכו׳. אי שהי׳ מבקע ברה״ר שאין לו בו רשות לבקע ויותר הי׳ ראוי להתחייב על הזיקו אבל לא הזיק אלא ברשות היחיד של אחר במקום שלא שביתה הזיקא ולא הי׳ לו לחוש כל כך שיזיק שם:

---

*) ורב אסי דהוצל שהוכיר רב הונא שם הוא לפי זכרון לראשונים תשה״ג חוב׳ א׳ סימן רע״ד רב אסי סתם תלמידו של רב ואינו ר׳ אסי שעלה לא״י והי׳ תלמידו של ר׳ יוחנן וע׳ חולין כ״ו: ורב אסי אמר וכו׳ אתקין רב אסי בהוצל כשמעתיה וכן ההקין בהוצל כוותא בת רבינתי׳ (שם ק״ו. ובמקו׳ רב אשי יש לגרוי׳ רב אסי ע׳ בד״ם) וקרא שם המגילה בארביסר ובחמיסר (ב׳ מגילה ה׳:) והוא כני שאמר לו רב קודם מותו על שילא בר אבינא זיל צנציה וכו׳ והוא אמר כנגד שילא אבא איסי בן יהודה וכו׳ (ב׳ נדה ל״ו:) ואם כן גם שמו של האמורא רב אסי דהוצל הי׳ איסי בן יהודה והמאמר שם דהוא איסי בן גור אריה וכו׳ כני היא הוספה מאוחרת ונהחלף שם האמורא בשם התנא (ע׳ בתוספו׳ חולין י״ט. ד״ה אמר שכתבנו ר׳ אסי לאו היינו רב אסי) ורב אסי זה למד אצל לוי כשהיי בבבל וקרא אותו רבי סתם ע׳ ב׳ ע״ז ל״ח: בעו מיניה מר׳ אסי וכו׳ אמר להו מאי היבעי לכו דובי אסר ומנו לוי והי׳ חבירו של רב כהנא ע׳ ב׳ שבת קמ״ו: סנהדרין ל״ו: יום טוב ו׳. ב״ק י״א. ורב חש לדברו מגילה ה׳. קידושין מ״ח: סנהדרין כ״ט: ושמואל לא עייל קמיה כדאיתא בב׳ ב״ק פ׳: ובכמה מקומו׳ איתא אבר רב יהוד׳ אמר רב אסי וכו׳ אמריתה קמיה דשמואל אמר לי וכו׳ ב׳ שבת כ״ב. ובמו׳ ט״ו: ניטין ס״ד: ע׳ סדה״ד ע׳ רב אסי (וצ״ל שם רב אסי) נדרים כ״א: שבועות מ״א. ומירוש׳ נדרים פ״ג ה״א שבועות פ״ו ה״א ג׳ שתחת רב אסי בב׳ איתא בירוש׳ איסי אסי בלא התואר רב ובזה הוא נבדל מן ר׳ אסי תלמידו של ר׳ יוחנן הנקרא רבי ועי׳ ר׳ סוכה פ״א ה״א דף כ״ב. כהנא ואסא עלון והוון קומי רב מגולה פ״ד ה״ב איתפלגון כהנא ואסי יום טוב פ״א ה״ו רב מפקד לתלמידו לא תיתבון לכון על טבלה ברייתא דסדרא דאסי דאינון צנטין ויוצא ממנה שהחזיק ישיבה בימי רב ועי׳ במבוא הירוש׳ דף ק׳.

הלכה ו׳ היה בעל הקורה כו׳. לא כן אמר[א] רכ בממלא כל רשות הרבים, וזו[ב] ממלא כל רשות הרבים. אמר כיון שעמד נעשה בקרן[ג] זוית.

ז׳ שנים[ד] שהיו מהלכין ברשות הרבים, אחד רץ ואחד מהלך או שהיו שניהן רצים והזיקו זה את שניהן פטורין.

א) לעיי פ״ג ה״א
ב) ע׳ בבי ל״ב.
ג) לעיי פ״ג ה״א
ד) תוס׳ ב״ב ה׳ י״א

פירוש.

[תלמוד.] לא כן אמר רב וכו׳. לעיל פ״ג ה״א על המשנה דהמניח את הכר ברה״ר ובא אחר ונתקל בה ושברה פטור ואם הזוק בה בעל החבית חייב בנזקיו שאינו פטור המהלך ששברה ואינו חייב בעל החבית שהזוק בה המהלך אלא כשהי׳ הכלי ממלא כל רה״ר שלא הי׳ לו למניחי רשות להניחו שמה ולא למהלך דרך לנטות אבל כשאינו ממלא כל רה״ר כיון שהי׳ לו למניחו רשות להניחו ולמהלך דרך לנטות חייב המהלך כשנתקל בו ושברו ופטור בעל החבית כשהזוק בה המהלך ואם כן כאן כשה״ בעל קורה ראשון ובעל חבית אחרון ועמד בע׳ הקו׳ שלא מילא בקורתו כל רה״ר יהי׳ לו רשות לעמוד ולבע׳ החבי׳ דרך לנטות ונשברה חבית בקורה למה בעל הקו׳ חייב וכן כשהי׳ בעל חבי׳ ראשון ובע׳ קו׳ אחרון ועמד בע׳ החבי׳ ושברה בע׳ הקו׳ בקורתו למה פטיר וכי זו הקורה או החבית ממלא כל רה״ר וע׳ לעי׳ ה״א שאולי צ״ל בממלאה וכן וזו ממלאה: אמר, אולי חסר שם האמורא ואולי יש לגרו׳ אמרי: כיון שעמד נעשה בקרן זוית, כלומ׳ הא אמר שמואל לעי׳ ה״א אי בממלא את כל רשות הרבים או עד שתהא נתונה על קרן זוית דמיירי שהיתה הכד מינחת בקרן זוית ברה״ר ובא אחר דרך מבוי שלא הי׳ יכול לראות מתוכו את הכד ופנה לזוית רה״ר ונתקל בה שלא הי׳ לו להזהר שלא יכשל בה וגם רב מודה לשמו׳ בבה״ג ואם כן כאן בשעמד הראשון פתאום והאחרון שהלך בדרכו לא הי׳ לו להעלות על דעתו שיעמוד המהלך לפניו פתאום כדי שיזהר שלא יכשל במשאו נעשה זה שעמד פתאום עם משאו לאחרון כמו הכד בקרן זוית רה״ר לבא מן המבוי (וק״ק להגיה לא כן אמר רב בממל׳ את כל רשות הרבים ושמואל אמר או בממל׳ את כל רשות הרבים או עד שתהא נתונה על קרן זוית וזו ממל׳ וכו׳):

ז׳ שנים שהיו מהלכין וכו׳, זה כנגד זה ולא שנה התנא כאן היאך הוא הדין כשהיו מהלכין זה אחר זה כמו לעיל בבעל קורה ובבעל חבית (מ״ו) לפי שאין הדרך המהלכין זה אחר זה שיזיק האחד את חבירו בגופו אלא על ידי שנתקל אחד מהן וכבר שנאו לעיל במ״ה ולפי שדרך המהלכין זה כנגד זה ומטיחין זה בזה שלא בכוונה שכל אחד יזיק את חבירו לפיכך שנה התנא והזיקו זה את זה והא דנקט הכא ברשות הרבים אולי יש לומ׳ שהטעם הוא לפי שאין דרך בני אדם להיות טרודין ורצין אלא ברה״ר ושנה התנא כל אופני הפגיעה שדרכן להביא לידי נזק דהיינו שהיו שניהן מהלכין או ששניה אחד מהן ורץ או ששניו שניהן ורצו (יבתוס׳ פ״ב ה׳ י״א נשנית עוד ושניהם ממשמשין) ואע״פ שלאחר ששנה שאפילו הרץ פטיר כשהי׳ אחד רץ ואחד מהלך פשיטא ה״א שפטורין כשהיו שניהן רצין שנאי בדרך זו ואין צריך לומר זו ע׳ ובחים פרק ד׳ מ״א מעילה פ״ד מ״ג כלאים פ״ח מ״ב ב׳ ריוש השנה ל״ג. עירובין ע״ו. ויבמות ל׳. ובתוספו׳ שם ד״ה דחבירה י) וע״ב צריך לפרש בתוס׳ כן וע׳ בב׳ ל״ב.: שניהן פטורין דס״ד אמינא שיהי׳ שניהן חייבין וישלם האחד לחבירו את המותר מה שהזיקו יותר על מה שהזוק כדלקמ׳ בשני אנשים שחבלו זה בזה במ״ט או שמי שהילך בתחלה ׳ פטור והשני שהתחיל אחר כך להלך כנגדו ׳ חייב בנזק שלם ובאחד רץ ואחד מהלך שהמהלך ׳ פטור והרץ ׳ חייב בנזק שלם קמ״ל ששניהן פטורין (יברי״ף איתא פטורין):

י) ומכתובות פ״ה מ״ג עשתה ששה חדשים וכו׳ ואפילו כולן בפני הבעל וכו׳ או כולן בפני היבם וכו׳ אין להביא ראיה כי בבא האחרונה ליתא בסדר המשנה בירוש׳ ובמ׳ דב״מ ועי׳ בפני משה לתלמו׳ שם ובמה״פ ובשיט׳ מקובצ׳ לכתו׳ כ״ח ד״ה זו ואצ״ל.

טעון מעבירין את הפרוק מפני הטעון. היו שניהן טעוני שניהן פרוקין יעשו פשרה ביניהן. שתי עגלות שתי ספינות אחת טעונה ואחת ריקנית מעבירין פרוקה מפני הטעונה. שתיהן פרוקות או טעונו' יעשו פשרה ביניהן. הנכנס[א] למרחץ נותן כבוד ליוצא. והיוצא מבית הכסא נותן כבוד לנכנס. זה בא בחביתו וזה בא בקורתו. ר' זעירא בעי שנו והזיקו מהו. נישמעינה מהדא חמשה[ב] שישבו על ספסל אחד ובא אחר וישב בו ונשבר הוא משלם על ידי כולן. ואם מחמת כולן נשבר כולן חייבין.

ו' היה בעל קורה ראשון ובעל החבית אחרון נשברה החבית בקורה פטור. ואם עמד בעל הקורה חייב. ואם אמר לו לבעל החבית עמוד פטור היה בעל החבית ראשון ובעל הקורה אחרון. נשברה החבית בקורה חייב אם עמד בעל החבית פטור. ואם אמר לו לבעל הקורה עמוד חייב. וכן זה בא בגרו וזה בא בפשתנו.

א) דרך ארץ ר' פ"י ועי' בנחלי יעקב שהעיר על הגי' באגודה ובחמש' קונטר' דף יח: (מס' כלה פ"י)

ב) ע' תוס' פ"ב ה"ט ובי"ר:

פירוש.

פטור: נישמעינה מהדא חמשה וכו'. ט' לעיל ד"ה המידים שהיו רגלי וכו' שמקי' ברייתא זו היא לעיל ובאן נ"ק לגרו' הא דלקמן בה"ו שנים שהיו מהלכין ברשות הרבים אחד רץ ואחד מהלך או שהיו שניהן רצים והזיקו זה את זה שניהן פטורין ותני יוסי הבבלי אימר היה רץ ברשות הרבים והזיק חייב ששינה המנהג היה ערב שבת בין השמשות פטור הרי שהיא מחלוקת חכמים ויוסי הבבלי אם חייב כששנה והזיק (יאולי יש לומ' שהשמיטוהו הסופרים לפי שחשבו שאין מקימו כי אם לקמן ונ' להם כאן כמיותר אבל יש לגרסו גם כאן):

ו' היה בעל קורה. במרב"מ ובדפו' נאפו' ובציון התלמו' בעל הקורה וכ': לפי הגי' דלקמ' במשנתנו: נשברה החבית בקורה. ע"י שמיהר בעל החבית ללכת: פטור. מילתא דפשיטא היא ולא נשנית אלא כשביל הסיפא: ואם עמד וכו' חייב. לפי שעל ידי עמידתו גרם תקלה לחבירו ונשברה חביתו ולא הי' לו לחבירו להתבונן בדרך הילוכו בעמידתו של ראשון כדי שיעמוד אף הוא או שילך לצד אחרת ואף על פי שאין חייבין על נזקי כלים בבור וחיובא דתקלה מחמת בור היא היינו כשהתקלה מונחת על הארץ אבל כשהתקלה בידו או על כתיפו של אדם הגישאה ושולם בה אינו חייב עליה משום בור אלא משום אדם המזיק וחייב גם כן על נזקי כלים (לפי נ"י שהיבא פירו' בתוי"ט ואילי יש מקו' לומר שהמשך המשניות מעיקרא כך הי' קדמין שהיו מהלכין זה אחר זה ונתקל הראשון ונפל וכו' חי' על נזקי אדם ופטו' על נזקי כלים אבל בעל קורה ובעל חבית שהיו מהלכין זה אחר זה חייב בעל הקורה כשהוא חייב גם על נזק חבית ואין צריך לימר שחייב על נזקי אדם): היה בעל החבית ראשון וכו' חייב. נ' שאף ר' יהודה מודה שחייב שאע"פ שבעל הקורה הלך ברשות מ"מ הי' לו להזהר שלא ישבור את חבית חבירו שהולך לפניו ואינו יכול ליזהר שלא ייזק מן ההולך אחריו והרמב"ם ז"ל ה' חובל ומזיק פ"ו ה"ח כתב שזה כמי ששברה בידו בכוונה ולענין הגירסאות ע' בר"ם והגי' זוה בא בפשתני איתא נמי במרב"מ ובשאילתות אמור סי' קי"א ובה"ג ד' ויין דף ס"ץ ע"א ובריי"ף וברמב"ם שם ובא"ז ובשאילתא שם איתא ואם אמר לו בעל קורה לבעל חבית עמוד פטור וכו' (וכן באו"ז ואם אמר בעל הקורה לבעל חבית) ואם אמר לו בעל חבית לבעל קורה עמוד חייב ובכה"ג הגי' ואם אמר לו בעל הקור' עמוד פטור וכו' ואם אמ' לו בעל חבית עמוד חייב:

לעבור עליו. מהו רשאין לעבור עליו. דרסין עליו ועברין. היה[א] אחד ריקן ואחד טעון מעבירין את הריקן מפני הטעון. אחד פרוק ואחד

א) ע׳ ב׳ סנהדרין ל״ב:

פירוש.

ולא שייכה כני שמה ונ׳ לגרסה כאן: חמשה שישבו על ספסל אחד ובא אחר וישב בו (נ׳ שצ״ל עליו) ונשבר הוא משלם על ידי כולן. שאף שעל ידי כובד כולן נשבר כשישב עליו האחרון מ״מ הראשונים לא סייעו על ידי מעשה אלא ע״י נוחם שישבר ולא היו להם לקום כשבא האחרון לישב: ואם מחמת כולן נשבר. שהושיבו את עצמם עליו כאחת: כולן חייבין. משלשין ביניהן וכל אחד ואחד משלם חלקו המגיעו: חמורים.*) שהלכו זה אחר זה עם מנהיגיהן: שהיו רגלי אחד מהן רעות. ולא יכול לילך יפה ואילו יש לנ׳ רגליו של אחד וכו׳ כפי דרך הלשון במשנ׳ ובכר׳: אין רשאין לעבור עליו. כלומר מנהיגיהן אינן רשאין לנטות מאחוריו לצדו ולעבור עליו ולהקדימו כדי שיוכלו לילך מהר ויניחוהו כנ׳ לבדו מאחוריהן: מהו רשאין לעבור עליו וכו׳. ב׳ פ״מ הניח על פי התום׳ [נפל רשאין לעבור עליו] ועלה אמרו מהו רשאין לעבור עליו כשנפל: דרסין עליו ועברין. כלומ׳ לא זו בלבד שרשאין לעבור עליו מצדו כשיש ריוח בדרך אלא רשאין גם כן כשהפסיק בנפילתו את הדרך ואין ריוח לילך מצדו לדרום עליו ולעבור על גבו ואינן צריכין להתעכב בשבילו ומירי כנ׳ בחמור שאינו יכול לעמוד על רגליו כעת אף כשיעמידוהו: היה אחד ריקן וכו׳. נ״ק לפרשו כשבאו זה בנגד זה ובסיפא דתום׳ גבי ספינות איתא בפירוש וכן שתי ספינות שהיו באות זו כנגד זו וברישא שם גבי חמורים אולי יש מקו׳ לגרו׳ [היו באין זה כנגד זה] אחד טעון**) . . . . אף שלא הועתקה כן ברי״ף ריש פ״ד דסנהדרין וכשאר ראשונים וכאן גם בעלות ובספינות לא הוזכר שפנעו זו בזו וע׳ בב׳ סנהדרי׳ ל״ב: ובמס׳ שמחות פ׳ י״א המת והכלה שהיו מקלסין (ובתור׳ האדם לרמב״ן עין ההוצאה ד׳ ווארשא דף כ״ו. איתא מתקלסין) ובאין זה כנגד זה מעבירין את המת מלפני הכלה וכו׳ וכן בב׳ כתובו׳ י״ז. דמשני פרשת דרכים הואי (וע׳ בפרישה לטור שם ולביאורו מירי שהיו הולכים זה בצד זה ואח״כ הי׳ הדרך מיצר ונצרכו לילך זה אחר זה וקאמר מעבירין כלומ׳ מעמידין את הריקן על מקומו שלא יעבור עד שיעבור הטעון תחילה ודברי הרמב״ם והטור שם יש לפרש כנ׳ כדבריו): מעבירין את הריקן. לצד הדרך או לאחור ושם יעמיד עד שיעבור הטעון: אחד פרוק ואחד טעון מעבירין את הפרוק וכו׳ שניהן פרוקין. נ׳ שצ״ל אחד רכוב (וכן הגי׳ ב׳ יפ׳ עינ׳ לסנהד׳ שם) וכו׳ מעבירין את הרכוב וכו׳ שניהן רכובין וכו׳ כדאיתא בתום׳ וכן נ׳ להוסיף כדאיתא גם כן בתום׳ [שניהם ריקנים]: אחת טעינה ואחת ריקנית מעבירין פרוקה נ׳ לגרו׳ ואחת פרוקה מעבירין את הפרוקה ובתום׳ אחת פרוקה ואחת טעונה וכו׳ והנה בעיטור שם איתא ירושלמי כדי לחום על ממגן של ישראל וליתא לפנינו: הנכנס למרחץ. ופיגע בפתחי ביוצא: נותן כבוד ליוצא. שיצא תחילה מפני שהיא עיף (פ״מ) ונצרך לאויר צח וקר: ר׳ זעירא בעי שנו והוזקו מהו. נ׳ שצ״ל שנה והזיק כגון שרין בעל הקורה מהו שיהא

*) הרמב״ם ז״ל כנ׳ מה׳ רוצח ושמ׳ נפ׳ פ׳ י״ג הי״ו גרס בתום׳ חמרים שרגליו של אחד מהן רעועות אינן רשאין לעבור מעליו ובטור חו״מ סי׳ רע״ב סעי׳ ט״ז הועתקו דבריו בלשון חמורים וכו׳ רעועות וכו׳ מעליו וע׳ בדרושה שם ובעיטור אות פשרה (ד׳ לבוב ה״א דף כ״ח ע״א) הובאה התום׳ בני׳ חמרין שהיו רגליו וכו׳ רעות וכו׳ מעליו ובכה״ג בסמ״ג עשין סי׳ פ״א.

**) התום׳ לפנינו משובש כנ׳ וצ״ל מעבירין את הרכוב מפני הטעון (במקו׳ מעבירין את הטעון מפני הרכוב) כמו שהובא ברוך ובעיטור (וברמב״ם ובסמ״ג שנמשך אחר לשונו) וברא״ש סנהדר׳ שם (ובטור ובמישרים נ׳ ל״א ח״ב) וכן יוצא מן התלמו׳ כאן וכן הגי׳ ב׳ מנח׳ בכורי׳.

חמרים שהיו מהלכין זה אחר זה ונתקל הראשון ונפל ובא חבירו ונתקל בו ונפל ובא חבירו ונתקל בו ונפל הראשון משלם לשני. והשני לשלישי. ואם מחמת הראשון נפלו כולן הוא משלם על ידי כולן. חמורים שהיו מהלכין זה אחר זה נתקל הראשון ונפל ובא חבירו ונתקל בו ונפל אפילו מאה כולן חייבין. אית תניי תני כולן פטורין. אמ׳ ר׳ לא מאן דמר חייבין בשהרביצום בעליהן. נפלו אין אונסין לבהמה. חמורים שהיו רגלי אחד מהן רעות אין רשאין

פירוש.

שם: חמרים וכו׳. היא סיומא דברייתא לעיל שנשנית בתוס׳ וחמרים הן מנהיגי החמורים להוליך משאות ממקו׳ למקו׳ וררכן להלך בחבורה זה אחר זה: ונתקל הראשון. נ׳ שצ״ל נתקל כמו בקדרין לעיל ובחמורים לקמ׳: הוא משלם על ידי כולן. בתוס׳ איתא כאן עוד מאמר הדומה לבבא דקדרין לעיל שחייב על נוקי אדם ופטור על נוקי בהמה לפיכך אם הזיקו [צ״ל הזהירו] זה את זה כולן פטורין ואף שהתוס׳ כנ׳ משובשת מ״מ יש ללמוד ממנה כנ׳ שחסר לפנינו סיום המאמר של חמרים הדומה לסיום המאמר של קדרין ואולי יש לתקן התוס׳ ולגרו׳ וחייבין על נוקי אדם ועל נוקי בהמה (שנפלה מחמת שנפל החמר שהנהיגה לפי שחייבין על נוקי בהמה בבור) ופטורין על נוקי כלים לפיכך אם הזהירו זה את זה וכו׳ ולהשלים על פיה המאמר שלפנינו [וחייבין על נוקי אדם ועל נוקי בהמה ופטורין וכו׳ ואם הזהירו וכו׳]: חמורים וכו׳ נתקל וכו׳ כולן חייבין אית תניי תני כולן פטורין אמ׳ ר׳ לא מאן דמר חייבין בשהרביצום בעליהן וכו׳. נ״ק לנרו׳ חמורים וכו׳ נתקל הראשון ונפל ובא חבירו ונתקל בו ונפל ובא חבירו ונתקל בו ונפל וכו׳ כולן פטורין אית תניי תני כולן חייבין אמ׳ ר׳ לא מאן דמר חייבין בשרבצו מאליהן נפלו וכו׳. ופי׳ כולן פטורין כמו שמבאר לקמ׳ נפלו אין אונסין לבהמה בלומ׳ אין הדין לחייב על האונס שיך בבהמה לפי שנפילת הבהמה נחשבת כאונס (ואפילו לת״ק דמ״ב או דילמא דווקא לר׳ יהודה והבריייתא אתיא כר׳ יהודה) ולא שייך לחייב בבהמה משום שהי׳ לה לעמוד או להזהיר ולא עמדה ולא הזהירה ואית תניי תני כולן חייבין ומפרש ר׳ לא דלא מיידי כלל בשנפלו ע״י שנתקלו באונס אלא בשרבצו מאליהן שבהמה הראשונה הרביצה את עצמה ובאה אחרת לרבוץ אצלה והווקה בראשונה וכן שלישית בשניה ולפיכך כולן חייבין שבהמה הראשונה נעשית תקלה לשניה וכן שניה לשלישית שלא באונס*): חמורים שהיו רגלי וכו׳. לפני בבא זו נשנית בתוס׳ הבבא דחמשה שישבו על גבי ספסל וכו׳ שבאה להשמיעני שפעמים האחרון משלם על ידי כולם והובאה לקמ׳ במקצת שינויים בסוף ההלכה

---

*) כן נ׳ לפרש דברי ר׳ לא אבל מ״מ בין שנגרום בשהרביצום בעליהן בין שנגרום שרבצו מאליהן ק׳ למה נחשיב בהמ׳ הראשונה בנוקי שניה וכן שניה בנוקי שלישית מכיון שלא נתקלו והזקו השניה והשלישית בדרך הלוכן אלא ע״י שהרביצון בעליהן או שרבצו מעצמן שלא נרשות הלא בעליהן שהרביצון גרמו להן הנזק או הן לעצמן במה שרבצו ולולי דמסתפינא אמרנא שאולי התנא כולן חייבין לא שנאה אבבא דחמורים שהיו מהלכין וכו׳ אלא אבבא דאיתא בתוס׳ וליתא כאן דתניא שור שדחף את חבירו וחבירו את חבירו הראשון משלם לשיני והשני לשלישי אם מחמת הראשון נפלו (נ׳ שחסר כולם) הראשון משלם על ידי כולם ואפי׳ הן מאה כולן פטורין (נ׳ שצ״ל חייבין (ולא קאי אהראשון משלם וכו׳) והיינו שהנה התנא כולן חייבין והכה בבא דחמורין ליתא בתוס׳ שלפנינו ובבבא דחמורין איתא חמרין וכו׳ נתקל הראשון וכו׳ אפילו מאה כולן פטורין הראשון משלם לשני וכו׳ נ׳ שמשובשת היא ואולי יש מקו׳ לומר שחסר׳ בתוס׳ בבא דחמורין ועל הך בבא דחמורין קאי אפילו מאה כולן פטורין ויש להעיר שלשון אסיל׳ מאה וכו׳ לא הוזכרה כאן אלא גבי בהמה.

הלכה ה' שני קדרים שהיו מהלכין כו'. רבי יוחנן[א] בעא מהו שיתן לראשון שהות כדי עמידה. אמר רבי יוסי פשיטא לר' יוחנן ליתן לראשון שהות כדי עמידה ולא מסתברא דלא מן השני והלך מהו לשני ליתן שהות כדי עמידה. נישמעינ' מן הדא הקדרי'[ב] המהלכין זה אחר זה נתקל הראשון ונפל ובא חבירו ונתקל בו ונפל ובא חבירו ונתקל בו ונפל הראשון משלם לשני והשני לשלישי. ואם מחמת הראשון נפלו כולן הוא משלם על ידי כולן וחייבין על ניזקי אדם ופטורין על ניזקי כלים. ואם הזיקו זה את זה כולן פטורין.

א) ע' ב' ל"א.

ב) תוס' ובי' שם

פירוש.

ע"ב ד"ה תבני) ובב"מ פ"י מ"ה הבונה ברשות הרבים וכו' ואם הזיק משלם מה שהזיק וכן בב"ב פ"ב מ"ב לא יעמיד אדם וכו' ואם הזיק משלם מה שהזיק אבל מ"מ ק' שתנא דמשנתנו שנה שפטור מן הטעם שלזה רשות להלך וכו' והטעם הזה בלבדו אינו מספיק אצ"ל לר' יהוד' ולא לריבנן וע' בב' ל"ב. התם תרווייהו כהדדי ניתנו ואולי יש לפרשו כהלעיל שבעל החבית גם כן פשע לפי שהי' לו לנעות וע' בשאילתות אמור סי' קי"א ובתוס' שם ד"ה תרווייהו:

[תלמוד.] רבי יוחנן בעא מהו שיתן לראשון וכו'. נ' שצ"ל מהו ליתן לראשון ופי' שבעא אם נותנין לראשון שנתקל ונפל ומן כדי שיוכל לעמוד בו שאם נתקל בו השני בתוך הזמן ההוא פטור הראשון לפי שנפילתו נחשבת כאונס ואינו חייב אלא כששהה מלעמוד ובא השני ונתקל בו לאחר שעבר שיעור הזמן כדי עמידתו משום שהי' לו לעמוד ולא עמד אי אינו נותנין לו זמן כדי עמידה וחייב כשנתקל בו השני מיד לפי שנפילתו נחשבת כפשיעה שהי' לו להזהר שלא יכשל ויפול ודומה שבעיא היא אם משנתנו אתיא כת"ק דלעיל מ"ב שמחשב נתקל כפושע או כר' יהודה שמחשב נתקל כאונס וע' בב' ל"א: אמר רבי יוסי פשיטא לר' יוחנן ליתן לראשון שהות וכו' ולא מסתברא דלא וכו' מה לשני ליתן וכו'. נ' שצ"ל בבה"ג אמר וכו' פשיטא לר' יוחנן שלא ליתן לראשון וכו' ולא צורכא דלא וכו' מהו ליתן לשני שהות וכו'. ופי' א"ר יוסי לא כן היתה הבעיא כי פשיטא היא לר' יוחנן שאין לתת לראשון שהות כדי עמידה לפי שנחשב כפושע לפתם מתניתין וכדלעיל מ"ב ולא איבעיא ליה אלא מן השני והלך דהיינו אם נותנין לשני וכן לשלישי שהות כדי עמידה לפי שהית' פשיטא ליה שגם השני אף שהוא וודאי אנוס חייב בנזקי השלישי וכן השלישי בנזקי הרביעי ואיבעיא ליה אם חייב השני מן הטעם שהי' לו לעמוד ולא עמד ונותנין לו שהות כדי עמידה ואינו חייב אלא כששהה יותר ונתקל בי השלישי או אם חייב השני משום שהי' לו מיד כשנפל להזהיר את השלישי לעמוד ולא הזהיר ואין נותנין לו שהות כדי עמידה ועלה אמרו נישמעינ' וכו': הקדרי' המהלכין. נ' שצ"ל קדרי' שהיו מהלכין כדלקמן אצל חמרים (ע' בב' שם) וחמורים וכן היא בתוס': ואם מחמת הראשון נפלו כולן. נ"ק לפרש כגון שהלכו תכופין זה אחר זה וגפל הראשון ודחק בנפלו ברגליו את השני וגפל גם הוא וכן דחק השני בנפלו את השלישי וגפל וע' בב' שם ל"א: על ידי כולן. בער כולן כמו בשקלי. פ"א מ"ו ו"ז ובתוי"ט שם העיר על יומא פ"ג מ"ד: ופטורין על ניזקי כלים. שאין חייבין בבור על נזקי כלים ואפילו בבור של נזקין ע' לעיל סוף ה"א: ואם הזיקו זה את זה כולן פטורין. צ"ל ואם הזהירו וכו' כראיתא בתוס' ובב' שם ל"א. (וכבר הגי' כן המפרשים) הרי שחייבין ברישא מחמת שלא הזהירו זה את זה ולא מהלקנין כלל בין אם הי' להן שהות כדי עמידה או לא ובין ראשון לשני ואיפשטא הבעיא שאין נותנין אפילו לשני שהות כדי עמידה משום שהי' לו להזהי' מיד ולא הזהיר וע' בב'

ה׳ שניא) קדרים שהיו מהלכין זה אחר זה נתקל הראשון ונפל נתקל השני בראשון הראשון חייב בנזקו של שני. זה בא בחביתו וזה בא בקורתו נשברה כדו של זה בקורתו של זה פטור. שלזה רשות להלך ולזה רשות להלך.

א) ע׳ תוס׳ פ״בהיה בי ל״א:

פירוש.

ה׳ שני קדרים וכו׳ הראשון חייב וכו׳. בתום פ״ב ה״ח שהובאה לקמ׳ בתלמו׳ איתא קדרין שהיו מהלכין וכו׳ הראשון משלם לשני והשני לשלישי וכו׳ וחייבין על נזקי אדם ופטורין על נזקי כלים . . . . אם הזהירו זה את זה הרי אילו פטורין וכבה״ג בברייי בב׳ ל״א. ומשמע שאף השני שאנוס בנפילתו חייב בנזקי שלישי לפי שהי׳ לו להזהיר את השלישי ולא הזהיר ולפי זה יש לומ׳ שמתניתין אתיא אף לר׳ יהודה שפוטר לעיל במ״ב בשנשברה כדו ברה״ר והחליק אחר במים וכו׳ משום שסובר שנתקל באנוס היא וע׳ בב׳ שם ובברי״ף ולשון שני קדרים במשנתנו לאו דווקא דהיא הדין להרבה קדרים ואילי יש מקו׳ לומר שתנא דמשנתנו חולק על תנא דתום׳ ובריי׳ בב׳ ואינו מחייב את השני שאנוס הוא בנזקי שלישי מטעם שהי׳ לו לשני להזהיר אבל מחייב את הראשון לפי שסובר שנתקל הראשון נחשב כפושע וכדעת תיק לעיל במ״ב וגם אם נאמר שאף השני חייב כששהה בנפילתו ולא עמד ומתוך כך נתקל בו השלישי ונפל משום שהי׳ לו לעמיד ולסלק התקלה שנעשית ע״י גופי ולא עמד מ״מ כשלא שהה ועמד מיד פטיר מה שאין כן בראשון שחייב לעילם לפי שנחשב כפושע ולפי זה תנא דמשנתנו דווקא נקט שני קדרים לפי שהראשון חייב בנזקי שני לעולם ולא ירד לשנית דין חיוב השני בנזקי השלישי כששהה השני בעמידתו וע׳ בתלמו׳ ומ״מ קדרים שנקט התנא לאו דווקא והוא הדין לשנים אחרים ואילי יש לומ׳ שנקט קדרים לפי שהם עלולים יותר להתקל וליפול כשמהלכין וטעונין קדירות על גבן כדי למוברן בשוק (ע׳ חגיג׳ פ״ג מ״ה) ולתנא דתום׳ ששנה וחייבין על נזקי אדם ופטורין על נזקי כלים יש לומר בפשיטות שנקט קדרים לפי שקדירות עלולות להשתבר ע״י נפילה וכן יש לומ׳ לתנא דבריי׳ בב׳ לפי הני׳ הנוסחה [וכולן חייבין על נזקי גופן ופטורין על נזקי ממינן] שחס לפניהו (ע׳ בד״ם) שנקט הקדרין והוגין לפי שדרכן של כלי חרס וזכוכית להשבר מיד ואילי יש לומ׳ שבמשנה שהית׳ כדירה מכבר לפני תנא דמשנתנו נשנית קדרים וכו׳ וחייבין וכו׳ ופטורין על נזקי כלים והתנא השמיט המאמר וחייבין וכו׳ והנ״ה קדרים ולענין ג׳ המשנה ע׳ בד״ם וכמו שהיא לפניהו היא גם כן במד״מ אלא ששם איתא לנכון ונתקל השני כמו בשאר המקומות וכאי״ז איתא ונתקל השני בראשון ונפל ואולי היא בירוש (והני׳ המשובש) כנ׳ [ברה״ר] איתא גם כן באגידה ושם שהיו מהלכין ברשות הרבים): זה בא וכו׳. מאמר הזה נפרד מן ההלכה שלאחריו ונתחבר עם המאמ׳ שלפניו להלכה אחת בשיבוש כנ׳ ובמד״מ הוא הלכה בפני עצמה: זה בא בחביתו וכו׳. זה בגנד זה: כדו. ע׳ לעיל מ״א: שלזה רשות להלך ולזה רשות וכו׳. כלומ׳ שכמו שלבעל החבית רשות להלך בחביתו כן לבעל הקורה רשות להלך בקורתו ואף שלדברי חכמים חייב המוזק כשהוזק בדבר שיש לו רשות לעשות שאני הבא שהי׳ לו לבעל החבית להתבונן בהלוכו ולנטות כדי שלא יוזק וע׳ לקמ׳ מ״ו ולא אמרינן אין דרכן של בני אדם להתבונן בדרכים (ע׳ מ״א) אלא לענין תקלה המוזחת של הארץ ולא לענין אדם שבא כנגדן ומיהו בתום׳ פ״ב ה״ו תניא היה בא בקופה של תבן ובחבילה של קוצים ברשות הרבים ובא אחר והוזק בהן הרי זה חייב ר׳ יהודה פוטר וכו׳ ומשמע שלתנא דתום׳ אליבא דחכמים חייב גם כן בעל הקורה על שבירת החבית שאף שיש לו רשות להלך הי׳ לו להזהר שלא יזיק יאין חילוק בין אם הזיק אדם או ששיבר חבית ושהתנא דתום׳ חולק על משנתנו כי ק״ק לומר שמשנתנו אתיא כר׳ יהודה שפוטר במקו׳ שנתנו לו חכמים רשות והזיק מדתנן לעיל במ״ד ההופך את הגלל וכו׳ חייב בנזקו (ע׳ בתוספו׳ ל׳

בשבת אין כאן הנחה ולמה אמרו אינו חשם. אימת דמתיבין ומסייעין לריש לקיש הוציאוּ) ביום הכיפורים יהא פטור. אמר רבי יוסי בי רבי בון אתיא דרבי מאיר כרבי עקיבה דתני מניין2) ליום הכיפורים שחל להיות בשבת ושגג ועשה מלאכ׳ מניין שחייב על זה בעצמו ועל זה בעצמו תלמוד לומר לומר שבת היא. יום הכיפורים הוא דברי רבי עקיבה. רבי ישמעאל אומר אין חייב אלא אחת.

א) ברייתו׳ י״ה.

ב) ת״כ אמור פרש׳ ט׳ ה״ח וע׳ תוס׳ כריתו׳ פ״ב ה׳; ט״ז ב׳ חולין ק״א:

פירוש.

וכשבת פ״א ה״א הוכאה שתי פעמים הלשו׳ אם היתה שבת והוציאו בלבד וכ׳ יותר וע׳ במכות פ״ג מ״ט ופי׳ חייב גם כן בשעת אכילתו משום הוצאה ויש לחשוב חמש חטאות: אינו השם. דאין חיוב זה משום אכילה (רשי״ בבריתו׳ שם) וע׳ לקמ׳ ולעניין הני׳ אינו מן השם ע׳ בדים שם וכן ליתא במדים ובד׳ נאמו׳ וכשבת שם ובמכו׳ שם וכשבת שם איתא אינו השם שזה חייב משום מהלך (וכ׳ שצ״ל משום אוכל והני׳ מהלך באה ע״י אשגרת לשון שם) וזה חייב משום מניח וכ׳ שחסר כאן ואולי הוספה זו היתי בברייתא או פירוש מקדמוני האמוראים ופי׳ בתלמו׳ שזה חייב משום אוכל שהאוכל חלב וכו׳ אינו חייב אלא בשעת אכילה וזה חייב משום מניח שמי שהוציאו ונטלו ועקרו מרשות היחיד והעבירו לרשות הרבים והניחו שם לתוך פיו בבר חייב משום הוצאה כשהניחו לתוך פיו קודם אכילתו ולפיכך הקשו על דברי ר׳ הושעי׳ שסובר שחייב על הוצאה בלא עקירה והנחה הוציאו בשבת אין כאן הנחה בלומ׳ אם הוציאו בשבת חייב אף שאין כאן הנחה ואם כן כשנטלו ונתנו לתוך פיו ברשות היחיד והוציאו כשאכלו לרה״ר חייב משום הוצאה בשעת אכילתו ולמה אמרו אינו השם הרי החיוב משום אכילה והחיוב משום הוצאה באין כאחת*): אימת דמתיבין ומסייעין לריש לקיש. שאין איסור הוצאה ביום הכיפורים הקשו על שכנגדו: הוציאו ביום הכיפורים יהא פטור. ג׳ שצ״ל חייב ופי׳ למה אמר ר׳ מאיר אם היתה שבת והוציאו הלא אף אם לא היתה שבת אלא שהוציאו ביום הכיפורים שחל בחול נמי חייב משום הוצאה: אמר רבי יוסי וכו׳ ואתייא דרבי מאיר. שאמר אם היתה שבת: כרבי עקיבה. שמחייב על מלאכה ביום הכיפורים שחל להיות בשבת שתים אחת משום שבת אחת משום יוה״כ ומשום הכי אמר ר׳ מאיר אם היתה שבת כדי לחייבו על ההוצאה שתים ולחשוב שש חטאות וע׳ בבריתו׳ י״ד: היא. כן איתי׳ נמי בתוס׳ וכב׳ ואילי בתבי לפי הקריאה ובתוי״ב ברפי׳ איתא היא וכן בכי״ה אבל בתי״ב כ״י ברעסל׳ איתא היא: דברי רבי עקיבה. כן איתא נמי בתוי״ב אמור פרש׳ ט׳ ה״ח וכ׳ מסרת התלמ׳ העיר שם שבתום׳ בריתו׳ פ״ב ה׳ ט״ז איתא בהיפך שר׳ ישמע׳ מחייב שתיים וע׳ בחילי׳ ק״א: שכבר בימי האמוראים נשנית מחלוקת ר׳ עקיבא וחבירו בדרכים שונים והיינו דשלח רבין וכ׳ שם כך הצעה של משנה ואיפוך ג׳ שצ״ל ואפיך ופי׳ ששלח לבני בבל הצעתה של ברייתא זו ואמר שכך נשנית ואמרו בתלמוד עלה ששנאה בהיפך ממה ששנוה בב׳ וגם המלות למאי דאסבן במאמר שלח רבי יצחק וכו׳ לדברי רבי יוסי הגלילי שגג בשבת וכו׳ הן הערה מסתמא דתלמודא וע׳ חולין מ״ט: ותי״כ ויקר׳ דיבו׳ הנדב׳ פרש׳ י״ד ה״ו ז׳ ותום׳ חולי׳ פ״ט ה׳ י״ד (והני׳ שם משובשת**) מנחות נ״ז: ותו״כ שם פרש׳ י״ב ה״ב

*) ולפי פירוש הפשוט שאמרו לו אינו השם לפי שאין חיוב המוציא משום אכילה אף שההוצאה ואכילה באות כאחת (וכן פירושו ש׳ אינו השם כנ׳ במכות פ״ג מ״ט) נ׳ יותר לומר שהכל סוברין כרי׳ הושעי׳ או כגן יואי שסובר שמהלך כעומד.

**) (ואולי יש מקו׳ להגי׳ בבה״ג ר׳ ישמעאל אומר חלב שעל הקיבה קרום ונקלף אסור ר״ע אומר [חלב שעל הדקין] תוחב קרום ונקלף אסור וע׳ במנחת נזיכורים שם ובתלמו׳ שם סברו שרבן משמיה וכו׳ הגיהה ואפבה משום הקושיא דשם ולכן הקשו איפוך בתריתא

מית׳ ותשלומי׳ כאחת.א) ב)הא אם לא חלו עליו שניהן כאחת חייב בתשלומין. אמר רבי יוסי בי ר׳ בון תיפתרי ג) כגון דהוון אילין בסייא דברבין שדרכן ליקנות בגרירה. ולית שמע מן הדא כלום. מתיבין הא מתניתא וימנין דמיתבין לה ומסיימין לרבי יוחנן. וימנין דמותבין לה ומסיימין לריש לקיש. ישד) אוכל אכילה אחת וחייב עליה ארבע חטאות ואשם אחד. טמא שאכל חלב והוא נותר מן המוקדשין ביום הכפורים. רבי מאיר אומר אם היתה שבת והוציאו בשבת. אמרו ע״ד לו אינוה) השם. אימת דמתיבין ומסיימין לרבי יוחנן הוציאו

א) ע׳ ב״ק פ״ו מ״ו תוס׳ ב״ב פ״ה ה״ב ו׳ קד׳ פ״א ה״ד ועי׳ ב׳ כתובו׳ ל״א:
ב) ב׳ ב״ב שם
ג) ע׳ נב׳ שם
ד) כריתו׳ פ״נ מ״ד שבת פ״א ה״א דף ב׳ ע״ג ב׳ שם ק״ב.
ה) מכות פ״נ מ״ט

פירוש.

אבל אם לא נטל את הכים והוציאו אלא שהי׳ גורר בו ויוצא שהי׳ יוצא ומישכו על גבי קרקע ולא קאי להתחייב בתשלומיו עד שהמשיכו מרשות הבעלי׳ לרשות הי׳כים (ע׳ בפ״ז מי״ו) ובאיתה השעה נתחייב עליו משום הוצאה בשבת פטור שחלו עליו חיוב מיתה משום היצאה וחיוב תשלומי׳ משום גניבה כאחת וכל שחלו עליו כאחת פטור מלשלם: הא אם לא חלו וכו׳ מעתה פישט ר׳ אחא את הבעיא שמטלטלין נקנין בגרירה דטמא שפטור משום גניבה כשהי׳ גורר בו ויוצא היינו משום שחלו עליו שניהן כאחת הא אם לא חלו עליו שניהן כאחת אם הי׳ גורר בו ויוצא בחול חייב בתשלומין לפי שקנאו הגוזל בגרירה לרה״ר לשם גניבה אלמא שהמטלטלין אפילו קלין ככים נקנין בגרירה (גם מלשו׳ הברייתא שחלו עליו מיתת ותשלומי׳ הי׳ יכול לפשוט אלא שבן דרך התלמי׳ כו׳ לפשוט מן הדין): אמר ר׳ יסי וכו׳. השיב ר׳ יוסי שאין לפשוט הבעיא מברייתא שיש לפתרה דמיירי שהכים הי׳ גדול וכבד שדרכו להתגרר ולכן נקנה בגרירה ובדברי ר׳ בון בר חייה בעמודין וכו׳ אבל במטלטלין הקלין עדיין מיבעיא ולשון דהוון אילין בסייא בלשון רבים ק״ק וכן לשו׳ שדרכן ליקנות בגרירה שהי׳ נאות לומר שדרכן בגרירה ובקיד׳ איתא דאורחיהין מתגררה: ולית שמע וכו׳. נ׳ שצ״ל ולית את שמע וכו׳ (יבד׳ קושט׳ איתא כן בהדי״א): מתיבין הא מתניתא וכו׳ יש איכל וכו׳ אימת דמתיבין וכו׳. חיבור הדברים כן הוא משיבין רבנן על דברי של ר׳ הישעי׳ שמחייב על הוצאה בלא עקירה והנחה ממשנה דבריתו׳ יש אוכל וכו׳ שהובאה לקמן והקדים בעל התלמוד להעיר הא מתניתא וכו׳ שממשנה הזאת פעמים מביאין ראיה לר׳ יוחנן ומשיבין על בעל מחלוקתו והוא ר׳ הישעי׳ ופעמים מביאין ממנה ראיה לריש לקיש ומשיבין על בע׳ מחלוקתו והוסיף אחיב לפרש אימת דמתיבין וכו׳ שבשהשיבו על בר פלוגתי׳ דר׳ יוחנן הקשו היציאו בשבת וכו׳ ובשהשיבו על בר פלוגתי׳ דריש לקיש הקשו היציאו ביום הכיפורים וכו׳ ולא הזכירו דברי מחלוקתן כאן וסמכו על הידוע להם ומהמשך וענין הדברים יוצא שר׳ יוחנן ושבנגדו והוא ר׳ הישעי׳ נחלקו בזה שר׳ הישעי׳ מחייב על הוצאה בלא עקירה והנחה כדלעיל ור׳ יוחנן אמר שהמוציא אינו חייב עד שיניח או עד שישיל ועד שיניח כדאיתא בשבת פ״א ה״א וגם נ׳ מענין שריש לקיש ושבנגדו נחלקו בזה שריש לקיש סבר אין איסור הוצאה ביום הכיפורים ושבנגדו סבר שיש איסור הוצאה ביום הכיפורים (ע׳ בכריתו׳ י״ד ובכבר פירש כן ב׳ שערי ירושלמי בהנהו׳ דף כ״ח ע״א): טמא וכו׳. שחייב ד׳ חטאות משום טמא שאכל קודש ומשום חלב ומשום נותר ומשום יום הכיפורים (כריתות פ״א מ״א) ואשם משום שמעל בקודש ולפי שכשאר המקומות צריך להזכיר אצל חיוב הטמא שאכל קודש הזכיר גם כאן מן המוקדשין בפירוש אף ששנה כבר והוא ניתר ואין ניתר אלא במוקדשין (וק׳ להגיה ולגרו׳ בכל המקומו׳ שאכל חלב מן המוקדשין והוא ניתר אע״פ שכבר א״פ שהובא בדי״ם לשבת ק״ב. איתא את החלב והוא מן הקדשים נותר): אם. ע׳ בד״ם לשביעי כ״ד: והיציאו. בפיו כשאכלו וע׳ לקמ׳: בשבת. אולי צ״ל חייב כמו דאיתא בם׳ המשניות ובשאר מקומות (אף שכמד״מ בבריתו׳ איתא גם כן בשבת)

כים חבירו והוציאו בשבת חייב שכבר נתחייב בגניבת כים עד שלא קדש עליו השבת. ולא בהתריית מיתה הוא ותימר חייב. וכא אף על פי שהוא בהתריית מיתה יהא חייב. אמר רבי ינאי בר ישמעאל רבי הושעיה תניתה כדעתיה דתני המוציא אף על פי שלא הניח חייב ודכוותה המוציא[א] אף על פי שלא נטל להוציא חייב שאין התר יתו אלא בשעת הוצאתו. תני[ב] אם היה גורר בו ויוצא פטור[ג] שחלו עליו

א) א׳ שבת שם וב׳ כתוב׳ ל״א.

ב) תוס׳ שם י׳ קיד׳ שם וב׳ שם

ג) י׳ שם תוס׳ שם ה׳ י״ז וע׳ בב׳ שם

פירוש.

בערב שבת ע״י שהגביהו לעצמו כדקתני והוציאו ואי איפשר להוציאו (שלא בדרך גרירה) אילולי שהגביהו מתחלה וקאו בהגבהה: והוציאי. לרה״ר: חייב. בתשלומי כפל: שכבר נתחייב וכו׳ עד שלא קדש וכו׳. וחל חיוב תשלומין משום גניבה קודם שחל חיוב מיתה משום שבת והיא הדין בשגגבו בשבת והוציאו לפי שכבר נתחייב בגניבה עד שלא היציאי (ואולי לא נקט עד שלא קדש וכו׳ אלא כדי להסביר הדמיון של חיוב תשלומין ואחר כך מיתה יותר ע׳ בתוס׳ שם): ולא בהתריית מיתה הוא. והוו בה וכי לא מעתה ע״י שהגביהו וגנבו מותרה עליו שלא להוציאו בהתראת עונש מיתה והגבהת הכים לגנבו היא התחלת מלאכת הוצאה שחייב עליה מיתה: ותימר חייב. על גניבתו בהגבהה אף שהיא מביאתו לידי מיתה כשהוציאו אח״כ לפי שעתה בשעה שגנבו אינו במיתה: וכא אף על פי וכו׳. וכן הכא בגניבה הראשונה של בן סורר ומורה אע״פ שהיא התחלת המעשה שחייב עליהן מיתה והיא מביאתו לידי מיתה כשגנב שנית מ״מ יהא חייב לפי שכשעת הגניבה אינו במיתה: אמר רבי ינאי בר ישמעאל. נ׳ שצ״ל בי ר׳ ישמעאל ע׳ במבוא הירוש׳ דף ק״ג ע״ב ולקמ׳ פ״ז ה״ה: רבי הושעיה תניתה כדעתיה וכו׳. ר׳ הושע׳ ששנה בריייתא זו דהגניב כים וכו׳ (והר׳ ידועה לר׳ ינאי שר׳ הושע׳ שנאה) שנאה לפי דעתו או פי׳ רבי הושע׳ שנה בריייתא זו ולפי דעתו: דתני המיציא וכו׳. ששנה המוציא וכו׳ חייב שחייב על הוצאה בלא הנחה: ודכוותה המוציא וכו׳. וכמו כן סבר שהמוציא חפץ ולא נטלו להוציאו אלא להצניעו חייב לפי שחייב על היצאה בלא עקירה[ג] והא דלא נקט אף על פי שלא נטל סתמא לפי שאין דרך להוציא חפץ מבלי ליטלו וגבי גניבת הכים ע״כ הי׳ צריך ליטלו אלא שהי׳ יכול ליטלו שלא להוציא ונמצא לפי זה שהגונב כים ומגביהו אינו מזהר וחייב על הוצאתו בשבת בשביל שהגביהו כדי להיציאו שאף אם נטלו להצניעו וחזר והוציאו חייב שאינו מוזהר וחייב אלא על ההיצאה לבדה והגבהת הכים אין לה שייכות למלאכת הוצאה ואינה התחלה לה ואף שאם לא נטלו לא הי׳ אפשר להוציאו ודגבהתו צורך הוצאה היא מ״מ אינה אלא הקדמה להוצאה ולא התחלה וחייב עליה גם אם לא נטלו להוציא ולפיכך הגונב כים אף שהיציא בשבת חייב בגניבתו מה שאין כן בגניבה הראשונה של בן סו״מ שהיא מעשה ממעשים הרעים שנקרא בעבירם בן ס״מ וחייב מיתה עליהם ולפיכך הי׳ פטור עליה מתשלומין: תני אם וכו׳ היא סיומא דבריייתא דלעיל ופי׳

ג) וכן׳ שאף היא כוונת התירוץ מעיקרא בב׳ כתוב׳ ל״א. על הקושיא לימא הגבהה צורך הוצאה הוא . . . שהגביהו על מנת להצניעו וכו׳ דהיינו שהבריייתא דהגונב כוס וכו׳ אתיא כמאן דמחייב על הוצאה אע״פ שלא הגביה להוציא אלא שהתירוץ נאמר שם באופן אחר הכא במאי עסקינן כגון שהגביהו על מנת להצניעו וקש׳ ע׳ בתוספ׳ שם ד״ה שהגביהו. וגם נ׳ שצריך לומר שהנא דבריייתא מחייב. על הוצאה בלא עקירה והנחה (או שסובר כבן עזאי ע׳ ב׳ כתוב׳ ל״א:) דהא מיירי בשגנבו ועקרו מבעוד יום עד שלא קדש עליו השבת ואם מצריך לחייב משום הוצאה בשבת עקירה והנחה היאך יהא חייב הכא משום הוצאה על עקירה דמבעוד יום ועל ההוצאה כני׳ פשוט הוא שחייב לתנא דבריייתא אלא שבא לומר שחייב גם כן על הגניבה ואין מקו׳ להניה הגירס׳ דעד שלא קדש׳ וכו׳ דכן איתא נמי בקידושי׳ פ״א ה״ה וכתוס׳ ב״ק פ״ט ה׳ י״ט לפי הגי׳ הנכונה עד שלא הבוא שבת (תחת עד שלא תצא שבת לפי כ״ו ערפורט).

שהפכה על פניה לוכות בה. מילתיה דחזקיה אמר המטלטלין ניקנין בהפיכה. אלא המטלטלין מהו שיקנו בגרירה. אמר רבי בון בר חייה נראין דברים בעמודין ובעירו' קשין. אבל בעירות רכין לא קנה עד שיגביה. אמר ר' אחא ליידא פשטה על שיטתהון דרבנן. בן סורר ומורה מהוא שיהא חייב בתשלומי כפל בגניב' הראשונ' או מאחר שהוא בהתרייית מיתה יהא פטור. נישמעינה מן הדא הגונב

פירוש.

ולפיכך אינו חייב עליה אלא בשוכה בה ע"י הפיכתה וגעשית שלו: מילתיה דחזק ברמב"ן ובריטב"א שם איתא מילתא וברשב"א שם מילתיה וכ"ה: אמר. שם אמרה: המטלטלין. ברמב"ן שם מטלטלין וכריטב"א כל המטלטלין וגירסתנו נ' נכון: בהפיכה. ברמב"ן בהפכה וכריטב"א בהפיכה ופ' כנ' בהפיכה בלא הגבהה (ע' קידוש פ"א ה"ד) כי אפשר כנ' להפוך את הגלל מבלי להגביהה*): (בגרירה. ברמב"ן שם איתא במשיכה): נראין דברים. שיקנו בגרירה: בעמידין ובעירו' קשין. דמבריין הן מלהגביהן יאין דרכן להתבירן וברמב"ן שם איתא הקשים ולקמ' הרכים וכן איתא בקוד' פ"א ה"ה: אמר ר' אחא ליידא פשטה וכו'. אולי צ"ל פשיטה כלומ' הכי אין לפשוט הכניא לפי השיטה דגירסי רבנן והכיא כל השיטה מן בן סורר וכו' עד תני אם היה נוהר בו וכו' שחלו עליו וכו' כאחת ומן הברייתא הזו פושט הכניא באמרו הא אם לא חלו עליו יכו' נ"ק שהברייתא היתה יחועה ולר' אחא ע"י שיטתהון דרבנן לבדה ילבן הכיא כל השיטה: בן סורר ומורה. שאינו חייב מיתה עד שיגניב משל אבי ויאכל בירשת אחרים ויתרי ויקלקל אותי ויחזור ויקלקל וינגיב ויאכל כמ' בראשונה כדאיתא בסנהדי פ"ח מ"ג וד': מהו שיהא חייב בתשלומי כפל בגניב' הראשונ'. לאחר שגנב שנית מאביו ונתחייב מיתה (ואע"ג דבין שתייב בתשלו' כפל ובין שאינו חייב כל נכסיו לאביו מפני שהוא יורשו מ"מ נ"מ אם הקדיש או מכר ונתן נכסיו אם אבי מיצ"ן כדי תשלו' כפל לפי מרה"פ וע' ברמב"ם הל' מלוה ולוה פ' י"ט ה"ה) מי נימא כיון שאינו חייב מיתה על גניב' הראשונ' ואין חוב המיתה וחוב התשלומין חלין כאחת (ע' כתיבות פ"ג מ"ב תוס' ב"ק פ"ט ה' י"ז) יהא חייב בתשלומי אי נימא כיון שגניבה הראשונה מביאתו לידי מיתה לבשגניב שנית יהא התחלת המעשים שחייב עליהם מיתה יהי' פטור**): או מאחר וכו'. נ' שחסר זאולי יש מקו' להשלימו בכה: [מאחר שאינו במיתה יהא חייב] אי מאחר יכו': שהוא בהתרייית מיתה. הלשו' קצרה ואולי פי' שהוא מעתה לאחר שגנב מיוחר בהתראת עניש מיתה שלא לגניב שנית: נישמעינה וכו'. בך השיבו על הכניא: הגיגב בים חבירו. ברחש"

*) ע' בבי כ"ט: דמיירי כשהפכה למטה מג' ומשמע לפי הבי כנ"ק שקנאה בהגבהה ואין צריך שיעור ג' טפחים לקנין הגבהה ע' ברמב"ן ובשאר הראשונים הנזכרים ז"ל והם פירשו את מאמרנו המטל' נקנין בהפיכה ההיינו בהגבהה למטה מג' וק"ק דאם הגבהה בפחות מג' טפחים סגוא לקנות בה והיינו הגבהה מה משמיענו היורוש' ולמה קורא אי"ה הפיכה.

ומה שפירשנו המתנותין מיירי בשהפך את הגלל ולא סילקה ממקו' למקו' אחר היינו דוקא לפי תלמו' היורוש' למסכתא זו (מס' דנזוקין) שהוא משונה מתלמו' היורוש' לשאר מסכתות (ע' בהקדמה צד כ) אבל לפי התלמו' בדמאי פ"ב ה"ג מיירי בשהפכה וגטלה ממקו' למקו' אחר ולפיכך איתמר הא דמהנא שם והוא שהפכה על מנת לוכות בה על הברייתא שם דאסור משום גזל אבל לעניין נזקין לא שנייה בין הפכה על מנת לוכות בה ובין לא הפכה על מנת וכו' חייב בנזקו דהא עשה הקלה מתחילה במקו' אחר ברה"י.

**) היו יכולין לשאול כנ' גם על גניבה השנוה לפי שאינו חייב על הגניבה עד שיאכל ברשות אחרים.

הלכה ד׳ המוציא את חבנו ואת גפתו כו׳. במה וכן, דבית רבי ינאי אמרי בשבחן, שמואל אמר בגופן. חזקיה אמר והוא

פירוש.

להוציאן לרה״ר כלל אפילו שלא להשחיתן שם ועדיין היא שהי׳ לי לתנא לשנות המוציא וכל לרה״ר וכו׳ חייב בנזקו ואסור משום גזל אלא שבא להשמיענו רבותא שאפילו ההופך גלל של הפקר המונח ברה״ר (וההפיכה יפה לזכל ע׳ לעניין שם צד ק״ו) אף שלא היציאו אלא שהניחו ממקו׳ למקו׳ אי אפילו לא נטלו ממקו׳ למקו׳ אלא שהפך בו במקו׳ שהי׳ מונח (ע׳ בתלמי׳) על דעת לזכות בו (כדאיתא בתוס׳ ובתלמו׳ וכב׳ כ״ט:) חייב בנזקו לפי שוכח בו ואסור משום גזל כדאיתא בתוס׳ בפירוש וכן בבריי׳ ברמאי פ״ג ה״ג ובברי״ כב׳ ל׳:) אלא שהתנא דמשניתנו קיצר ולא שנה בהדיא ואסור משום גזל אף שדבר זה הוא החילוק שבין רישא לסיפא י״ו: את הגלל רבמ״ם פ׳ צואת הבקר וכן פ׳ רה״ג בכלי פ״י מ״א בלי גללים ע״י כלים מצפויי בקר וע׳ לשון המקר׳ ביחוק׳ ד׳ ט״ו צפ׳ הבק׳ תח׳ גללי האד׳ ילש׳ תרני׳ שם גלי תוריא וב׳ הערו׳ פ׳ ובל׳: בהן, בן הוא במעט בכל המקומו׳ ואילי צ״ל נ״ה כי נמצ׳ בלשון נקב׳ בתוס׳ ובתלמו׳ כאן ובדמאי ובכ׳ כ״ט: וע׳ ברי״ם שם וכמדב״מ איתא בו ולעניו שאר הגירסאו״ ע׳ ברי״ם ומאמרו של רשב״ג גם במדב״מ ליהא יהני הו׳ הופך איתא גם כן שם (וכן איתא גם שם הני׳ לרשית הדרכים יכן באי״ם):

[תלמוד.] במה וכן, ר׳ שע״ל וכה: בשבחן, במה שהשביחו התבן וכו׳ ע״י הוצאתן לרה״ר בלבדו וכה כל הקודם בהן לפי שהשביחו באיסור ולא וכו׳ הבעלים בשבחן כלל והרי הוא הפקר לכל ישמין במה הוו שוין התבן וכו׳ קודם שהוציאן וכמה הן שוין עכשיו והמיתר הרי היא לכל הקודם בהן: בגופן, בלי״מ אף בגיפן לפי שקנסוהו חכמי למיציאן יהפקירום: חזקיה אמר. קאי על ההיפך את הגלל: והוא שהפכה על פניה לזכות בה, נ״ק שצ״ל והיא שהפ׳ על מנת לזכות בה כדאיתא בדמאי י״י) וכן הניח ב׳ נתי׳ י׳ (והיא גם כן הטיר על דברי הרשב״א לקידושי כ״ו, ור״ן שם דף רי״ז) וכן העתיקו הרמב״ן (והעי׳ עליו ב׳ גליו׳ הש״ם לדמאי שם) והריטב״א לקיד׳ שם והם העתיקו עוד [אבל הפכה שלא על מנת לזכות בה לא בדא (כן איתא בריטב״א ובריטב״ן בשיבי׳ בבא)] יתבר לפניי יפי׳ דהא דההיפך את הגלל ברה״ר חייב בנזקו היינו דוקא בשנתכוין לזכות בה בהפיכתה ונעשית ע״י כך שלו וחייב עליה משום בורו אבל בשלא נתכוין לזכות בה באיפן זה אין הדין כן לפי שחוקו׳ שבר דלא מיירי מתניתין בשהפכה יסילקה ממקו׳ זה ברה״ר והניחה במקו׳ אחר ברה״ר דאז הי׳ חייב עליה אף בשלא נתכוין לזכות בה מאחר שהניח תקלה ברה״ר במקו׳ שלא הותה מקודם (כדלעיל ה״א) אלא דמיירי שלא סילקה ולא הגביהה ממקו׳ שהית׳ מונחת שם והפך בה בלבד

*) ובבריי׳ האחרונה גב׳ שם יש חסרון כי׳ קודם המלות ואסורין משום גזל וע׳ בתלמו׳ שם.

**) אבל מ״מ ק׳ שהתנא השמיט החילוק שבין רישא לסיפא וגם השמיט המלות לזכות בה (ולא הזכיר דבשל הפקר מיירי) ואולי יש מקו׳ לומר שלשון המשנה מעוקרא הי׳ כעין שנשנית בתוס׳ ההופך את הגלל לזכות בה וכו׳ הרי זה חייב (כן הוא הלשון בתוס׳ תחת חייב בנזקו במשנה) ואסורה משום גזל ולפי שהשונה פירש ההופך את הגלל ברה״ר שנטלה והפכה מעיקרי לסיפי׳ אז הייב אף כשלא נתכוין לזכות בה כדאיתא בדמאי פ״ג ה״ג השמיט את המלות לזכות בה ומאחר שהשמיט מלות האלו הי׳ צריך להשמיט גם כן ואסורה משום גזל כיון דלא זכה בה כלל ואולי יש גם כן מקו׳ לומר שהתנא לא רצה לדדת למחלוקת ת״ק ורשב״ג (ע׳ בתוס׳) ומשום הכי השמיט הא דאסורה משום גזל ולפי שלענין חיוב בנזקו אין חילוק בין אם זכה בה או לא כשהפכה ממקו׳ למקו׳ השמיט גם כן המלות לזכות בה וע׳ בב׳ ל׳: אדעתא דזיורי והיא דעת דבות ר׳ יוסי לקמ׳.

***) בדפ׳ קושט׳ איתא והוא שהפ׳ על פניה כדי לזכות בה וע׳ שהגי׳ באה ע״י הגהה.

לרשות הרבים. רבי אבהו בשם ריש לקיש אמר דרבי מאיר היא דרבי מאי׳ אמר כל המוזק שלא על ידי מעשה חייב. והדא אמרה דא נתנו א)לו זמן לקוץ את האילן ולסתור את הכותל ונפלו לתוך הזמן פטור. לאחר הזמן חייב. וכמה ב)הוא הזמן תני רבי הושעיה שלשים ג)יום.

ד׳ המוציא את תבנו ואת גפתו לרשות הרבים לובלים וחווק בהן אחר חייב בנזקו. וכל הקודם בהן זכה. ההופך את הגלל ברשו׳ הרבי׳ וחווק בהן אחר חייב בנזקו.

א) ב״מ פ״י מ״ד תוס׳ כאן פ״ב ה״ח וב״מ פ׳ י״א ה״ו.

ב) ע׳ ר״ה ב״ב פ״ו ה״ד

ג) תוס׳ שם וע׳ תוס׳ סנהדרי פ״ו ה״ד וע׳ שם פ״ג מ״ה

פירוש.

רשותי שפטור. ר׳ אבהו בשם ריש לקיש וכו׳. אולי יש לומר דלריש לקיש מתניתין מיירי בשחזוק האחר אפילו בשעת נפילת הגדר ואפילו הכי בעל: הגדר חייב לפי שהי׳ לו לעיין אם גדרו רעוע ליפול בדי לתקני או לסתרו וכל שכן שחייב כשחזוק האחר לאחר נפילתו ע״י שלא פיזה קויו ואמר דר׳ מאיר היא דאמר כל המוזק שלא ע״י מעשה חייב בלומ׳ אף שלא עשה מעשה אלא שהניח מלעשות דבר המוטל עליו בדי לדרחזק ולסלק הזוק חייב: והדא אמרה דא. נ׳ שצ״ל והיידא אמרה דא יבן הגיה רא״ף בלי׳ ונמצה יש להוכיח שר׳ מאיר אמר כן ויסרה לפנינו הכרייתא לראיה יאולי יש להשלים החסרון ע״י ברייתא שהובאה בבב ב״ח׳: ולגרו׳ בבה״ג [דתני נשברה בדי ולא בלקי נפל גמלי ולא העמידו ר״מ מחייב בהויקן וחכמים אוסרים פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים]. הדי שחייב על הויק גמ׳ שנפל אף שאנוס הוא על נפילתו לפי שלא העמידו ולא עשה מה שמוטל עליו לעשות וכן כאן חייב לר׳ מאיר על הויק גדירו שנפל בין שהזוק בשעת נפילתו או לאחריי לפי שלא השניח על מה שמוטל עליו להשניח עליו ובתר הכי אולי יש להשלים ולגי בבה״ג [דרבי חכמים בהדא דתניין תמן הכותל וראילן שנפלו לרשות הרבים וחויקו פטור מלשלם] ניתנו לו זמן וכו׳ ופי׳ מה הדין לחכמים שחולקין על ר׳ מאיר ישוים עלה בהדא דתניין תמן הכותל וכו׳ וחויקו. בשעת נפילתן פטור מלשלם לפי שחשוב כאנוס: נתנו לו זמן וכו׳. כלומ׳ ואם הזהירו אותו לקוץ את האילן ולסתור את הכותל כדי שלא יפלו ויויקו ונתנו לו זמן לכך: לתוך הזמן. נ׳ לגרו׳ בתוך הזמן כמי ״אתא בב״מ: פטור. פשיטא היא ולא צריכא אלא להשמיענו הסיום דלאחר הזמן חייב: וכמה הוא הזמן. שנותנין לו ולפי זה משנתנו והמשנה דב״מ סותרות זו את זו ומשנתנו היא כר׳ מאיר והמ׳ דב״מ כחכמים וע׳ בי׳ עיי שם.

ד׳ המוציא את תבנו וכו׳. כן איתא גם לק׳ בנוסח׳ המשנ׳ בתלמי׳ אבל בשאר מקומי׳ הגי׳ את תבנו ואת קשו וכן היא במד״מ וכן בתוס׳ איתא תבנו וקשי ובכ״י פ׳ ור׳ (ע׳ בד״ס) הגי׳ את תבנו ואת קשו ואת גפתו וכן באו״ז איתי תבנו וקשו וגפתו וכן נ׳ דק׳ למחו׳ תיבת גפתו (וגם מוהל היוצא מן הזיתים יפה לזבל אילנות ע׳ לעיל). בוואניק דשר אלטנן גרייבנן וכי׳ צד נ״ד) יתבן היא מה שנקצר עם השבלים וקש מה ששאר בקרקע בשעת הקצירה ועיקר אחר כך (ע׳ בתוי״ט ב״מ פ״ט מ״א) וגפת פטולת הזיתים: לובלים. שירקבו יעשים ובל לובל שדות וכרמים (ישי״) וכל הקודם בהן זכה. אף כשלא הזוק בהן אחר וכנ׳ מיד בשהוציאו וכ׳ מדנקט התנא תבן וכו׳ ולא נקט זבל שאף שבוודאי חייב על נוקי הזבל לרבנן אפילו כשהוציאו בשעת היצאת זבלים לדה״ר וארעתא שלא להשהותו שם כמי שיצא מיתים פ״ב ה״ו ומב׳ ל. ואיתא לדריא בתוס׳ ב״מ פ׳ י״א ה״ח שמ״מ הרי הוא אסור משום גזל ושאני תבן וכו׳ שקנסי בהן למיציאן להפקירן לפי שמחליקין בהן בקל וכדאמר ר׳ אשי בב׳ שם ע״ב תבני וקשו תנן משום דמשרקי ואולי אין רשאי

*) הוערתי על זה ע״י ב׳ יסה עונים לב׳ ו׳:

הראשונים היו מצניעין אותן לתוך שדה עצמן ומעמיקין א)להן שלשה טפחים כדי שלא תעלם המחרישה. פיס' והגודר גדירו בקיצים, אמר רבי יוחנן תיפתר דברי הכל במפריח. ב)רבי בון בר חייה בעא קומי רבי זעירא ולמה לינן פתרין לה כרבי יוסי בי רבי יודה דאמר שלשה ג)שהן סמוכין לרשות כרשות, אמר ליה ומה ביש לך דאיכא רבי יוחנן מימר לך תיפתר דברי הכל במפריח. וגדר שנפל

א) ע' נזיר פ"ח ה"א (נ"ה ע"ד) ב"ב פ"ב מ' י"ב

ב) תוס' פ"ב ה"ה ב' כ"ט: ל.

ג) לק' פ"ה ה"ו וע' תוס' פ"ו ה"ד ב' נ.

פירוש.

וע' לעיל פ"ב ה"ב: מצניעין, כן איתא גמ' כן בב' וכתום' איתא מוציאין: שדה, אולי צ"ל שדות וכן היא בתום' ולפי הב': שלא תעלם, כן היא גם לפי נוסחאו' התום' חוץ מתום' שהוצ' ר' מ"ש צוק' (ע' הג' שם) דאית בה שלא תעכב כמו בב' מיהו במה"ג שם לב"א ל"ד הועתק גם מתוך הב' שלא תעלם וכן היא ברמב"ם ה' נ"מ פ' י"ג ה' כ"ב.) פיס', המשנה נחלקה לפיסקאות וכל נושא בני נחשבה לפיסקא מיוחדת וע' במכוא הירוש' למו"ר ז"ל דף קל"ט סוף ע"א: אמר רבי יוחנן תיפתר דברי הכל במפריח, נ' שצ"ל אמר ר' יוחנן במפריח והני תיפתר דברי הכל באה ע"י אשגרת לשון דלקמן כי אין דרך להתחיל מאמר בלשון תיפתר וגם עדיין לא הוזברה מחלוקת כדי להבין לשון דברי הכל ופי' דמירי במוציא ראשי קוצי גדרו העומד מגבולו לאויר רה"ר והשתמשו בלשון מפריח כי לפי שנראין בפירחון באויר (ואולי היא קרובה ללשון פרשת המפרישת באהלות פ"ח מ"ב היוצאת מן הגדר) אבל אם היו מצומצמין בתוך שלו פטור לפי שאינו חייב על בור ותקלה שברשותי: קומי ר' זעירא, שאמר כני וקיבל פתרונו של ר' יוחנן: ולמה לינן וכו', ולמה אין אנו פותרין את המשנה במצמצם את קוצי גדרו ברשיתו אי כיוסי מעמ לתוך רשותו ואפילו הכי חייב לפי שהתנא דמשנ' סיבר כרבי יוסי וכו' דאמר שלשה טפחים שהן סמוכין לרשות והיינו רשות הרבים הן חשובין כרשות הרבים להתחייב עליהן משום נזק ברה"ר לפי שדרך בני רה"ר להשתמש בין וחי' ירוץ לאמוראים שר' יוסי בי רבי יודה אמר בן אף שלא היבאה כאן בריית' שנשנו בה דבריו וכן איתא לקמ' פ"ח ה"ו"י) אמר וכו' תיפתר בר' (צ"ל בר') יוסי בי רבי יהודה דאמר שלשה דברים (נ' שצ"ל טפחים) שהן סמוכין לרשות כרשות וע' שגם כאן צ"ל שלשה טפחים וע' בתום' ב"ו ה"ד"י"ב ב' נ. שר' יוסי בר' יהודה מחייב בארבעה טפחים המביכים לרה"ר וע' מחלוקת ת"ק ור' שמעון בן גמליאל בתום' עירובין פ"א ה"ו ב' ט"ו ו' פ"א ה"ג דף י"ט ע"א כלאים פ"ד מ"ד (עירובין פ"א מ"ט ו' סוכה פ"א מ"ט) עירובין פ"ח מ"ג ותום' שם פ"ט ה' ב"ד וכ"ה: אמר ליה ומה ביש לך דאיכא וכו', נ"ק שצ"ל ומה ביש לך דאתא (וכן הגיה רא"ף) ופי' ומה רע בשניך שבא ר' יוחנן לומר לך שתוכל לפתור אותו בדברי הכל כלומ' אפילו לחכמים ובמפריח ואולי ר' יוחנן פתר את משנתנו במפריח של פי בריית' (ע' בתום') ששנה ולפי טעמא דרב אחא בריה דרב איקא בב' ט"ט: שבמצמצם פטור לפי שאין הדבן של בני אדם להתחבך בכתלים יש לומר שגם ר' יוסי בי ר' יודה מידה במצמצם גדירו בגבול

*) לפי הבריית' הנ' נקוי לפרש בישנתנו המצניע את הקוץ ואת הזכוכית דבזירו בהצניעו בכותל חבירו ובא בעל הכותל וסתרו (ע' בב"י) אלא שהתנא קיצר לשון המשנה שנשנית מכבר (ואולי נשנית מעיקרא על מעשה שהי' כך והיינו את המצניע בכותל חבירו לשלם) אבל ק"ק לומר שהתנא אחז בלשון קצרה כל כך ומתוך הסיפור של חסידים הראשונים ויצא שהיו רגילין להצניעו בקרקע ולכן נ' יותר לפרש כדלעיל.

**) וכ' לגרו' לקמ' אין לי אלא בשחפר לקח וכו' מניין וכו' וכי יש לו רשות למכור נוקו (תחת להבקיר נוקו שבא כני ע"י אשברת לשון) ברשות הרבים אמר וכו'

***) אולי צ"ל שם ר' יוסי בר' יהודה אומר חייב וכו' עד שיחתוך את הכותל ארבעה טפחים וכו' (תחת מן הכותל) ופירוש כותל בורו ע' ב"ב פ"ב מ"א.

הלכה ג׳ השופך את המים ברשות הרבים כו׳. רב הונא אמר בשנחבט א)בקרקעו. אבל אם נתלכלכו כליו חייו. רב אמר אפילו נתלכלכו כליו פטור. מילתיה דרב אמר׳ בור ב) של נזקין פטור על הכלי. המצניע ג) את הקוץ ואת הזכוכית לתוך כותלו של חבירו ובא בעל הבותל וסתרו והזק בהן אחר חייב. חסידים

א) ע׳ ב׳ ב״ח ל.
ב) ע׳ לעיל סוף ה״א
ג) תוס׳ פ״ב ה״ו ב׳ ל.

פירוש.

[תלמוד.] רב הונא וכו׳. נ״ק לגירסת רב הונא אמר בשנחבט בקרקע אבל אם נתלכלכו כליו פטור רב אמר אפילו נתלכלכו כליו חייב מילתיה דרב אמר׳ בור של נזקין חייב על הכלים ופ׳ רב הונא אמר דהא דתנן השופך מים ברה״ר וחזק ברגן אחר פ׳ שחזק ע״י המים שהחליק בהן ונפל ונחבט בקרקע וחזק בגופו כמו במ״ב אבל אם לא הזק בגופו ע״י המים אלא שנתלכלכו כליו במים שעמן שנעשו ברפש ונפסדו פטור דחביבא דמיתיתין משום בור היא יאין חייבין על נזקי כלים בבור ואפילו בבור של נזקין רב אמר אפיל נתלכלכו כליו במים עצמן חייב ריהוי דבא התנא לרשמיעיני במשנתינו לאחר ששנה במ״ב ונשברה מהן יכי׳ וחזקלן אחד במים יכי׳ חייב ישמע מינה כדמפרש מילתיה דרב אמר׳ בור של נזקין חייב על הכלים׳: המצניע אילי צ״ל תני המצניע ואיתא בתוס׳: לתוך ביתו. לתוך חור ביתו׳ ולשון לתוך איתא גם בן בדפ׳ רב ובמ״ב של הב׳ (ע׳ בד״ם) איתא בתוך וכן בתום׳: וסתרו. ולא פינה את הקוץ וכו׳: חייב. המצניע וכן איתא בהדיא בב׳

א) בב׳ כיח איתא אמר רב יהודה אמר רב לא שנו אלא שטנפו [שנטנפו] כליו במים אבל הוא עצמו פטור קרקע עולם הזיקתו כי אמיתיה קמיה דשמואל אמר לי מיבדי וכו׳ וכן איתא שם ל. אמר רב לא שנו אלא דנטנפו כליו במים וכו׳ א״ל רב הונא לרב וכו׳ וקי׳מאד לפי הסברא השטוחה לפוטרו בשהוזק הוא עצמו מן הטעם שקרקע עולם הזיקתו וכן ק׳ הא דאיתא שם ל׳: אמר רב בור שחייבה עליו תורה להבלו ולא לחבטו אלמא דסבר הנטה קרקע עולם הוא דנזקא ליה וכ׳ שם ב״ד. ולרב דאמר בור שחייבה עליו הורה להבלו ולא לחבטו וכו׳ כלים בני הבלא ננהו ומירוש׳ לפי פירושנו ויצא שבע״ע מודים שחייב בשהוזק עצמו ולא נחלקו אלא אם חייב גם כן על לבלוך כליו דרב מחייב בשנתלכלכו כליו משום דסבר דחייב בבור של נזקין על הכלים (ולפי הב׳ שם הטעם שמחייב רב על הכלים משום דמיזדי דלא אפקריהו למים וחייב משום מומנו ואין חילוק בב׳ לענין פטורא דכלים בין בור של מיתה לבור של נזקין כ׳ בישב״א לדף כ״ב דפ׳ קושטי דף קפ״ו ע״ב ד״ה נפל).

ועל הא דאיתא שם כ׳: אמר רב בור שחייבה עליו תורה להבלו ולא לחבטו וכו׳ ע׳ לקמן פ״ה ה״ט על הא דתנן נפל לתוכו שור וכליו ונשתברו חמור וכליו ונתקרעו חייב על הבהמה ופטור על הכלים שמואל אמר בשהתריפו מחמת אוירו אבל אם נחבט [נחבטו] בקרקעו חייב רבי יוחנן וכו׳ כלומר שמו׳ אמר הא דפטור על הכלים היינו בשנפלו לתוך הבור שור וחמור והתריפו ונחבלבלה דעתן מחמת אויר והבל הבור ומתוך כך נפלו על צדיהן ואחוריהן ונשתברו הכלים שעליהן דלפי שלא נשתברו הכלים ע״י הנפילה לבור והחבטה בעצמה אלא ע״י טירוף דעתן של שור וחמור מחמת הבל הבור פטור עליהן אבל אם נחבטו דכלים בשנפלו לבור בקרקעי ונשתברו מהמת החבטה בלא אמצעי חייב עליהן (ע׳ לעיל סוף ה״א וק״ק לר׳ יוחנן) ולפ״ז בור שחייבה עליו תור׳ על הבהמה בין להבלו ובין לחבטו אבל מה שפטרה בו על הכלים היינו כשנשתברו באמצעות ההבל ולא ע״י החבטה בעצמה ובב׳ כנ׳ נתחלף המאמר וגם נאמר בשם רב.

ועל הא דאמרינן בב׳ כ״ב: על המשנה דנפל לפניו מקול הבריה חייב לאחריו מקול הבריה פטור (שם כ״ב.) אמר רב לפניו לפניו ממש לאחריו אחריו ממש וזה וזה בבור רב לטעמיה דאמר רב בור שחייבה עליו תור׳ להבלו ולא לחבטו יש לומר שטעמו של רב שפטור כשנפל לאחריו מקול הבריה אינו משום שסובר שאינו חייב על החבטה דאם כן למה נקט מקול הבריה (ע׳ ברש״י שם ע״א וברשב״א דף קפ״ו ע״ד ד״ה אלא) אלא שטעמו כדתני רב חנניה לכיוצי לרב ונפל עד שיפול דרך נפילה מבאן אמרו נפל לפניו וכו׳ שם כ״ב. וכן איתא במה״ג לשמות כ״א ל״ג ונפל שמה עד שיפול דרך נפילה פרט לשור שהרתיע מתוך הבריה והזר לאחריו ונפל וע׳ ברמב״ם ה׳ נ״מ פ׳ י״ב ה׳ י״ה.

ג' השופך א)מים ברשות הרבים והווזק בהן אחר חייב בנזקן, המצניע את הקוץ ואת הזכוכית והגודר ב) גדירו בקוצים וגדר ג) שנפל לרשות הרבים והווזק בהן אחר חייב בנזקן.

א) ע' תוס' שבת פ"ו (ו') הו"א

ב) ע' בתוס' פ"ב ה"ה

ג) ע' בב"מ פ"ו מ"ד ובתוס' ב"ק שם וב"מ פ' ו"א ה"ז

פירוש.

ג' השופך מים וכו', לפי ששנה התנא לעיל במ"ב נשברה כדו בר"ה והוחלק אחד במים וכו' חייב ועדיין לא ידענו ששפיכת מים ברה"ר נחשבה לנתינת תקלה שנה כאן בפירוש השופך מים ברה"ר וכו' חייב והיא כעין ביאור למשנה הקודמת ודוגמתו בברכות פ"ו מ"ב ששנה על כולם אם אמר שהכל נהיה יצא ועדיין לא שמענו טיבו של ברכה זו שנה אח"כ במ"ג על דבר שאין גידולו מן הארץ אומר שהכל וע' בגיטין פ"ט מ"א ב' וג' וכן ביומא פ"ג מ"ד שנה קבל את הדם וזרקו נכנס להקטיר קטורת של שחר וכו' ומפרש אח"כ למה נקט סדר הזה במ"ה קטורת של שחר היתה קריבה בין דם לאברים וע' שם מ"ב (הורידו וכו') וריש מ"ג ובירוש שם וכן בר"ה פ"ב מ"א שנה אם אינן מבירין איתו משלחין אחר עמו להעידי ומפרש אח"כ למה היצרכו לכך בראשונה היו מקבלין עדות החדש מכל אדם משקלקלו וכו' התקינו שלא יהו מקבלין אלא מן המכירים וכפירו' ר' יוסה בירוש' שם וכן שם פ"ד מ"ט שנה תקע בראשונה ומשך בשניה כשתים אין בידו אלא אחת יאין מקום להלכה זו אלא כשתקע שלא על סדר הברכות ושנה אח"כ מי שברך יאחר כך נתמנה לי שופר תיקע ומריע ותיקע שלש פעמים וכן בחולין פ"ח מ"א שנה כל הכשר אסור לבשל בחלב וכו' ואסור להעלותו עם הגבינה על השלחן חוץ מבשר דגים וחגבים וכו' ומבאר אח"כ שהיא מחלוקת בית שמאי ובית הלל וסתם דבריו כדברי ב"ה שהלכה כמותו באמרו העוף עולה עם הגבינה על השלחן ואינו נאכל דברי ב"ש וב"ה אומרים לא עולה ולא נאכל ושוב הוסיף לבאר ששנה בר' יוסי באמרו אמר רבי יוסי זו מקולי ב"ש ומחומרי ב"ה וע' בערוית פ"ה מ"ב ובתלמוד חולין ק"ד: רבי יוסי היינו תנא קמא וכו' אלא הא קמ"ל מאן תנא קמא רבי יוסי וכן שנה בכמה מקומות סתם ומבאר אח"כ שהיא מחלוקת יחיד וחכמים (או יחיד) וסתמא כחכמים כמו בגדה פ"ב מ"ז פ"ג מ"ז וע' בב' שם דף י"ט ול': ובדה"מ צד רס"ט ור"ע. והווזק בהן אחר. ע"י שהחליק במים ונפל: המצניע את הקוץ ואת הזכוכית. נ' לפרש בקרקע רשות הרבים ולאחר זמן נתגלו והווזק בהן אחר וע' בהערה לקמ': והגודר גדירו בקוצים. ופרחו ויצאו לרה"ר כדמשמע מתים' (נ' שצ"ל שם המפריח גדירו בקוצים וכי' הריזה חייב תחת פטור) וע' בתלמו': וגדר, של קוצים כנ' כדמשמע מתוס' ומירי מתניתין בנזקי קוצים וע' ברש"י ד"ל ב"ט: לרשות הרבים. נ' שקאי אכל בבי דמתניתין (ובתלמו' איתא לשון המצניע ל'): והווזק בהן אחר. אולי יש לפרש דמירי בשהווזק בקוצי גדר לאחר נפילתו וחייב בנזקו לפי שהי' לו לסלק נזקיו ברה"ר ואף לרי יהודה דלית ליה להך סברא לעיל במ"ב יש לומר שמירה הכא לפי שאין דרך להפקיר קוצי גדרי שנפל לרה"ר וחייב בשמירתן ובנזקן וכדר' יוחנן לעיל (ע' בנ"י) והא דתנן בב"מ פ"י מ"ד הכותל והאילן שנפלו לרשות הרבים והזיקו פטור מלשלם נתנו לי זמן לקוץ וכו' מירי כדמשמע בשהווזקו בשעת נפילתן (וע' בנ"י שהובאו בתוי"ט שם) ואולי יש מקו' לומר שגם במתניתין מירי בשהווזק בהן אחר בשעת נפילתי אלא דכאן מירי בשלא בנאי בדרכי והתם בשבנאו בדרכי יהתוספתא מחלקת בין כאן בפ"ב ה"ה לענין גדר ובין בב"מ פ' י"א ה"ז לענין כותל בין בנאי בדרכו לשלא בנאו בדרכו וע' בתוספות דף ו' ע"א ד"ה ה"ג ובאו"ז ח"ג ב"ק סי' ט' וברשב"א לדף ו' ע"ב ובש"מ שם שנמצאו ספרים שהי' כתוב בהן הכותל והאילן וכו' חייב לשלם אבל נ' זו אינה נ' וע' בתלמוד ולענין הגירסאות במתניתין ע' בר"ם יהגי' והווזק בהן אחר איתא נמי במרדכ"מ ובאו"ז ובאגודה.

מנת כן חייב. על דעתיה[א] דרבי יוחנן במתבוין לחרסין, על דעתיה דרבי לעור במתכוין להזיק. רבי זירא ורבי לא תריהן אמרין מודה רבי יודה לחכמים במבקיר שור שנגח ברשות הרבים שחייב. לא דומה נזק עומד לנזק מהלך.

א) ב׳ כ״ט.

פירוש.

להפקיר דברים שהן שלו וגירמין נזק לאחרים ברה״ר שלא י נחשבין כשלו ויפטר משמירתן ומתשלומי הויקן ומתם מי שנשברה כדו ברה״ר מפקיר מימיה וחרסיה וג׳ שלא סבר ר׳ יוחנן שמפקיר אדם נזקיו ברה״ר ופטור עליהן אלא בבה״ג שנשברה כדו ע״י אינם ולא נתכוין להניח תקלה ברה״ר ואע״פ כן אם לא הפקיר שבריה ורצה לזכות בהן חייב עליהן משום ממונו אבל כששיבר כדו במתכוין חייב על נזקה אפילו לר׳ יוחנן כשהפקירה ימשום הבי החופר בור ברה״ר חייב עליו לכ״ע ובדתנן בפ״ה מ״ו וע׳ בב׳ כ״ט): ובריש׳ שם ד״ה דמפקיר ובתום׳ פ״ב ה״ד: על דעתיה דרבי יוחנן וכו׳. לפי שפירש תלמידא שדברי ר׳ יהודה במתניתין במתכוין חייב סובבין על בבא דשברה כדו וכבשנשברה כדו מחלק בין שנעשה במתכוין לשנעשה באינו מתכוין אמר על דעתו של ר׳ יוחנן שאמר שגם לאחר נפילה פליגי חכמים ור׳ יהודה ושמו של ר׳ יהודה שפיטר בשאינו מתכוין לפי שכן אדם מבקיר נזקיו ברה״ר יש לפרש במתכוין חייב במתכוין להרסין שרצתו עליהן ואינו מפקירן ומשום הכי חייב עליהן: על דעתיה דרבי לעזר. דאמר שלאחר נפילה כ״ע מודו שחייב ולית ליה האי סברא שיפטיר משום שכן אדם מבקיר נזקיו ואין לחלק אליביה בין מתכוין להרסין ובין שאינו מתכוין יש לפרש במתכוין חייב: במתכוין להזיק. שביין לשביר את הכד ולהזיק ולא נשברה נ״י שנתקל ונפל: רבי זירא ורבי כר׳ יוחנן סבירא להו דטעמא דר׳ יהודה דפיטר לאחר נפילה משום שכן אדם מבקיר וכו׳ ואמרו שמידה ר׳ יודה לחכמים במבקיר שור וכו׳ שחייב: שיר שנגח ברשות הרבים אולי צ״ל שור ברה״ר וגנח (או שור הנוגח ברה״ר. כלומ׳ שור שטבעי ליגח): לא דומה יכי. כלומ׳ מפני שאינו דומה נזק עומד בחרסין שאינן מוזקין אלא במקומן כשהולכין עליהן בלי עיין וקל היא להשמר מהויקן לנזק מהלך בשור (הנוגח) שקשה להשתמר מהזיקו אם אין להן בעלין השומרין אותו:

---

*) והנה לשיטת הבי שם ע״א דמה שאמר ר׳ אלעזר בשעת נפילה מחלוקת היינו אף בשעת נפילה ובין לר׳ אלעזר ובין לר׳ יוחנן פליגי ר״מ וחכמים (ר״י) בין בשעת נפילה ובין לאחר נפילה ורבנן סברי דמפקיר נזקיו פטור נצרוך לומר דפלוגתא דר׳ יוחנן ור״א שם ע״ב אליבא דרבנן לענין מפקיר נזקיו דהד אמר חייב והד אמר פטור היינו במפקיר נזקיו דעלמא דבהפקר הבא ע״י אונס פטורי רבנן לכ״ע ואם כן מאן דאמר המפקיר נזקיו פטור לית ליה דהחופר בור ברה״ר חייב אבל אם נפרש דברי ר׳ אלעזר שם דבשעת נפילה מחלוקת כפשוטן דלאחר נפילה דברי הכל חייב כמו שרצה תלמודא שם לפרש בתחילה וכדאיתא בירושי משום דמפקיר נזקיו אף ע״י אונס חייב גם לר׳ יהודה ור׳ יוחנן חולק עליו וכובר דמפקיר נזקיו פטור אליבא דר׳ יהודה יש לומר דפלוגתייהו לענין מפקיר נזקיו אינה אלא בשהמפקיר ע״י אונס אבל במפקיר נזקיו דעלמא ובחופר בור ברה״ר לדברי הכל חייב ומדברי הברייתא בב׳ אין להקשות על ר׳ אלעזר כי הברייתא כר׳ חולקת על המשנה (ע׳ לעיל) ואולי לא היתה ידועה לו או אולי סמך על ברייתא אחרת כי איה מתניתא מסייעא לדין זאית מתניתא מסיעא לדין אנשים מדברי ר׳ זירא ור׳ לא לקמי׳ משמע שלא חילקו בין הפקר הבא ע״י אונס להפקר נזקין דעלמא דאם חילקו ביניהן לא היו צריכין לחלק בין נזק עומד לנזק מהלך ועי׳ בתוס׳ פ״ב ה״ד הניח אבנו ומשאו ברשות הרבים אמרו לו פנה אותן אמ [אמר] אי איפשי בהן וכו׳ בא אחר והזיק בהם הרי זה חייב נפלו וכו׳ דנ׳ ממנה שהמפקיר נזקיו דעלמא ברה״ר חייב.

הלכה ב׳ נשברה כדו ברשות הרבים כו׳. רבי לעזר אמר בשעת נפילה נהלקו, אבל לאחר נפילה כל עמא מודיי שחייב. אמר רבי א) יוחנן בין בשעת נפילה בין לאחר נפילה היא המחלוקת מתיב רבי יוחנן לרבי לעזר אם בשעת נפילה פטור, אינו קל וחומר לאחר נפילה. ולמה פטור בשעת נפילה שכן אדם ב) מבקיר נוקיו ברשות הרבים, אית מתניתא מסייעא לדין, ואית מתניתא מסייעא לדין דתני מודין חכמים לרבי יודן במניח אבנו ומשואו ברשות הרבים ובא אחר ונתקל בהן פטור שעל ג) מנת כן הניחיל יהושע לישר׳ את הארץ, הא אם לא הניחיל יהושע לישראל את הארץ על

א) ע׳ ב ב״ג

ב) ע׳ ב׳ שם

ג) תוס׳ פ״ו ה׳ כ״ז ב״מ פ״ב ה׳ כ״ח ע״א ה״ח וה׳ ל״ב לק׳ ב״ב פ״ה ה״א בתוב׳ פ׳ ע״ב ה״ז ב״ק פ״ו ה״ב גור׳ פ״ז ה״א דף נ״ו ע״ב ובי בק׳ פ״א וס״ב.

פירוש.

[תלמיד.] בשעת נפילה וכו׳ כלומ׳ כשהזיק האחר בשעה שנפל הראשון נפלה הכד והיינו כל כמה שלא הי׳ לו פנאי לסלק נזקיו (תוספות בט. ד״ה פליגי) נהלקו דתנא קמא סיבר נתקל כפשוטו היא וחייב ור׳ יהודה סיבר באנים היא ופטור אבל לאחר נפילה כשהזיק לאחר שהי׳ לו פנאי לראשון לסלק נזקיו ולא סילקן כל עמא מודיי אפילו ר״ש שחייב: מתיב וכו׳ אם בשעת נפילה, שהיתה הכד על שכמי או בידו של אדם שהיא מועד לעילם וחייב בשמירתה לפי שממונו היא ועל הניזק אין לו להתבונן בהילוכו שלא יוזק לפי שרשות הרבים פנוי פטור אינו קל וחומר לאחר נפילה כלומ׳ אין לדון לפי מדת קל וחומר ש׳ פטיר בשהזיק בה אחר לאחר נפילה שאינה בידו של המזיק ואינה ממוני לפי שנשברה והפקירה (ע׳ לקמן) ועל הניזק הי׳ לו להתבונן שלא יחליק בכים או שלא ילקה בחרסין: ולמה פטור וכו׳ ברשות הרבים, אולי שייך למטה ויש לגרים בכה״ג אית מתניתא מסייעא לדין וכו׳ תני מודין חכמים וכו׳ הא אם לא הניחיל וכו׳ חייב ולמה פטור בשעת נפילה [שכן אנוס ולמה פטור לאחר נפילה] שכן אדם מבקיר נזקיו ברשות הרבים, ופי׳ יש מתניתא המסייעה לזה ויש מתניתא המסייעה לזה ולא הווכרו כאן תני מודין חכמים וכו׳ במניח וכו׳ פטור, כלומר בהלכה ובמאמר המניח וכו׳ פטור ואין צריך להניח שהוא פטור ובה״ג בתים פ״ב ה״ד: שעל מנת כן הניחיל וכו׳. ש׳ לכל אחד רשות להניח אבני ומשאו ברה״ר ועל הניזק להזהר שלא יכשל ולא נחלקו חכמים ור׳ יודן אלא כשנשברה כדו וכו׳ ומקשה תלמידא טעמא דפטור משום שעל מנת כן הניחיל וכו׳ הא אם לא הניחיל וכו׳ חייב ואם כן במקו׳ דלא שייך זה הטעם כמו בנשברה כדו וכו׳ חייב ואם כן למה פטיר בשעת נפילה לר׳ לעזר אליבא דר׳ יהודה ומשני משום שנחשב הנתקל כאנים ומקשה ולמה פטיר לאחר נפילה לר׳ יוחנן אליבא דר׳ יהודה שאף שאנוס הי׳ בשעת נפילה מ״מ הי׳ לו לסלק נזקיו לאחר נפילה ומשני שכן אדם מבקיר וכו׳ שיש רשות לאדם

ד) וברייתא זו חולקת כני על משנתנו דלעיל אבל לפי התלמוד שם ואין דרך וכו׳ רב אמר וכו׳ מסכמת עמה דמשנתנו מיירי בממלאה וכו׳ מה שאין כן הכא אבל מ״מ מב״מ פ״ו מ״ה (וע׳ ב״ב פ״ב מ״ב) נ׳ שלא סבר הכא דמשנתנו שאם משחמש אדם ברה״ר ברשות והזיק כ״ד כד אחר שהוא פטור לפי שעשאו ברשות ומלק׳ סוף פ״ו נ׳ שפליגי בו חכמים ור׳ יהודה וכן יוצא מתוס׳ פ״ב ה״ו ב״ק פ״ו ה׳ כ״ח וע׳ בב״מ שם פ׳ י״א ה״ה וה״ו וה׳ וכן איתא בהדיא בברייתא בב׳ ב״מ ק״ח: וע׳ בתל׳ שם ולפ״ז הי׳ נ׳ לומר במניח אבנו וכו׳ ברה״ר ובא אחר והזיק בהן שפטור לכ״ע אליבא דר׳ יהודה וק׳ דבתוס׳ פ״ב מ״ד איתא בפירוש מודה ר׳ יהודה לחכמים במניח אבנו לרשות הרב׳ ובא אחר והזיק בהן הרי זה חייב מפני ששמירתן עליו וכן נ׳ ממשנתנו לעיל דר׳ יהודה מודה במניח שהוא חייב ואולי יש לומר לפי התנא דתוס׳ דמשנתנו שלא הניחו לאדם להניח אבנו וכו׳ ברה״ר אלא כשעמיד עליהן שישמרן והיינו דקתני בתוס׳ מפני ששמורתן עליו וכן משמע ק׳ מסיפא שם הניח אבנו ומשאו ברשות הרבים אמרו לי פנה אותן וכו׳ ולא שייך כלל לפוטרו מפני שעשאו ברשות אם הזיק בהן אחר ע״י שלא שמרן.

ב׳ נשברה כדו בר״ה והוחלק אחד במים או שלקה בחרסיה חייב. רבי יהודה אומר במתכוין חייב בשאינו מתכוין פטור.

פירוש.

חייב (אף) על נזקי הצלוחית*) ופ׳ ואם נדחתה הצלוחית באבן בדרך הילוכו ונשברה ולא נשברה ע״י נפילתו חייב על נזקי צלוחיתו שאינו פטור על נזקי כלים בכור אי באב אלא כשנשברו מחמת בעלי חיים שנפלו לבור אי נתקלו באבן אבל אם נשברו בקרקע הבור אי באבן לעצמן חייב עליהן**) ומאמר זה הוא בנ׳ סיים מאמרו של ר׳ יוחנן ע׳ בתוס׳ שם:

ב׳ נשברה כדו, שהיו בה מים וכגון שהוטחה בדבר אחר בדרך הילוכו או שנתקל ונפל ונשברה בקרקע: והיחלק, במדב״מ והחליק וכן בדפ׳ נאפ׳ (מיהו בפיה״מ לדמב״ם שם והוחלק) וכן נ׳ ע׳ פרה פ׳ י״ב מ״ד (ישרוך השל׳ ע׳ חלק א׳ וב׳ מ״ו): אחד, במדב״מ יכריי״ף ובאי״ז אחר וכ״ע כראיתא במ״א וג׳ וד׳: במים, שנשפכו: בחרסיה, ע׳ בר״ם וכן היא במדב״מ ובדפ׳ נאפ׳ וברי״ף ובאו״ז וכ״ע ובב׳ באגודה אית בחרסית: חייב, לפי שהתנא סיבר כנ׳ שהוי לו להזהר שלא תשבר כדו ונתקל כפושע נחשב ע׳ לקמ׳ מ״ה ואין חילוק בין המניח כדו במתכוין למי שנשברה כדו ומשנתנו כנ״ק מברייי בב׳ כ״ח: דר׳ מאיר היא***): רבי יהודה אומר במתכוין, לשברה חייב אבל כשנשברה כדי בלא כוונה פטור לפי שנחשב כאנוס בשמירתה יאני חייב על שלא סילק נזקו הבאין מחמת אנס ברה״ר ובתום׳ פ״ב ה״ד איתא נשברה כדו וצלוחיתו וכו׳ הרי זה חייב ר׳ יהודה פוטר שאין שמירתו [שמירתן] עליו מודה ר׳ יהודה לחכמ׳ במניח אבנו וצלוחיתו לרשות הרב׳ [נ׳ שצ״ל אבני ימשא בראיתא שם אחרי כן] יכי הרי זה חייב מפני ששמירתן עליו****), ולפיין אילי יש לפרש ר׳ יהד׳ אומר במתכוין החיוני בריש שהניח הבד בכוונה חייב כשאינו מתכוין דחייני בסוגא שנשברה כדי והניחו חרסיה ברה״ר ע״י אנס פטור וע׳ בתלמיד:

*) ולעיל מיניה בתוס׳ איתא למה זה דומה למניח אבנו וצלוחיתו ברש׳ הרבים ובא אחר והזיק בהן חייב על נזקי אדם ופטור על נזקי צלוחית וכ׳ שצ״ל למניח אבנו ומשאו (ע׳ בתוס׳ פ״ב ה״ד) ברש׳ הרבים ובא אחר וצלוחיתו בידו והזיק וכו׳.

**) ואין לפרש כי ואם נדחתה הצלוחית באבן עצמה כשנתקל ונפל ונשברה ולא נשברה בקרקע חייב אף על נזקי צלוחיתו לפי שאע״פ שעל ידי נפילתו נדחתה הצלוחית באבן כ״כ נשברה באבן עצמה דאם כן למה יפטור לקמן ה״ג אם נתלכלכו כליו אפילו למאן דאמר בור של נזקין פטור על הכלים ועוד דלקמ׳ פ״ה ה״ט משמע דר׳ יוחנן פוטר על כלים בבור כשנפל להוכו שור וכליו ונשברו אף כשנתבטו בקרקע. והנה לפי הלמוד דלקמ׳ פ״ה ה״ט דפטור על הכלים בבור מדכתיב שור ולא שור בכליו [וכליו לפי המכולי משפי פ׳ י״א] נוחא לחלק בין כשנתקל באבן וצלוחיתו בידו ובין כשהטיח הצלוחית באבן אבל לפי הלימוד בתוס׳ שם (ע׳ לעיל צד ו׳) וכן לפי הלימוד בב׳ שם חמור ולא כלים ק׳ לחלק ביניהן וגם לשון הברייתא בב׳ ופירושה בתלמוד שם ק׳ מאד.

***) אבל הוא דברי׳ שישנה נשברה כדו ולא סלקו נפל גמלו ולא הנעידו ר״מ מהוי בהזיקן וכו׳ נ׳ שסובר שטעמו של ר״מ שמחייב אינו משום שסובר דנתקל פושע הוא דאם כן הוי לו לחייב גם כן בשסילק דרבי הבד והזיק בהן אחר דודם שהוי לו פנאי לסלק אלא שסובר שאף כי מאחר שנתקל באנוס הוא ואינו מחייב אלא משום שהוי לו לסלק נזקו וכשלא סילקן בשעה שהוי לו פנאי לסלקן.

****) בתוס׳ שם איתא עוד מודים חכמ׳ לר׳ יהודה במניח קנקנים בראש הגג לנגן ונפלו ונשברו ובא אחר והזיק בהן שהוא פטור מפני שאין שמירתן עליו ואולי יש מקום לומר שחבריותא בב׳ כ״ט. שקשה לפי שבתחילה נקטה ומודים חכמים לר״מ באבנו סכינו ומשאו שהניחן בראש הגג ונפלו ברוח מצויה והזיקו שהוא חייב ואח״כ שנתה ומיהו ר״מ לדבון במעלה קנקנין על הגג ע״מ לנגן ונפלו ברוח שאינה מצויה והזיקו שהוא פטור מעיקרא נשנית דומיא דתוס׳ ומודים חכמים לר״מ באבנו סכינו ומשאו שהניחן ברה״ר והזיקו (והזיק בהן אחר) שהוא חייב ומיהו ר״מ וכו׳ ודרך להניח אבן ומשא ברה״ר (ע׳ בב׳ שם כ״ח:) ולהעלות קנקנין על הגג וגם אין דרך אבן ומשא ליפול ברוח מצויה (ומב׳ ג׳ ע״א וע״ב ודף ו׳. אין ראוה כי נ׳ שלקוח שם מדף כ״ח: וכ״ט).

בזו ונחבט בזו מי חייב בנזקו הראשון או השני. הניח אבנו ברשות הרבים ובאת הרוח והפריחתה לרשות היחיד ובא אחר ונתקל בה מהו שיהא חייב בנזקו. הניח אבנו ברשות הרבים. ובא אחר ונתקל בה והתיזה לרשות היחיד ובא אחר ונתקל בה מהו שיהא חייב בנזקו. אמר רבי יוחנן דניח אבנו ונישאו ברשות הרב׳ ובא אחר ונתקל בהן וצלוחיתו בידו בין א)שנתקל באבן ונחבט בקרקע בין שנחבט באבן ונתקל בקרקע חייב ב)על ניזקי אדם ופטור ג)על ניזקי צלוחיתו. מלתיה דרבי יוחנן אמר בור ד)של נזקין פטור על הכלים. ואם בדרך הטחה הטיח על נזקי צלוחית חייב.

א) ב׳ כ״ח:

ב) ר״ה ד׳, י״ד

ג) ע׳ לעיל פ״א ה״א דף ב׳ ע״א והעיר עליו ב׳ ציצפה שמואל להרש׳ שם

ד) ע׳ לקמ׳ ה״ג פ״ה ה״ז וט׳ (ניזיל׳ משפט׳ פ״א) ב׳ כ״ח: ל׳ לא: ותוס׳ פ״ב ה״ח וט׳ ולק׳ ה״ה

פירוש.

אבנו ברשות הרבים ובא וכו׳ וכתבו ושוב ראה שטעה): הניח אבנו ברשות הרבים ובאת הרוח והפריחתה לרשות היחיד וכו׳. נ׳ שלאו דווקא הוא והוא הדין כשהפריחתה הרוח למקו׳ אחר ברה״ר ולא נקט הכי אלא כדי שלא להאריך ולומר הניח אבנו במקו׳ אחד ברה״ר וכו׳ או׳ מפני שרצה למנקט לשון הבעיא דלעיל וכן יש לפרש לקמ׳ גבי והתיזה לרשות היחיד: מהו ש׳ חייב בנזקו. לפי שאילולי באת הרוח והפריחתה ע״י הנחת האבן עצמה לא נעשה הנזק ולא דמי לגמרי לדלעיל למניח אבנו ברה״ר ונתקל בה אחר ונחבט באבן המסוכה לה שחייב אף שעל ידי הנחת האבן עצמה לא נעשה הנזק אילולי הית׳ אבן מסוכה לה דהתם הנחת האבן עצמה גרמה מ״מ שנתקל בה אחר ועל ידי כך נפל ונחבט באחרת אבל הכא אילולי שבאת הרוח לא נעשה כלום (ודוחק לומר דלא דמי לדלעיל דהתם הנזק נעשה במקו׳ שהניחה התקלה אבל הכא התקלה הונחה במקו׳ אחר והנזק נעשה במקום אחר ע׳ לעיל פ״ב ה״ב): הניח וכו׳ ובא אחר וכו׳ והתיזה וכו׳. נ׳ שלפי הטעם היא הבעיא דלעיל אלא שהדמיון אחר: וצלוחיתו. נ״ק שסתם צלוחית של זכוכית היתה ופיה צר ע׳ בפיה״מ לרמב״ם ז״ל לכלים פ״ל מ״ד פרה פ׳ י״ב מ״ב (וי״א מ״א) סוכה פ״ד מ״ט ע״ו פ״ה מ״ו: בין שנתקל באבן. וכן במשא ינקט אחר מהן: בין שנחבט באבן ונתקל בקרקע. נ׳ שצ״ל בין שנתקל בקרקע ונחבט באבן: חייב על ניזקי אדם. דעל ידי האבן נעשה הנזק ואין לומר כשנתקל באבן ונחבט בקרקע ילולי שנחבט בקרקע לא הזק דסתם מי שנתקל ונופל על הקרקע הוא נופל ועוד דמ״מ בעל האבן גרם הנזק ואין כאן מי שישלם זולתי וגם כן אין לומר כשנתקל בקרקע ונחבט באבן אילולי שנתקל בקרקע לא היזק באבן משום דר׳ יוחנן סבר דניזק הנתקל בקרקע בדרך הילוכו הרי הוא כאגים ולא בפושע ומבין שאילו לא היתה שם אבן מסתמא לא הזק חייב המניחה ולא דמי לדלעיל בשנתקל באבן של אחד ונחבט באבן של אחר שהשני פטור לגמרי לדברי חכמים ולר׳ נתן אינו משלם אלא מחצה דהתם יש לניזק לתבוע מן הראשון שחייב יותר מן השני לחכמים או כמו השני לר׳ נתן מה שאין כן הכא שאין כאן מי ש׳ חייב חוץ מבעל האבן וע׳ ב׳ כ״ח: ונ״ג: ופטור על נזקי צלוחיתו. כדמפרש טעמא מילתיה דרבי יוחנן אמר: בור של נזקין. בור שאינו עמוק עשרה טפחים שאם נפל לתוכו שור ומת פטור בעל הבור ואם הזיק בו חייב כדאיתא לק׳ פ״ה מ״ו וכן אבן ושאר תקלות ברה״ר קרויין בור של נזקין כלומ׳ שאין חייבין בו אלא על נזק ולא על מיתה: בור של נזקין פטור וכו׳. כלומ׳ בעל הבור של נזקין פטור מלשלם דמי כלים שנפלו בו ונשברו כמו שבעל הבור של מיתה פטור דהא פוטר ר׳ יוחנן על נזקי צלוחיתו וע׳ לקמ׳ פ״ה ה״ו וט׳: ואם בדרך הטחה הטיח וכו׳. נ׳ שנחבט ואולי צ״ל ואם הטיח הצלוחית באבן חייב על נזקי צלוחיתו (ע׳ לשון הבר׳ בב׳ כ״ח: לפיכך אם הטיח צלוחיתו באבן חייב וכתוס׳ שהוציא מי״ר מ״ש צונ׳ פ״ו ה׳ י״ד איתא אם היטה הצלוחית ונשברה אף הוא חייב של נזקי הצלוחית ונ׳ שצ״ל ואם הטיח (ע׳ לעיל צד ז׳ בהערה) הצלוחית ונשברה (הא)

מיחשדוניה. מן דייתון ריומאי אסיר. הניח אבנו ברשות הרבים, ובא אחר והניח אחרת סמוכה לה ובא אחר ונתקל בזו ונחבט בזו מי חייב בנזקן הראשין או השני. נישמעינה מן הדא שור א)שדחק לחבירו ונפל לבור בעל השור חייב ובעל הבור פטור. רבי נתן אומר במועד זה נותן מחצה וזה נותן מחצה. ובתם בעל השור נותן שני חלקים ובעל הבור רביע. אמר רבי חנינה כיני מתניתא בעל השור נותן שלשה חלקים ובעל הבור נותן רביע. הניח ב)אבנו ברשות הרבים ובא אחר והניח אחרת סמוכה לה ובא אחר ונתקל

א) ע׳ בתוס׳ ריש פ״ו ובבי׳ נ״ג.

ב) ע׳ בבי׳ נ״ו ובב״מ ד׳ בתוס׳ פ״ב ד״ה

פירוש.

דרבינו הקדוש ובמעשה תור׳ ובחופת אלי׳ רבה שער ו׳): הניח אבנו וכו׳ אילי נקט אבנו משום דאף שדרך אדם ויש לו רשות להניח בדו ברה״ר מ״מ אין דרכו ואינו רשאי להניח אבנו ברה״ר ואם הניחה והזיק בה אחר חייב בנזקו על כל פנים ואם נאמר שלשין אבן לאו דווקא צ״ל דמיירי שנטלה מבאן ונתנה לבאן אליבא דר׳ לעזר׳ ונתקל בזו, ונפל ונחבט בזו: בעל השור חייב לפי ששורו היא הגורם הראשין לנזק ומשלם כו׳ במועד נזק שלם ובתם הני נזק: ר׳ נתן אימר וכו׳. דסבירא ליה שלא אזלינן בתר הראשין שגרם הנזק ולפי שאילולי השור דחפו לא נפל ואילו לא נפל לבור לא מת ושניהם יחדיו גרמו את הנזק מחצין בעליהן את התשלומין ביניהן ובמועד שמשלם נ״ש על דחיפה זה ניתן מחצה וכו׳ וכן לעניין הבעיא לדברי הכמים שמחייבין את מי שגרם הנזק בראשונה מי שהניח את האבן שנתקל בה הנזק חייב והשני פטור ולדברי ר׳ נתן זה משלם מחצה וזה משלם מחצה: ובתם בעל השור נותן שני חלקים וכו׳ נ״ק לעיל: ובתם בעל הבור נותן שלשה חלקים ובעל השור נותן רביע (ובדאיתא בתוס׳ ובבריי׳ בב) אמר רבי חנינה כיני מתניתא בעל הבור נותן שני חלקים ובעל השור נותן רביע והטעם שבעל השיר איני משלם אלא רביע הוא ברור לפי שבתם אינו משלם אלא חצי הנזק המגיע על חלקו והייני רביע אבל הי׳ קשה לר׳ חנינא למה יתחייב בעל הבור שהחלק המגיע לנזקו היא מחצה לשלם רביע יותר מבדי חלקו ומשום הכי אמר ביני מתניתא בעל הבור נותן שני חלקים כלומ׳ מחצה ולפי שמעיקרא נשניה שלשה הלקים נקט לשון שני חלקים ורביע הנשאר יפסיד הניזק׳): הניח אבנו וכו׳ ובא וכו׳ עד השני יש למחוק (מהרא״ף ופ״מ ע״ש ובא כנ׳ ע״י שהסופר רצה לכתוב הניח אבנו ברשות הרבים ובאת הרוח וכו׳ והשיבה עיני למעלה על הניח

ג) כן נ״ל לגרוס ולפרש כאן אבל מ״מ יש לקיים גרסת התוספתא כמו שהובאה פה מעיקרא ולומר שאין לו לניזק להפסיד בלום דכיון דמת שורו ע״י הכפילה לבור ובעל הבור הבשיר את נזקו וחייב בתשלומיו חייב לשלם נזק שלם כדין בור ואף שלא בעל הבור לבדו הבשיר את נזקו אלא שבני השור הדוחף כיוצו להזיק וחייב גם כן לסייע עמו בתשלומין מ״מ הניזק תובע תשלומי כל נזקו מבעל הבור שעל ידו נעשה כל הנזק ונגמר והוא חייב בנזק שלם ובעל השור המזיק יכיוצו בתשלומין כפי חלק המגיעו והיינו רביע ויש לומר שזה עיקר כוונת התירוץ וכו׳ של רבא בב׳ נ״ב. באמרו דאמר ליה בעל השור (הניזק) לבעל הבור אנא תוראי בביוך אשכחיתיה את קטלתי וכו׳ אלא שהתירוץ לא קאי אסברא האי פלגא הזיקא עבד והאי פלגא הזיקא עבד אלא אסברא האי כוליה הזיקא עביד והאי כוליה הזיקא עבד וע׳ בהוס׳ שם ד״ה לעולם ואף שיש לקיים לפי זה עיקר גיר׳ הספר ולומר שבגרייתי שהובאה כאן נשנית מעיקרא בעל הבור נותן שני חלקים ובעל השור רביע ורביע יפסיד הניזק ואמר ר׳ חנינה כיני מתניתא בעל הבור נותן שלשה חלקים וכו׳ מטעם המבר מ״מ גירס התוספתא ולשון שני חלקים החת מחצה וקיצור לשון כיני מתניתא בלא נתינת טעם מראין ק׳ לגרום ולפרש כדלעיל.

מימר פלן עביד עבידתי פלן עביד עבידתי. מן דיתי אהן ברימו ארגירא אסור. הדן אכסניי פרכא עד דלא ייתון רומאי שדי

פירוש.

ליה פלן עבד עבידתי (פעם אחת) מן דאתו ברומו ארגיד' אסיר ובכה"ג בתשב"ץ שם אהן אברימו ארגידא עד לא ייתו אהן ברימו ארגידא שארי מימר ליה פלן עביד עבידתי מן דאתי ברימו ארגידא אסיר ואולי יש לני אהן ברימואר[ג]ירא עד דלא ייתי ברימואר[ג]ירין שדי מימר ליה פלן עביד עבידתי מן דייתי ברימואר[ג]ירין אסיר וכ"כ בע"ק ולעניין ברימואר[ג]ירא והיא הפקיד חממונה לגבית המס הנקרא ברימואר[ג]ירין (ממשקל) אשר הי' מוטל על האומנים ועל שאר אנשים חוץ מבעלי הקרקע שהיו נותנים ארנינא ונגבה אחת לארבע שנים יהושם בע"ק מימי ר' יוסי בא"י על כל הבורות בעלי אומנות מיוחדת בעיר לתת סך קצוב וכל אחד מאנשי החבורה נתן חלקו המגיע ולפי ריב אנשי החבירה ימעט חלקו עד דלא ייתי ברימואר[ג]ירין בלימ' עד שלא יבוא הזמן לגמות המס הוה רשאי לומר לפקיד הזה יש באן עוד פלוני שעוסק באומנתי והיום לתת כמיתי בדי שלא יכבד עלי המשא לפי שעדיין לא נתחייב לתת המס ויש לו להשתמר שלא יוטל עליו לתת יותר מבדי חלקו אבל לאחר שבא זמן גביית המס הזה ונתחייב בו אסור לומר כן ולילוקם הפסד לאחרים כד להקל מעליו וע' ערך מלן צד צ"ג ובויטרענע וכו' לרימ"ז ח"ב צד ק"מ.)

הדן אכסניי פרכא וכו' ברמב"ן שם איתא אהין אכסנו פירכ' עד דלא ייתון רומאי שרו משחדיניה מן דיתון אסיר ובכה"ג בני"י אהין אכסנו פרכא וכו' דייתון רומאי אסיר ובתשב"ץ אהן אכסני [אכסנו] פירכא יכ' משחדיניה מן דייתן רימאי יכ' (ותיבת מישחדיניה הנזכר בכאר בפי' הקצר בגליי הירוש' ד"ק) יאכסני פרכא היא מלה אחת יוונית (ע' בהערת ידיד נפשי החכם מו"ר אברהם חיים לעף לאיצה"ע "לשהנייערטער" יכ' לח' ש. קריים צד מ"ח) יפי' פקיד הממונה להכין מדור יזמון לאנשי המלחמה (ממשקל) ירימאי הם אנשי המלחמה של מלכות רומי ובא ר' יוסי לומר שמותר לאדם לתת שוחד ומתנה לאותו הפקיד כדי שיזמין מלון לאנשי החיל אצל אחרים ויניחהו קודם שיבואו אבל לאחר שבאו ונתחייב בכך לתת אכסניא אסור לפטור את עצמו ממנה ולהטילה על אחרים וכ' שחכמי א"י חשבו שיעית מסים באלי יגביתם לעיל ולגזל ולא היזכר מאמרו של שמ' ותירצו ותירוץ הנאמר בשם דבי ר' ינאי ב"ב קי"ג. לא ביארוש כלאים פ"ט ה"ב ולא בנדרים פ"ג ה"ד ולקמ' פ"י ה"א מיהו ע' במס' שמחות פ"א ה"ט אבל שם בפ' י"ג ובב' פסחי' קי"ב: (והעיר עליו ר"נ ברלין ביאהרבוכער וכו' ש"א צד נ' ובפירקא

*) והנה בכתובו' פ' י"ג ה"ב איתא רבי יהושע בן לוי אמר אין לך נתפס על חבירו וחיים ליתן לו אלא בארנון ובגולגולת רב אמר וכו' רבי אבון בעי ו"ה הן דהוה רבה רבי יוסי בי רבי בון ורבי חייה בר לוליוני תריהון בשם שמואל (ובנדרים פ"ד ה"ב בשם רבי שמואל) אמרי חד אמר וכו' וניק שצ"ל רבי אבון בעי וההן כריסוארגירון ונעמא דיש לחלק בין ארנון וגולגולת ובין כריסוארגירון הוא דבארנון וגולגלי כל אחד משלם דבר קצוב בעדו ובעד שהדו ולא יהן יותר אם ימעטו האנשים או השדות ולפיכך כשנתפס האחד על חבירו לתת בעדו מס שאין לו בו שיוכות כלל חבירו שנפטר על ידו ממס חייב להחזירו לו מה שאין כן בכריסוארגירון דכל אחד מבני חבורה הי' מתחייב ליתן יותר אם לא הי' אותו שנתפס יצוי בחבורתם ועל ידו הוי פטורים בתחילה מלשלם אותי היתרון דיש ליבר דלאחר שכולל הנוגש את ידו כמונו הרי הוא כאילו מחל לו וכאילו אינו עוד בחבורתם ושאר בני החבורה צריכין להעלות את המס הקצוב לחבורה וע' בי' ב"ב כ"ה. ואולי יש מקום להשערה שגם במקום באין לנסק טירונין בילמדנו ריש כי תשא שהובי בערוך ע' טרן ב' (וע' בפסיק' רבתי ריש פ"י) יש לנרוי בא כריסוארגירון.

[1]ע״ג חניח חבית [1]חבית ברשות הרבים ובא אחר והניח אחרת סמוכה לה ובא הראשון ליטול שלו אם יטלינה מיכן ויתגינה כאן נעשה בור אלא יטול את המקל וישברנה או יעבור עליה ואם נשברה נשברה. נישמעינה מן הדא שור שעלה בחבירו ובא בעל השור ושמטו מתחתיו אם עד שלא עלה שמטו ונפל ומת פטור. ואם דחקו ונפל ומת חייב. אמר רבי יוסי ותישמע מינה ראה א) אמת המים שוטפת ובאה לתוך שדהו עד שלא נכנסו המים לתוך שדהו רשאי לפנותן למקום אחר. משנכנסו אין רשאי לפנותן למקום אחר. אהן כריסו ארגירא עד דלא ייתי אהן כריסו ארגירא שרי

א) חוס׳ בשיית פ״ד ה״ד ובתוס׳ פ״ב ה״ו ט״ו

פירוש.

להפלגת דברים: הניח חבית וכו׳, זו בעיא אחרת: חבית, התיבה הוכפלה בראש עמוד הג׳ כרפ׳ ויניב: סמוכה לה, נ׳ שצ״ל של גבה והגי׳ סמוכה לה באה ע״י אשגרת לשון דלקמ׳: אם יטלינה, תבית השניה: אי יעבור עליה, נ׳ שצ״ל בכה״נ או ישמוט את שלו מתחתיה והגי׳ יעבור עליה באה ע״י אשגרת לשון דלעיל: שעלה בחבירו, בחדושי הרשב״א לדף כ״ה, (ד׳ קושטי דף קע״ז ע״ב) איתא על חב׳ (ובתוס׳ פ״ג ה״י על גבי חבירו) ופי׳ שבא לעלות יהגביה עצמו ממעל לחבירו: אם עד שלא עלה, כלומ׳ אם עד שלא נח על גבי חבירו: ואם דחקו וכו׳, נ׳ שחסר צ״ל ואם משעלה שמטו ונפל ומת או דחקו וכו׳: חייב, דיון שכבר עלה על גבי חבירו ורצני אי אפשר לשמיט את התחתון מבלי להפיל את העליון והוי באלו דחאי לעליון וחייב ומכל שכן שחייב בשדחאי לעליון ממש והבא נמי בין שחבית חבירו מונחת על גבי שלו אי אפשר לשמוט את התחתונה מבלי להפיל את העליונה כשנשמטה הוי באילו שוברה ואינו רשאי לשומטה, אמר רבי יוסי ותישמע מינה וכו׳, ר׳ יוסי כנ׳ פירש טעם הברייתא בדרך אחרת דאם עד שלא עלה שמטו ונפל ומת פטור לפי שערדין הנזק לא בא ירשאי היא להנן על עצמי מנוק שלא יבוא אף אם יגרום ע״י זה הזק לאחרים ואם משעלה שמטו ונפל ומת חייב לפי שכבר התחיל נזקו לבוא ולחול ואינו רשאי לסלקו מעצמו ולהביאו לאחרים ילכן אמר יתישמע מינה ראה אמת המים וכו׳: יתישמע, בחדושי הרמב״ן לב״ב דף ח׳, שהעיר עליהן ב׳ ש״י וב׳ פ״מ יבחי׳ הרשב״א לב״ק ב״מ, איתא ואת ש״מ: ובאה, בחי׳ הרמב״ן ורשב״א שם וכני״ לב״ב (ד׳ ווילנא דף ה׳: והעיר עליו בו ש״י וב׳ גליו׳ הש״ם לירוש) ובאת אבל בתשו׳ תשב״ץ ח״ג סי׳ מ״ו (והעיר עליו גם כן ב׳ ג׳ הש״ם) איתא ובאה: אהן כריסו ארגירא וכו׳, ברמב״ן שם איתא אהן כרוסי ארגיבא עד דלא ייתי אהין כריסי ארגיד׳ שרי למימר

א) ואין להקשות הרי פיגוי המים למקום אחר יש לדמות לדיחוי שור העלוין וכשדחאו חייב אף אם עיין לא עלה דיש ליגר דשאני התם שהוי לו לשמטו אבל הבא לא הוי אפשר להדחק את המוק כי אם ע״י פיגוי וע׳ ב׳ כ״ה. אבל מ״מ ק׳ ללמוד דין דאמת המים דאכסניי פרכא משור דשור רודף הוא ומוחר להציל את עצמו בממונו ובגופו של רודף מה שאין כן באמת המים ובאכסניי פרכא דבא להציל את עצמן בממון חבירו ע׳ בב׳ קי״ז: (ובריטא דתוס׳ שם ובפירוש לעיל פ״א ה״א צד ז׳) וע׳ בתוס׳ ב״ב פ״ב ה׳ ט״ו התה דרך הרבים אי נהר ע״כורת בתוך שדהו ועכד יגדר העבורי (בצ״ל) בתוך שדה חבירו אין יכול למחות בידו וכו׳ שאומר לו כדרך שעשיתי בתוך שלי אף אתה עושה [צ״ל עשה] בתוך שלך ובתוס׳ יבמות פ״ד ה״ד (והעיר עליה ב׳ מצפה שמו׳ בב״ב שם) קדם והעביר אמת המים על גבי בורו [נ׳ שצ״ל שדהו] של חבירו הרי זה זרוז ונשבר והייבו כר׳ יוסי וכ״ק לקיים שתי הברייתות כי יש לחלק בין שהעבירו בתוך שדה חבירו ע״י עשית גדר או ע״י פיגוי והמשכה.

הרבי. שמואל א) אמר או בממלא את כל רשות הרבים או עד שתהא נתונה על קרן זוית. אמר רבי ליעזר ואפילו אינה ממלא כל רשות הרבים אם יטלינה מיכאן ויתנינה כאן הרי זה בור. ואפילו אינה נתונה על קרן זוית אין דרך אדם להיות מניחן ברשות הרבים. היתה ממלא כל רשות הרבי' אם יטלינה מיכן ויתנינה כאן נעשה בור. אלא יטול ב) המקל וישברנה או יעבור עליה ואם נשברה נשברה. נישמעינה מן הדא שור ג) שעלה על חבירו ובא בעל השור לשמוט את שלו או הוא ששימט את עצמו ונפל ומת פטור. אם דחיין ונפל ומת חייב. ולא יכיל מימר ליה אילו ד) שבקתה הוינא יהיב לך נזקך. עוד הוא דו יכיל מימר ליה אילו שבקתה הויתה יהב לי חצי נזק. הגע עצמך שהיה מועד. לא כל ממך שאהא מחזר עמך על בתי דיני.

א) ע"ב בא' שם

ב) ב' בא' שם.

ג) תוס' פ"ג הא' ב' בח.

ד) ע"ב ב' שם

פירוש.

תלמידא כל דבריו במי שאמרן: שמואל אמר או רבי אי עד שתהא נתונה על קרן זוית, או אינו פטור עד שתהא הכד נתונה בקרן זוית של רה"ר ובא אחר דרך מבוי שלא ה' יכול לראות מתוכו את הכד ופגה לזוית רה"ר ונתקל בה ונ"ק שלבאן שיך הא דאיתא לקמן במילתיה דר' ליעזר ואפילו וכ' אין דרך וכ' בשיבוש ויש לגרים כאן בבה"נ אבל אם אינ' ממל' את כל רשות הרבים ואינה נתונה על קרן זוית אין דרך אדם להיות מניחן ברשות הרבים ומלקמ' ה"ו ויצא שרב מודה להא דשמוא, אמר ר' ליעזר ואפילו אינה ממלא כל רשות הרבים, נ' שבאן צ"ל ואפילו אינה נתונה על קרן זוית: אם יטלינה וכו', בלימ' אף שיש רשות לאדם להניח כלי ברה"ר מ"מ משהניחו במקו' אחד אין לו רשות לשנות מקומו ילטלו מכאן ולתתו לכאן ואם עשה כן הרי הוא כאילו עשה בור לפי שהניח תקלה ברה"ר וכהכי מיירי מתניתין ילפינן חיב בשהזיק בי אחר ואין לו דין תשלומין כשנשבר על ידו בדרך הלוכו: ואפילו וכו' ברשות הרבים, ע' לעיל ו': היתה ממלא וכו', בניא היא אליבא דר' ליעזר ביצד יעשה: אם יטלינה וכו', כלומ' הרי אינו רשאי ליטלה ולהניחה במקו' אחר משום שיעשה ע"י כך בור ברה"ר אלא מה יעשה ישברנה במקל ללכת לדרכו או אינו רשאי לשברה בידיו אלא יעביר עליה ואם נשברה נשברה כלומ' אין בכך כלום ואינו חיב עליה ופשיט נשמעינה מן הדא דתניא שור שעלה וכ' הרי שאינו רשאי להפיל ולהזיק את השור שעלה ברי להציל את שלו אלא שומט ומציל את שלו (ע' לקמ') ואם יפיל וימית ע"י כך השור שעלה אינו חיב עליו וכן כאן לא ישבור את הכד ללכת לדרכו אלא יעבור עליה ואם תישבר ע"י כך אינו חיב עליה ומקשה תלמו' על הברייתא ולמה לא יכול לומר בעל שור שעלה לבעל שור התחתון למה גרמת לי נזק ע"י שמישכת הלא אילו הנחתי ולא שמטת את שלך מתחת שלי אפילי הזק שלך ע"י כך הייתי משלם לך נזקך ומשנה אף בעל שור התחתון הוא שיכול לומר לו ולהשיבו אילו הנחתיו והזק שלי היית משלם לי רק הצי נזקי ושוב מקשה לדבריך הרי שהיה שור שעלה מועד והי' חיב לשלם לו כל נזקו משלם למה לא יכול לומר בעלי לשבנגרו אילו הנחתו הייתי משלם לך נזקך ומשנה שיכול הלה להשיבו לא הבל ממך ולא כך הדבר תלוי שאהי' מחזר עמך על בתי דינים עד שאמצא דיינים מובנים לדין ולשון מחזר על בתי דינין כנ' לאו דווקא ואינה אלא

*) כן נ' לפרש לפי התלמוד (וע' לקמ' ה"ו) אבל ק' לומר שאמוראים הראשונים כרב ושמו' פירשו את המשנה בדוק דחוקה כל כך לפי שסברו שיש לאדם להתבונן בדרכיו בדה"ר ואולי יש מקו' לומר שהם פירשו את המשנה בפשטה אבל לא סברו כמיתה ואינו נראין דברים במקו' את כל הה"ר או בשהכד נהונה על קרן זוית אבל אם לא כן הכי אין דרך אדם להניח כלים ברה"ר.

א) ע' לק' ה"ב

ב) לקמ' ה"ו וה' נביא' פ"ב ה"ד ובי' ב"ו:

המניח את הכד ברשות הרבים כו', ואין א)דרך אדם להניחן ברשות הרבים, רב ב)אמר בממלא את כל רשות הרבים, אבל אם אינה ממלא את כל רשות הרבי' אין דרך אדם להיות מניחם ברשות

פירוש.

שלא ידרוך על כלי המונח שם וישברנו או יזוק בו ועל המניח כליו שם מוטל לשמרי שלא ישבר ולא יזיקם הזיק לאחרים בראיתא בתים פ"ב ה"ד מידה ר' יהודה (החולק על חכמים בנשברה כדו ברה"ר שם ולקמ' מ"ב) לחכמ' במניח אבנו וצלוחיתו לרשות הרב' ובא אחר והזיק בהן הרי זה חייב מפני ששמירתן עליו ואין חילוק לענין זה בין אדם לבהמה ששניהן כשהזיקו בחילוקין בדברים ברה"ד פטורין בראיתא בתים פ"ג ה"ד ביצר פטור וכו' הזיק ברשות הרבים בדרך הילוכו פטור שורו וחמורו פטורין ואם הזקו בעל התקלה חייב כדלעיל פ"ב ה"ה ועי' בתלמ' ובכ' כ"ז: ובפרט שורה י"ב וכו' ונקט התנא ונתקל בה להוציא את השובר במזיד ימשים סיפא לימר אם נתקל בה ונפל ויזוק בע' החבו' חייב: בעל החבית, החליף לשון חבית בכד וכן לקמ' במ"ה ופי"ו מ"ד (ע' בב' שם ע"א) ושוף דמאי ובסוכה פ"ד מ"י קורא חבית מה שקרוי במעילה פ"ג מ"ו כד (תוי"ט) אך שלפי עיקר הלשון מחילוקת הן בדמשמע מב' שם ויים טיב ט"י: (ע' בראב"ד שהוכא בשיט' מקובצ') משום דבסתמא לא חילקו בין כד לחבית ובב' איתא אמר רב פפא היינו כד היינו חבית וכו' ודוגמת החליף התנא את הלשון בערכין פ"ב מ"ג ואמר גם שם רב פפא בב' י': היינו חליל היינו אבוב ועי' פסחים פ"ב מ"א בל שעה יבי' עבר ומני וכו': בניקי ג' שצ"ל בזוקי.

[תלמוד.] ואין דרך אדם וכו', כלומ' למה פטור המהלך ברה"ר וחזיק כלי המונח שם ונשל הכלי חייב כשחזק בו וכי אין דרך בני אדם להניח כלים ברה"ר הלא רשאין ורגילין לעשות כן (וע' לק' ה"ב) ואם כן המהלך הי' לו להתבונן בהילוכו שלא יזק ולא יזוק ולא סבירא ליה לתלמודא ולאמוראים הנזכרים לקמ' הא דאמר ר' אבא בב' ב"ו: הכי אמרי במערבא משמיה דר' שילא [ואלעא] לפי שאין דרכן של בני אדם להתבונן בדרכים ע' שלא הי' יודע מאמר זה לענין התלמיד שלפנינו: במממלא, אילי צ"ל באן ילקמ' במממלאה ושבה אבד בראיתא לקמ' לשון אינה ממל' והותה ממל' וכו' (וע' במה"ב) אבל בב' איתא בממלא רה"ר בולה חביות וקאי על המניח: את כל רשות הרבים, שאין לו למהלך דרך לנטות: אבל אם אינה וכו' אין דרך אדם וכו', בתמיה ונ' שלאחר שהקשה בתלמו' ואין דרך אדם להניחן וכו' לא הי' צריך לתרץ אלא רב אמר במממל' את כל רה"ר אבל לפי שיב לא אמר מאמרו בלשון תירוץ אלא דמתניתין מיירי בממל' את כל רה"ר דאם לא כן הכי אין דרך אדם להיות מניחם וכו' הציע

וולדת ובפ"ב מ"א איתא ארבעה מחוסרי כפורים וארבעה מביאין על ההדן בשגגה וכו' ובמ"ב אלו מביאין על ההדן בשגגה דבא על השפחה וכו' ובפ"ג המשיה מביאין קרבן אחד על עבירות הרבה שהשפחה וכו' מביאים קרבן עולה ויורד אלו מביאין קרבן אחד על עבירות הרבה הבא על השפחה ביאות הרבה וכו' ובמ"ד האשה שילדה ולדות הרבה וכו' אלו מביאין קרבן עולה ויורד על שמיעת הקול וכו' והיולדת והמצורע ומה בין השפחה לבן כל העבירות וכו' ונספח בתחילה קיבוץ הלכות של פ"ג שבכר היו סדורות כי למשניות הקודמות לפי שבקיבוץ ההוא נמצאו גם כן הלכות קרבן יולדת ולאחר שנתחברו יחדיו ונעשו כקיבוץ אחד נספחו לכריתות פ"א מ"ב לפי ששם נשנית על אלו חייבים על זדונם כרת ועל שגגתם השאת בקיבוץ ההוא פ"ג מ"א איתא וארבעה מביאין על ההדן בשגגה וכו' שגם המשנית מיבמות פ"ו מ"ב עד סוף פ"ח שעיקר דיבורן הוא בנישואי הכהנים ואכילת נשיהן בתרומה היו מסודרות מכבר ולפי שיש בהן הלכות השייכות ליבמות (פ"ו מ"ב ומ"ו פ"ז מ"ד ומ"ה ומ"ו) נספחו למסכתא זו ובענין המשניות מפ"ט מ"ד עד סופו ע' לקמ' למ' י"ב ועי' גם בב"מ פ"ח שהמשכ' ב' וד' הי' מדברות בענין הדינים שנאמר בהן יחלוקו ולא נסמכה להן מיד מ"ח שנאמר גם כן בה יחלוקו את חדש העובר אלא הובאו מומ"ו עד סוף הפרק דומי משכיר בירה לחברו שכני היו מסודרות מכבר וברוכן הדין של מ"ח.

ג ע״ב

המניח את הכד ברה״ה ובא׳) אחר ונתקל בה ושברה פטור
ואם[2]) הזוק בה בעל החבית חייב בנזקיו.

א) תוס׳ פ״ג ה״ד
ב) תוס׳ פ״ב ה״ד

פירוש.

המניח וכו׳ לאחר ששנה התנא לעיל סוף פ״ב אדם מועד לעולם וכו׳ סימא את עין חבירו ושיבר את הכלים משלם נזק שלם בא להשמיענו כאן שלפעמים אדם פטור מלשלם על נזקו והיינו כששיבר בדרך הילוכו כ״ל המונח ברשות הרבים וכן כשהיו שנים מהלכין ברשות הרבים וכו׳ והזיקו זה את זה כדאיתא במ״ז ונ״ק שמשניות הללו עד סוף מ״ח המבארות דיני נזקין ברשות הרבים שרובן תולדה דבור (ע׳ לעיל פ״א ה״א) כבר היו סדורות לפני התנא ולפי שיש בהן דברים השייכין לענין נזקי אדם ומקומן הבא הציג כולן כסידורן מכבר הנה ודוגמתו בחגיגה פ״ב מ״ה עד סוף המסכתא ע׳ רש״י חגי׳ י״ח: ודרכי המשנה פ״ד כלל ל״ז) בתמורה פ״א מ״ד וה׳ (פ״ה עד מ״ד.) וכן בגיטין פ״א מ״א עד פ״ב מ״א נשנו הלכות שליח המביא גט ובפ״ב מ״ב עד פ״ג מ״ב הלכות כתיבת הגט וכתובן והבאי בני׳ על ידי גוללא דפ״ב מ״ה: הכל כשרין לכתוב את הגט אפילו חרש וכו׳ הלכות הבאת הגט: הכל כשרין להביא את הגט חוץ מחרש וכו׳ עד סוף הפרק ובשביל אותן הלכות שנשנו כאן אגב גוללא נספח כל קבוץ המשניות של כתיבת הגט עד פ״ג מ״ב שהיו כני מסודר מכבר לפ״ב מ״א ושוב חזר התנא ופירש בפ״ג מ״ג הלכות הבאת הגט וכן בתמורה פ״ג מ״א איתא אלו קדשים שולדותיהן ותמורותיהן ביוצא בהן ולד שלמים ותמורתן וכו׳ עד פ״ד מ״א ולד חטאת ותמורת חטאת וכו׳ ובפ״ו נשנית כל האסורין על גבי המזבח אוסרים בכל שהן הרובע וכו׳ ואתנן ומחיר וכו׳ ואח״כ במ״ב עד סוף מ״ד הלכות אתנן ומחיר ובתוכן במ״ג ולדותיהן מותרים ובמ״ה כל האסורים על גבי המזבח ולדותיהן מותרים ולד טרפה וכו׳ ונ׳ שכל הפרק או קיבוץ ההלכות עד סוף מ״ד כבר הי׳ סדור לפני התנא ולפי שיש בו דברים לענין ולד הביאו הנה וכן בקידושין פ״ג מ״ז עד מ׳ י״א נשנה דין נאמנות האב לענין קידושין ויתר דיני נאמנות הנזכרין שם ובמ׳ י״ב עד פ״ד מ״ז הובאו הלכות יוחסין ובתוכן איזהו ממזר ובמ״ח איתא האומר זה בני ממזר אינו נאמן וכו׳ ואח״כ נשנית במ״י ובמ׳ י״א שאר דיני נאמנות וג״ק שקיבוץ משניות מפ״ג מ׳ י״ב עד פ״ד מ״ח הי׳ סדור לפני התנא מכבר ושנה כולו פה בשביל משנה האחרונה ששייכה כאן.**) (ע׳ יומא פ״ב מ״ג וד׳ ופ״ג מ״א ותמיד פ״ג מ״א וב׳ ופ״ה מ״ב שכבר היתה סדורה לפני התנא דיומא והשתמש בלשונה [פ״ב מ״ד] הפיים השלישי חדשים לקטרת באו והפיסו והרביעי חדשים עם ישנום מי מעלה וכו׳ שאינה מובנת כראוי לפי הסידור ביומא): פטור וכו׳ ואע״פ שהי׳ לו לינזק רשות להניח כליו ברה״ר כ׳ ברייל במ״ע שלו לשני ג׳ צד קצ״ח) שבספרים ישנים ובספר [נ׳ שצ״ל ובסדר] המשנה לא גרסו אין להם חלק לעה״ב אצל אכשי עיר הנדחת וכן ליתא בירוש׳ ד׳ ע״ב׳ וקראקא (ובדפו׳ קראט׳ נדפס בטעות) ובמתניתא דבני מערבא.

*) ועל סידור המשניות בסנהדרין פ״י מ״א עד מ״ג ע׳ בהיהושי הר״ן לסנהדר׳ דף פ״ג: (ולדף קי״א:) שאינו בגלל המשנה שלאחריהן אכשי עיר הנדחת אין להם חלק לעולם הבא לפי שבספרים הישנים ליתא במ״ד הגי׳ אין להם חלק לעולם הבא ולא תתכן אבל המשניות האלו מחוברות לקודמות וכן נ׳ שלאחר שמשניות בפ״ט מ״ג יש כופר מיני עונשים משומם ובכופר מיהה בידי שמים שנה התנא את העונש בידי שמו׳ לענין חלק לעולם הבא וכן הובא בפי׳ המיוחס לרויטב״א על פרק חלק (דפו׳ פראג דף ל״א סוף ע״ב וכו׳ והפירוש הוא לר׳ דוד בונפיד כאשר הוכיח החכם ר׳ ש׳ ז׳ ח׳ האלברשטאם זצ״ל בראש דברו לפי׳ הריטב״א על נדה והעיר עלו החכ׳ ר׳ כ׳ ברייל במ״ע שלו לשני ג׳ צד קצ״ח) שבספרים ישנים ובספר [נ׳ שצ״ל ובסדר] המשנה לא גרסו אין להם חלק לעה״ב אצל אכשי עיר הנדחת וכן ליתא בירוש׳ ד׳ ע״ב׳ וקראקא (ובדפו׳ קראט׳ נדפס בטעות) ובמתניתא דבני מערבא.

**) ויותר מזה מצינו בכריתות דשם פ״א מ״א איתא שלשים ושש כריתות בתורה וכו׳ ובמ״ב על אלו חייבים על זדונם כרת ועל שגגתם חטאת וכו׳ ואח״כ נשנו במ״ג עד סוף הפרק הלכות קרבן

Jahresbericht.

Das jüdisch-theologische Seminar begeht am 27. Januar d. J. zum achtundvierzigsten Male die Gedächtnissfeier für seinen Stifter, den verewigten Commercienrath Jonas Fränckel. Anlässlich dieser Feier sollen die Herren Candidaten DDr. Julius Grünthal und Siegfried Grzymisch, nachdem sie die theologisch-wissenschaftliche und die talmudisch-rabbinische Prüfung bestanden haben, als Rabbiner entlassen werden.

Im verflossenen Jahre wurde am 27. Januar, dem Geburtstage Sr. Majestät des Kaisers und Königs und dem gleichzeitigen Sterbetage des Stifters, die Doppelfeier in üblicher Weise begangen. Die Fest- und Gedenkrede hielt Herr Dr. Horovitz. Daran schloss sich die feierliche Entlassung des Herrn Candidaten Dr. Max Dienemann unter Ueberreichung des Rabbinatsdiplomes durch den Unterzeichneten, worauf Herr Dr. Dienemann Abschiedsworte an die Lehrer und die Studiengenossen richtete.

Am 6. October waren hundert Jahre verstrichen, seitdem Zacharias Frankel s. A. in Prag das Licht der Welt erblickte, und aus diesem Anlass fand am 5. October, am Schemini-Azereth-Feste, im Anschluss an das Seelen-Gedächtniss, eine Gedenkfeier für ihn statt. Die Festpredigt hielt Herr Dr. J. Grünthal.

Nach Eröffnung des Winter-Semesters wurde am 27. October in der Seminar-Synagoge in Gegenwart der Herren Curatoren, des Lehrkörpers und der Hörerschaft des Seminars wiederum eine Gedenkfeierlichkeit für den unsterblichen Meister veranstaltet, zu der nächst dem Rabbinat und den hier wohnenden ehemaligen Hörern der Anstalt auch andere Gäste erschienen waren. Die Gedächtnissrede hielt der Unterzeichnete.

Es bedarf aber wahrlich nicht erst der Gedenkfeierlichkeiten, um die Erinnerung an den sel. Meister in unserer Anstalt wach-

zurufen oder wach zu erhalten; denn sein Name bleibt ohnehin unvergesslich in unserer Mitte. Er ist, abgesehen von seinen hohen Verdiensten um die Ehre des Judenthums, die Erhaltung unseres heiligen Glaubens, die Pflege der Thora und die Hebung der jüdischen Wissenschaft, als der geistige Begründer dieser Anstalt anzusehen, deren Jünger Rabbiner in den grössten Gemeinden Deutschlands und auch ausserhalb Deutschlands sind, dieser ersten Anstalt für jüdische Theologie in Deutschland, die mustergiltig für andere inzwischen entstandene Rabbinerbildungsanstalten geworden ist. Möge nun der Geist der Gottesfurcht und der Gotteserkenntniss, die der selige Meister pflegte, stets in unserer Mitte walten, mögen die Jünger dieser Pflanzstätte für jüdische Theologie, wie aller Pflanzstätten für dieselbe, von inniger Frömmigkeit und lauterem Glauben, wie er, durchdrungen sein, möge die Erinnerung an ihn die Pietät für unsere Väter und Lehrer und ihre Heiligthümer fördern, unsere Ueberzeugung und Gesinnung festigen.

זכר צדיק לברכה

Die Aufgabe für den Lehmann'schen Preis im abgelaufenen Jahre lautet: „Historische Topographie der Judengasse zu Köln am Rhein". Eine Arbeit ist eingelaufen. Das Ergebniss der Bewerbung soll am 27. Januar d. J. öffentlich verkündet werden.

Zur Bewerbung um den Dr. David Rosin'schen Preis ist wiederum die Arbeit mit dem Motto: תכון תפלתי קטרת לפניך משאת כפי מנחת ערב (Ps. 141, 2.) eingegangen. Der Verfasser bemerkt im Vorwort, dass er sich noch kurz vor Ablauf des Termins zur nochmaligen Einreichung derselben in berichtigter, aber wenig veränderter Form entschlossen habe und er deswegen bisher unterlassen habe, einige Partieen der ihnen nothwendigen Umarbeitung zu unterwerfen. Er hebt ferner hervor, dass er sich wiederholt damit beschäftigt habe, die damals gerügten Mängel abzustellen und dadurch den Anforderungen des Statuts näher gekommen zu sein hoffe. Da nun bereits vor zwei Jahren das Lehrer-Collegium die Begabung und Leistungsfähigkeit des Verfassers auf wissenschaftlichem Gebiete lobend anerkannt hat und jedenfalls mehrere Irrthümer in der neuen Darstellung verbessert worden sind, hat sich das Lehrer-Collegium entschlossen, der Arbeit dieses Mal den Preis zuzuerkennen, in der zuversichtlichen Voraussetzung, dass der Ver-

fasser vor der Drucklegung dieselbe einer gründlichen Ueberarbeitung unterziehen und mehrere damals gerügte Irrthümer und unrichtige Auffassungen corrigiren werde. Die Eröffnung des mit dem angeführten Motto versehenen Umschlages ergab, dass Dr. Ismar Elbogen, Professor am Collegio rabbinico in Florenz, Verfasser der Arbeit war.

Das Seminar zählt gegenwärtig (einschliesslich einiger bereits amtirenden aber noch nicht als Rabbiner entlassenen Candidaten) 33 Hörer. Neu eingetreten sind im vergangenen Jahre: Hermann Schreiber aus Schrimm, Eugen Pessen aus Insterburg, Julius Wolfsohn aus Dresden, Albert Kahlberg aus Uslar, Ernst Steckelmacher aus Mannheim, Dr. Heymann Chone aus Punitz, Carl Duschinsky aus Námesztó (Ungarn) und Dr. Ludwig Wolfsohn aus Dresden.

Von ehemaligen Zöglingen des Seminars sind im verflossenen Jahre folgende in Aemter berufen worden: Herr Dr. Johannes Krengel zum Rabbiner in Salzburg, Herr Dr. Siegfried Grzymisch zum Religionslehrer in Schneidemühl und Herr Dr. Julius Grünthal zum stellvertretenden Prediger und Religionslehrer in Chemnitz.

Ausserdem ist zur Geschichte des Seminars im abgelaufenen Studienjahre Nachstehendes zu berichten:

Am 27. Februar beging das Seminar die übliche Gedächtnissfeier für den verewigten Director Dr. Z. Frankel. Die Gedächtnissrede hielt Herr Dr. J. Grünthal.

Am 11. April, dem letzen Tage des Passahfestes, wurde im Anschluss an die Predigt eine Gedenkfeier für den verewigten Director Dr. Lazarus begangen. Die Predigt hielt Herr Dr. G. Wilde.

Am 23. September, dem Versöhnungstage, wurde in der Predigt das Andenken des verewigten Seminarrabbiners Dr. D. Joël und des Professors Dr. H. Graetz s. A. besonders hervorgehoben. Die Predigt hielt Herr Dr. S. Grzymisch.

Am 30. September legte Herr Dr. S. Horovitz laut § 3 des Regulativs den Vorsitz im Lehrer-Collegium nieder, welchen der Unterzeichnete übernahm.

Am 7. December wurde im Anschluss an die Predigt das Andenken der verewigten Lehrer am Seminar: Dr. B. Zuckermann und Dr. D. Rosin gefeiert. Die Predigt hielt Herr Dr. J. Freund.

Im vergangenen Jahre sind am Seminar folgende Vorlesungen — zusammengestellt nach der im Statut gegebenen Reihenfolge der Disciplinen — gehalten worden:

1. Bibelexegese:
   a) Erklärung des Pentateuchs, IV. B. Mos. (Forts.).
   b) Cursorische Lectüre der Bücher Samuels (Forts.).
   c) Erklärung des Propheten Hosea (Anf.).
   d) Cursorische Lectüre der Sprüche Salomos (bis c. 26).
   e) Erklärung des Buches Hiob (Schluss von c. 16 an).
   f) Einleitung in die hl. Schrift (Theil II).

   Dr. Brann.

2. Exegetische Litteratur:
   a) Lectüre ausgewählter Stellen aus Raschi's Pentateuch-Commentar.
   b) Lectüre ausgewählter Stellen aus den Commentaren des Abr. Ibn Esra und des Nachmanides zum II. B. M.
   c) Exegetische Uebungen. Ausarbeitungen nach gegebenen Thematen.

   Dr. Brann.

3. Hebräische Grammatik:
   a) Wissenschaftliche Grammatik: Formenlehre.
   b) Stilistische Uebungen.

   Dr. Horovitz.

4. Talmudstudium:
   a) Statarisch: Baba Batra (fol. 50 bis Ende des 3. Abschnitts); Pesachim (c. 2 bis fol. 24).
   b) Cursorisch: Babli, Berachot (c. 8; Sucka c. 3 bis fol. 36).
   c) Tur u. Schulchan Aruch Jore Dea (c. 53—63).

   Sem.-Rabbiner Dr. Lewy.

   d) Statarisch: Ketubbot (fol. 28—47).
   e) Cursorisch: Berachot (fol. 2—22).

   Dr. Horovitz.

   f) Schulchan Aruch Orach Chajjim (c. 10—24, 549—560, 46—54).

   Dr. Brann.

5. Jüdische Geschichte und Litteratur:
   a) Biblische Alterthümer (Theil I).
   b) Repetitorium von der Zerstörung des ersten bis zur Zerstörung des zweiten Tempels.
   c) Geschichte der Juden in Deutschland während des 14. Jahrhunderts.
   d) Historische Uebungen. Lectüre des Seder Olam rabba.

   Dr. Brann.

6. Religionsphilosophie:

a) Ibn Daud. } Dr. Horovitz.
b) Maimuni. }

7. Homiletik:

Homiletische Uebungen. Dr. Horovitz.

Die Zinsen aus dem Director Dr. Zacharias Frankel-Fonds haben auch im vergangenen Jahre die ihrer Bestimmung entsprechende Verwendung gefunden.

Ausser den aus fundirten Legaten fliessenden Stipendien erhielten auch im vergangenen Jahre mehrere Seminaristen Unterstützungen durch Zuwendung nachstehender Stipendien, für die das Seminar hiermit seinen aufrichtigen Dank ausspricht.

Das Kaiserliche Ministerium für Elsass-Lothringen hat den dorther gebürtigen Seminaristen Stipendien aus der Staatskasse gewährt.

Der Vorstand der hiesigen Synagogen-Gemeinde hat, wie alljährlich, eine Subvention von 600 Mark zu Stipendien bewilligt.

Vom Vorstande der Synagogen-Gemeinde hierselbst hat ein Seminarist aus der Alexander Bernhardt'schen Stiftung ein Stipendium von 60 Mark erhalten.

Der Vorstand der Synagogen-Gemeinde in Beuthen O.-S. ertheilte einem Seminaristen aus Schlesien das Stipendium der Rabbiner Dr. Rosenthal-Stiftung.

Die vom Vorstand der Synagogen-Gemeinde zu Schneidemühl dem Seminar überwiesenen Zinsen aus der Rabbiner Salomon Brann'schen Stiftung wurden einem Seminaristen aus der Provinz Posen gewährt.

Die Synagogen-Gemeinde in Oppeln hat auch in diesem Jahre die alljährlich gewährte Subvention für unbemittelte Seminaristen erneuert.

Vom Studien- und Arbeitsbeförderungs-Verein für Israeliten in Bayern, mit dem Sitz in München, erhielt ein Seminarist ein Stipendium im Betrage von 133 Mark.

Die B. H. Goldschmidt'sche Stipendienstiftung in Frankfurt a. M. verlieh einem Seminaristen ein Stipendium in der Höhe von 400 Mark und einem anderen ein solches in der Höhe von 300 Mark.

Aus der S. S. Goldschmidt'schen Stipendienstiftung in Cassel hat ein Seminarist ein Stipendium von 300 Mark erhalten.

Aus der Simon, Carl und Julie Koppel'schen Stipendienstiftung in Hannover erhielt ein Seminarist ein Stipendium von 100 Mark und ein anderer ein solches von 200 Mark.

Die Direction der Gesellschaft der Freunde gewährte aus den Zinsen der Dr. Joël-Stiftung einem Seminaristen ein Stipendium in der Höhe von 350 Mark.

Die Lessing-Loge gewährte aus den Zinsen der Dr. Joël-Stiftung einem Seminaristen ein Stipendium im Betrage von 20 Mark.

Die erste Brüdergesellschaft hierselbst hat eine Subvention von 100 Mark zu Stipendien bewilligt.

Durch gütige Vermittelung des Herrn Gustav Cohen in Hannover erhielt ein Seminarist ein ansehnliches Stipendium.

Herr Banquier C. Magnus in Braunschweig gewährte auch in diesem Jahre einem Seminaristen eine Subvention.

Herr Banquier Meyersfeld in Braunschweig verlieh wiederum einem Seminaristen ein Stipendium.

Von dem hiesigen Studien-Beförderungs-Verein erhielten zwei Seminaristen je ein Stipendium.

Aus der Geschwister Epstein'schen Stipendienstiftung II hierselbst erhielt ein Seminarist ein Stipendium.

Vom Israelitischen Studien-Beförderungsverein für Ost- und Westpreussen, mit dem Sitz in Königsberg, wurde einem Seminaristen ein Stipendium gewährt.

Anlässlich des Gedächtnisstages des seligen Herrn Em. Pringsheim sind dem Seminar 30 Mark zur Vertheilung zugegangen.

Die Zinsen der Annette Vallentin'schen Stiftung, die von dem Rentier Herrn Henry Vallentin in Hamburg zum Andenken an seine verstorbene Mutter errichtet wurde, sind wiederum einem Seminaristen zur Wiederherstellung seiner Gesundheit durch eine Badekur stiftungsgemäss bewilligt worden.

Die Seminar-Bibliothek, welche nach dem letzten Abschluss 16,473 Druckwerke in 22,079 Bänden und 212 Handschriften in 248 Bänden umfasst, hat ausser den durch Ankauf erworbenen Büchern durch folgende freundliche Schenkungen, für die sie hiermit öffentlich ihren Dank abstattet, einen Zuwachs erhalten.

Sie erhielt die Jahresberichte:

1. der Realschule der israelitischen Gemeinde [Philantropin] zu Frankfurt a. M. Ostern 1901. 4°; 2. der israelitischen Religionsschule zu Frankfurt a. M. Ostern 1901. 8°; 3. u. 4. der Gemeinde-Religions-Unterrichts-Anstalten I und II zu Breslau 1901. 8°; 5. der Religionsschule zu Hannover 1901. 8°; 6. der Industrieschule für israelitische Mädchen zu Breslau. Mit der Beilage: Geschichte der Industrieschule von 1801—1901. Von Dr. M. Brann. 1901. 8°; 7. des städtischen Elisabeth-Gymnasiums zu Breslau über das Schuljahr 1900—01. 4°. Nebst der wissenschaftlichen Beilage: Rudkowski, Die Stiftungen des Elisabeth-Gymnasiums. Theil III. 8°; 8. der Lehranstalt für die Wissenschaft des Judenthums in Berlin. Mit der wissenschaftlichen Beilage von Dr. S. Maybaum: Die ältesten Phasen in der Entwickelung der jüdischen Predigt. Erste Hälfte. Berlin, 1901. 8°; 9. der Israeliti.-Theol. Lehranstalt in Wien. Mit der wissenschaftlichen Beilage von Prof. Dr. A. Schwarz: Der hermeneutische Syllogismus in der talmudischen Litteratur. Wien, 1901. 8°; 10. der Landes-Rabbinerschule in Budapest. Nebst der wissenschaftlichen Beilage von Prof. Dr. M. Bloch: Mosaisch-talmudisches Eherecht. Budapest, 1901. 8°; 11. des Collegio rabbinico in Florenz. Florenz, 1901. 8°; 12. des Rabbiner-Seminars in Berlin für 1899/1900. Berlin, 1901. 4°; 13. den seventh biennial report of the Jewish Theological Seminary Association. New-York, 1900. 8°; 14. Catalog and programm of the Hebrew Union College. Cincinnati, 1901. 8°; 15. der Central conference of American Rabbis. Cincinnati, 1901. 8°; 16. des Vereins zur Förderung der Interessen israelitischer Taubstummer in Deutschland. Berlin, 1901. 8°; 17. des Vereins zur Erziehung jüdischer Waisenkinder in Palästina. Frankf. a. M., 1901. 8°; 18. der israelitischen Waisen-Verpflegungsanstalt in Breslau für 1898/1900. Breslau, 1901. 4°.

Ferner:

Von Herrn *Hauptlehrer Alexander in Breslau:* Kloppstock, Notizen und Erinnerungen. 1844. 8°. — Von der *Alliance Israélite Universelle:* 1. Wetstein, חליצת מכתבים. Krakau, 1900. 8°; 2. Oeuvres compl. de Saadia. Bd. V. Paris, 1900. 8°; 3. Ehrlich: מקרא כפשוטו. Berlin, 1889/90. 2 Bde.; 4. Halévy, דורות הראשונים. Bd. I. Frankf. a. M., 1901; 5. Ciscato, Gli Ebrei in Padova. Padova, 1901. 8°; 6. Ratner: אהבת ציון וירושלים. Wilna, 1901. 8°; 7. Perle: אוצר לשון חכמים. Warschau, 1900. 8°; 8. Fränkel, בקורת הדעות והאמונות. Drohobitsch, 1901. 8°; 9. Dr. Z. Rabbiner: Beiträge zur Synonymik in Midrasch und Talmud. Berlin, 1899. 8°. — Vom *Ausschuss des Deutsch-Israelitischen Gemeindebundes:* Seine Mittheilungen, 54. 56. Berlin, 1900/1901. — Von Herrn *Director Dr. Bärwald in Frankfurt a. M.:* Seinen Bericht über die B. H. Goldschmidtsche Stipendiumstiftung 1856/1900. Frankfurt a. M., 1901. 8°. — Von Herrn *Dr. Siegfried Behrens in Breslau:* Seine Inaugural-Dissertation: Maimuni's Mischnah-Commentar zum Traktat Megillah. Breslau, 1901. 8°. — Von Herrn *Dozent Dr. Berliner in Berlin:* Bacher, ספר השרשים. Lief. I. Berlin, 1896. 8°. — Von Herrn *Obercantor Birnbaum in Königsberg i. Pr.:* Seinen Vortrag: Was hat die jüdische Gemeinde Königsberg Friedrich I. im Besonderen zu verdanken? Königsberg, 1901. 8°. — Von Herrn *Dr. N. Blumgrund in Budapest:* Seine Inaugural-Dissertation: Szá'adi ibn Danân Élete és Müvei. Pressburg, 1900. 8°. — Von Herrn *Dr. Brann in Breslau:* 1. Gronemann, Rede am Grabe der Frau Prof. Frensdorf. Hannover, 1900. 8°; 2. Protokoll des Nordwestdeutschen Logentages am 4. November 1900 zu Hamburg. 8°; 3. Zur Geschichte der I. O. B. B. Samoil-Loge in Jassy. Jassy, 1901. 8°; 4. Die Mittheilungen des Vereins „Esra". Berlin, 1900. 8°; 5. Zacharias Fraenkel. Gedenkblätter zu

seinem 100. Geburtstage (7. October 1901). Herausgegeben von Dr. M. Brann. Breslau, 1901. 8°; — Vom *Vorstand des Central-Verbandes jüdischer Litteraturvereine in Berlin:* Samuel David Luzzatto. Ein Gedenkbuch zum 100. Geburtstage. Berlin, 1900. 8°. — Von Herrn *Rabbiner Dr. Immanuel Deutsch in Breslau:* Seine Abhandlung: „Die Regierungszeit der judäischen Königin Salome Alexandra". Magdeburg, 1901. 8°. — Von *Frau Epstein in Breslau:* [Epstein, J. E.], Versuche eines Scheintodten. Breslau, 1846. 8°. — Vom *Vorstand der Synagogen-Gem. in Frankfurt a. M.:* Horowitz, אבני זכרון. Frankf. a. M., 1901. 8°. — Von Herrn *Rabbiner Dr. Frankl-Grün in Kremsier:* Seine Geschichte der Juden in Kremsier. Theil III. Breslau, 1901. 8°. — Von Herrn *Rabbiner Dr. Friedmann in Sillein:* Seine Einweihungsrede zur Einweihung der Synagoge in Turzowka. 1899. 4°. — Von Herrn *Rabbiner Dr. Funk in Pressburg:* Seine Schlussrede in der Schwurgerichtsverhandlung am 19. Februar 1901. Pressburg, 1901. 8°. — Von Herrn *Rabbiner Dr. Grünthal in Chemnitz:* Seine Inaugural-Dissertation: Die syrische Uebersetzung des Buches Esther. Breslau, 1900. 8°. — Von Herrn *Rabbiner Dr. Grunwald in Hamburg:* Im Morgenroth des 19. Jahrhunderts. Stuttgart, 1901. 8°. — Von Herrn *Oberrabbiner Dr. Güdemann in Wien:* Die handschriftlichen Briefe des seeligen Directors Dr. Zacharias Frankel an den seeligen Dr. B. Beer. — Von Herrn *Rabbiner Dr. Guttmann in Breslau:* Seine „Freundesworte an der Bahre der Frau Dr. Samuelsohn". Breslau, 1898. 8°. — Von Herrn *Rabbiner Dr. Jastrow in Philadelphia:* Sein Dictionary of Targum, Talmud, Midr. Part. XIV. 4°. — Von Frau *Prof. Dr. Kaufmann in Budapest:* Brann-Rosenthal, Gedenkbuch zur Erinnerung an David Kaufmann. Breslau, 1900. 8°. — Von Herrn *Dr. Arnold Lazarus in Breslau:* Seine Inaug.-Diss.: Zur syrischen Uebersetzung des Buches der Richter. Kirchhain N.-L., 1901. 8°. — Von Herrn *Landrabbiner Dr. Lewinsky in Hildesheim:* Seine Notiz: „Ein jüdischer Arzt in Hildesheim am Ende des 16. Jahrhunderts". Hildesheim, 1901. 4°. — Von der *Redaction des Magyar Zsido Szemle in Budapest:* Jahrg. XVIII dieser Zeitschrift. — Von Herrn *Referendar Dr. Herbert Meyer in Breslau:* Sein Buch: Gewäre und Eigenthum. Jena, 1902. 8°. — Von Herrn *Prof. Dr. Mielziner in Cincinnati:* Seine Abhandlung: The Rabbinical Law of Hereditary Succession. 4°. — Von Frau *R. Perles in Königsberg:* Ihren Vortrag: Ein moderner Erlöser des Judenthums. Königsberg, 1901. 8°. — Von Herrn *Rabbiner Dr. Porges in Leipzig:* אבן בחן. Venedig, 1546. 4°. — Von Herrn *Prof. Dr. Rosin in Freiburg:* Seine Beiträge zur Lehre von der Parentelenordnung. Wien, 1901. 8°. — Von Herrn *Bezirksrabbiner Dr. Salvendi in Dürkheim a. H.:* 1. דברי נאונים. Szigeth, 1901. 2°; 2. מסורת הברית. Przemysl, 1901. 8°; 3. ס' קול יהודא. Czernowitz, 1884. 8°; 4. einige Jahrgänge der Zeitschrift „Selbstemancipation"; 5. einige Jahrgänge der „östreichischen Wochenschrift"; 6. einige Jahrgänge des לוח ארץ ישראל. — Von Herrn *Prof. Dr. Ad. Schwarz in Wien:* 1. seinen Vortrag: Der Talmud. Wien, 1901. 8°; 2. sein Werk: תוספתא חולין. Wien, 1901. 8°. — Von Herrn *Seeligmann in Amsterdam:* Lezingen, Gehouden in de Vereeniging Mekor Chajim. 6 Bde. Amsterd., 1888/1900. 8°. — Von der *Société des Études juives in Paris:* Die Fortsetzung der Zeitschrift „Revue des Études juives". — Von Herrn *H. Spitzer in Budapest:* Sein Rundschreiben. Budapest, 1900. 4°. — Vom *Ungarischen Gemeindebund in Budapest:* 1. S. Büchler: A. Zsidók Története. Budapesten, 1901. 8°; 2. Evkönyv, ed. Banóczi Joszef. Budapest, 1901. 8°; 3. Banoczi, Josef, Eztesitöge 1900/1901. Budapest 1901. 8°. — Von der *Universitätsbibliothek in Giessen:* 1. Fuchs, Schleiermachers Religionsbegriff. Inaugural-Dissertation. Giessen, 1900. 8°; 2. Baldensperger, Das spätere Judenthum als Vorstufe des Christenthums.

Giessen, 1900. 8°; 3. Regensburg, Die Abhängigkeit der Seelenlehre Spinoza's von seiner Körperlehre. Inaugural-Dissertation. Giessen, 1900. 8°. — Von der *Universitätsbibliothek in Heidelberg:* Hausrath, Geschichte der theologischen Facultät zu Heidelberg. Heidelberg, 1901. 4°. — Von Herrn *Rabbiner Dr. Max Weil in Konitz*: Seine Inaugural-Dissertation: Das 2. Josephs-Gedicht von Narses. Berlin, 1901. 8°. — Von Herrn *Rabbiner Dr. M. Wolff in Gothenburg:* 1. Analecten und Bemerkungen zu der Schrift Ahwâl al kijâme. Sonderabdruck aus ZDMG. 1900 u. 1898; 2. Abhandlung zur Spruchkunde desgl. 8°. — Von Herrn *Rabbiner Dr. Worms in Neustettin*: Die Lehre von der Anfangslosigkeit der Welt. Münster, 1900. 8°.

Der Verein Liwjath-Chen, dessen Aufgabe es ist, unbemittelte Hörer des Seminars in zartsinniger Weise vor dringender Noth zu schützen, hat auch im vergangenen Jahre Theilnahme und Unterstützung von nah und fern gefunden.

Vorzügliche Anerkennung verdient das rege und edle Interesse, das Herr Rabbiner Dr. Wilhelm Münz aus Gleiwitz auch im vergangenen Jahre für diesen Verein an den Tag gelegt hat: durch seine Verwendung haben nachstehende Mitglieder seiner Gemeinde die nachfolgenden Beiträge gewährt:

1.	Herr	A. Danziger, Gleiwitz	10 Mk.
2.	=	Alfred Fraenkel	10 =
3.	=	Max Gassmann	10 =
4.	Frau	Charlotte Glogauer	6 =
5.	Herr	Amtsgerichtsrath Dr. Hirschel . . .	10 =
6.	=	Louis Lichtenberg	9 =
7.	=	Rechtsanwalt und Notar Eugen Lustig	10 =
8.	=	A. Schlesinger u. Sohn	20 =
9.	=	Hoflieferant Simon Troplowitz . . .	15 =
10.	=	Director Victor Zuckerkandl	10 =
11.	=	Rabbiner Dr. Wilhelm Münz	10 =
		Zusammen	120 Mk.

Durch gütige Vermittelung des Herrn Rabbiner Dr. Bassfreund in Trier sandten Beiträge ein:

Herr J. Juda.	Herr Isidor Mayer.
= J. Kreslawski.	= Stadtrath Rothschild.
= H. Loeser.	= A. Scheuer.
= S. Loewenstein.	= Rabbiner Dr. Bassfreund.

Aus Culm sandten durch freundliche Verwendung des Herrn Rabbiner Dr. Guttmann Beiträge ein:

Herr Stadtrath Hirschberg.	Herr J. S. Leiser.
= L. Itzigsohn	= J. Mamlok.
= M. Hirschstein.	= Rabbiner Dr. Guttmann.

Herr Heinrich Hamburger, hier, hat dem Verein ein Kapital von 400 Mark überwiesen.

Ausserdem haben im abgelaufenen Jahre ihre gütige Theilnahme für den Verein durch Zuwendung von Jahresbeiträgen oder Spenden bekundet:

Herr Hauptlehrer Alexander, hier.
= Arthur Altmann, Kattowitz.
= Josef Altmann, =
= Leopold Altmann =
= Max Altmann =
= Stadtrabbiner Dr. Appel, Carlsruhe.
= Marcus Auerbach, Krotoschin.
= Prof. Dr. Badt, hier.
= Rabbiner Dr. Berger, Krotoschin.
= Moritz Baruch, hier.
= Landgerichtsrath Dr. Berwin, hier.
= Rabbiner Dr. Biach, Brüx.
= Rabbiner Dr. Biram, Hirschberg.
= Lipmann Bloch, hier.
= Lazar Bloch, Brody.
= Fritz Brieger, hier.
Bne-B'rith-Loge (Lessing-L.), Breslau.
= = (Fraternitas-L.), Dresden.
= = = (Victoria-L.), Görlitz.
= = = (Humanitas-L.), Gleiwitz.
= = (Rheinland-L.), Köln a. Rh.
= = (Rhenus-L.), Mainz.
= = = (Pomerania-L.), Stargard.
= = = (Alemannia-L.), Stettin.
Herr Seminarlehrer Dr. Brann, hier.
= Julius Brann, hier.
= Louis Burgfeld, hier.
Frau Cassirer, hier.
Herr Kreisrabb. Dr. Cohn, Eschwege.
= Louis Cohn, hier.
= Apotheker Cohn, hier.
= Ludwig Cohn, Schwerin a. W.
= Isidor Cohn, hier.
= Salomon Daniel, hier.
Frau A. Daniel, hier.
Herr Louis Daniel, Krotoschin.
= Heymann Daniel, hier.
= Carl Daniel, hier.
= Rabbiner Dr. David, Bochum.
Herr Prof. Dr. Deutsch, Cincinnati.
= Rabbiner Dr. Deutsch, hier.
Der deutsch-israelitische Gemeindebund, Berlin.
Herr Rabbiner Dr. Doctor, Bruchsal.
= Banquier Aug. Dux, Hildesheim.
= Rabbiner Dr. Eckstein, Bamberg.
= Rabbiner Dr. Einstein, Landau.
= Seminarlehrer Dr. Elbogen, Florenz.
= Rabbiner Dr. Eppenstein, Briesen,
= Rabbiner Dr. Eschelbacher, Berlin.
= Philipp Falk, hier.
= Rabbiner Dr. Finkelscherer, München.
= Rabbiner Dr. Frank, Köln.
= Landesrabbiner L. Fränckel, Meiningen.
= Freimann, hier.
= Prof. Dr. Freudenthal, hier.
= Rabbiner Dr. Freudenthal, Danzig.
= E. Freudenthal, Hildesheim.
= Hirsch Freund, hier.
= Curator Dr. C. S. Freund, hier.
= Max Freund, hier.
= Rabbiner Dr. Freund, Ostrowo.
= Theodor Freyhan, hier.
= M. Friedheim, Hildesheim.
= Julius Frohmann, Erlangen.
= H. Gassmann, hier.
= Robert Grabower, hier.
= Landrabbiner Dr. Gronemann, Hannover.
= Rabbiner Dr. Grunwald, Hamburg.
= Rabbiner Dr. Grünfeld, Bingen.
= Oberrabb. Dr. Güdemann, Wien
= Rabbiner Dr. Guttmann, hier.
= Dr. Heinemann, Hamburg.
= Rechtsanwalt Dr. Heinsfurter, München.
= Hentschel, Culmsee.
= J. Hess, hier.

Herr Holländer, hier.
= Rabbiner Dr. Horovitz, Crefeld.
= Sem.-Lehrer Dr. Horovitz, hier.
= Hermann Hamburger, hier.
= Heinrich Hamburger, hier.
= Isaak, hier.
Frau Rabbiner Dr. Joël, hier.
Herr Rabb. Dr. Josephsohn, Lauenburg.
= Jeremias, hier.
= Rabbiner Kahn, Heilbronn.
= Seminardirektor Dr. Knoller, Hannover.
= M. Koplowitz, Berlin.
= Rabbiner Dr. Krakauer, hier.
= Rabbiner Dr. Krengel, Salzburg.
= Rabb. Dr. Kuschnitzky, Bayreuth.
= Albert Landauer, München.
= Banquier Is. Landauer, München.
= Seminar-Direktor Dr. F. Lazarus. Cassel.
Frau Direktor Dr. Lazarus, hier.
Herr Carl Leipziger, hier.
= Rabb. Dr. Levin, Freiburg i. B.
= Rabbiner Dr. Levy, Alzey.
= Landrabbiner Dr. Lewinsky, Hildesheim.
= Seminar-Rabbiner Dr. Lewy, hier,
= J. E. Lewy, hier.
= Meyer Lewy, s. A., hier.
= B. Lewy, Culmsee.
= S. Lewy, hier.
= Mose Lewy, Berlin.
= Liebes, hier.
= Isidor Lichtenberg, hier.
= Rabb. Dr. Littmann, Zürich.
Frau Dr. Lobethal, hier.
Herr Marcus Löwenberg, Culmsee.
Frau Johanna Löwenberg, Berlin.
Herr Curator Stadtrath Marck, hier.
= Grossrabb. Dr. Margulies, Florenz.
= Rabbiner Dr. Marx, Westhofen.
= Leib Mase, Bobruisk.
= Rabb. Dr. Meyer, Zweibrücken.
= Curator Stadtrath Milch, hier.
= Rabbiner Dr. Neubürger, Fürth.
= Fabrikbesitzer Neustadt, hier.
= Rechtsanwalt Dr. Ofner, München.
= Rechtsanwalt Ollendorf, hier.
= Consul Jacob Ollendorf, hier.
= Rabbiner Dr. Peritz, Liegnitz.
= Rabbiner Dr. Perles, Königsberg.

Herr Rabbiner Dr. Perlitz, Nakel.
= Rabbiner Dr. Pinkuss, Heidelberg.
= Rabbiner Dr. Pomeranz, Odessa.
= Rabbiner Dr. Porges, Leipzig.
= Rabbiner Dr. Poznansky, Pilsen.
= Rabbiner Dr. Posner, Carlsruhe.
= Landrabbiner Dr. Prager, Cassel.
= F. Pringsheim, Stadtrath, hier.
= M. Pringsheim, hier.

Frau Dora Rawitscher, Bojanowo.

Herr Rabbiner Dr. Reach.
= N. G. Reich, hier.
= Oberrabbiner Dr. Ritter, Rotterdam.
= Rabbiner Dr. Rosenthal, hier.
= Privatdozent Dr. med. H. Rosin, Berlin.
= Landrabb. Dr. Rülf, Braunschweig.
= Rabbiner Dr. Saalfeld, Mainz.
= Fabrikbesitzer Julius Sachs, hier.
= Rabbiner Dr. Salvendi, Dürckheim.
= Rabbiner Dr. Salzberger, Erfurt.
= Justizrath Dr. Samuelsohn, hier.
= Provinzial-Rabbiner Dr. Sander, Giessen.
= Leopold Scheroschefski, hier.
Rabbiner Dr. Schlesinger, St. Gallen.
Julius Springer, Culmsee.
= Schreiber, hier.
= Seminar-Rektor Prof. Dr. Schwarz, Wien.
Gem.-Sekretär Schwarz, Essegh.
= Leopold Schwersenski, hier.
= Prediger Dr. Seligmann, Hamburg.
= Oberrabbiner D. Simonsen, Kopenhagen.
= Rabbiner Dr. Silberstein, Elbing.
= Conferenzrab. Dr. Stekelmacher, Mannheim.
= Rabbiner Dr. Stein, Worms.
= Rabbiner Dr. Steinhardt, Brünn.
= Rabbiner Dr. Strassburger, Göppingen.

Synagogengemeinde Bromberg.
= Dresden.
= Erfurt.
= Pilsen.

Herr Rabbiner Dr. Theodor, Bojanowo.
= Rabbiner Dr. Thieberger, Komotau.
= H. Tietz, München.
= Rabbiner Dr. Ungerleider, Berlin.

Herr Rabbiner Dr. Vogelstein, Königsberg.
Frau Vollmann, Meiningen.
Herr Moritz Wagner, Krotoschin.
= Rabbiner Dr. Walter, Bromberg.
= Dr. Weiss, hier.
= Rabbiner Dr. Werner, München.
Herr Rabbiner Dr. Winter, Dresden.
= Würckheim, hier.
Isr. Wohlthätigkeits-Verein, Nürnberg.
Herr Paul Wolf, Bernburg.
= Rabbiner Dr. Ziemlich, Nürnberg.
= Rabbiner Dr. Zuckermandel, hier.

All den gütigen Spendern sei hiermit im Namen des Seminars der wärmste Dank ausgesprochen.

Auch in diesem Jahre war es leider nicht immer möglich, den an den Verein gestellten Anforderungen in hinreichender Weise zu genügen.

Mögen edle Menschenfreunde und insbesondere die aus dem Seminar hervorgegangenen Rabbiner, welche die unentbehrliche Wirksamkeit des geräuschlos und segensreich schaffenden Vereins in unmittelbarer Nähe erkannt haben, nach Kräften dahin wirken, dass die Mittel ihm reicher zufliessen, und neue Mitglieder ihm gewonnen werden, dass insbesondere für die zahlreichen durch Tod oder andere Umstände ausgeschiedenen Mitglieder ihm Ersatz geschafft werde.

Breslau, im Januar 1902. Für das Lehrer-Collegium:

Dr. J. Lewy.

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET
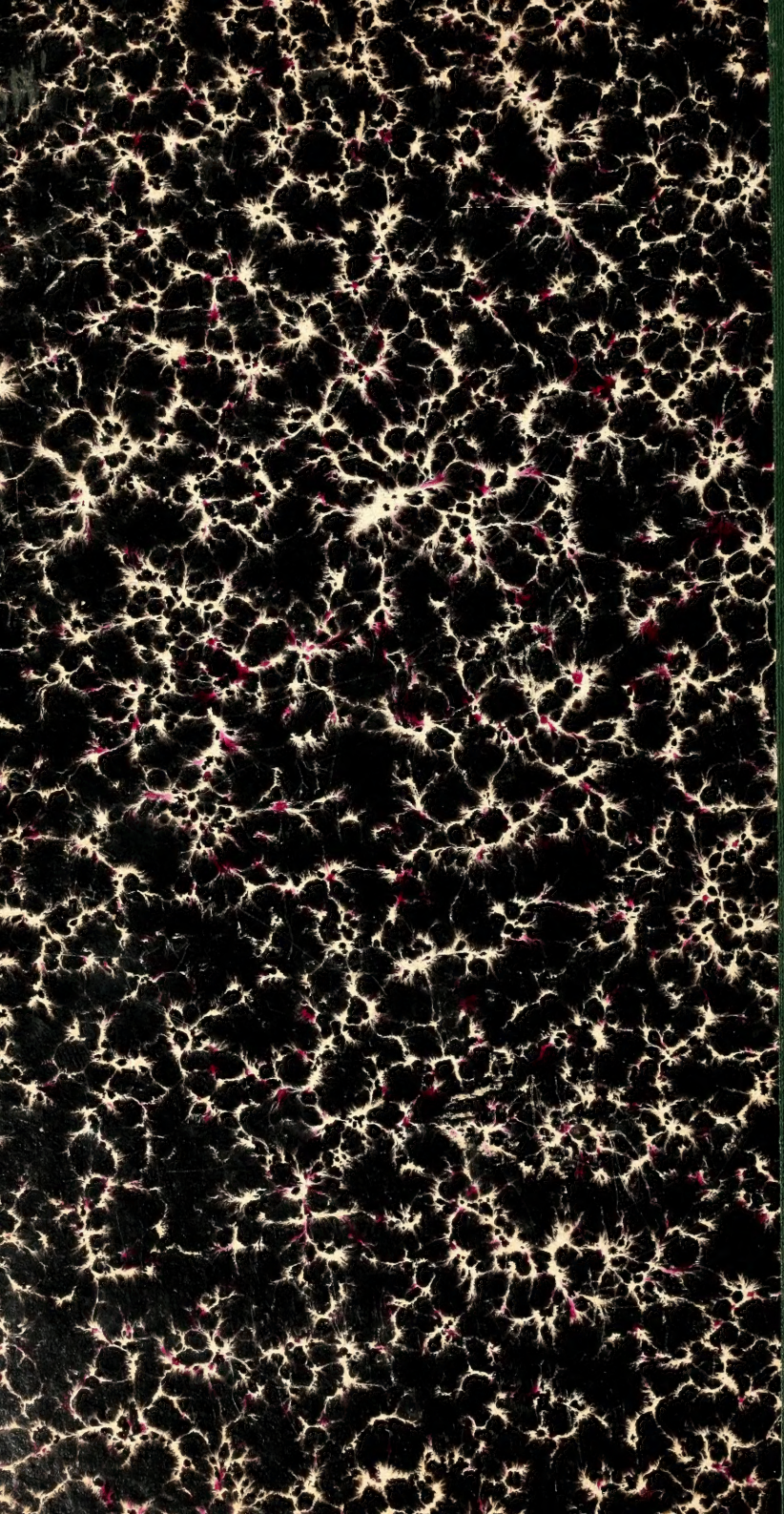
UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY